

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Belgin AKDEMİR

H. SALİH ZENGİN'İN ÇOCUK HİKÂYELERİNDEKİ
SÖZ VARLIĞININ TÜRKÇE EĞİTİMİNE KATKISI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Yasin KILIÇ

AĞRI-2019

Her hakkı saklıdır.

T.C.
AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Belgin AKDEMİR

H. SALİH ZENGİN'İN ÇOCUK HİKÂYELERİNDEKİ
SÖZ VARLIĞININ TÜRKÇE EĞİTİMİNE KATKISI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Yasin KILIÇ

AĞRI-2019

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “H. Salih Zengin’in Çocuk Hikâyelerindeki Söz Varlığının Türkçe Eğitimine Katkısı” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

Δ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Δ Tezim sadece Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Δ Tezimin ..... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

[Tarih ve İmza]

Belgin AKDEMİR

T.C.

AĞRI İBRAHİM ÇEÇEN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Yasin KILIÇ danışmanlığında, Belgin AKDEMİR tarafından hazırlanan bu çalışma ...../...../ 2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan :	İmza: .....
Jüri Üyesi :	İmza: .....
Jüri Üyesi :	İmza: .....
Jüri Üyesi :	İmza: .....
Jüri Üyesi :	İmza: .....

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine ait olup;

Enstitü Yönetim Kurulunun .../.../2019 tarih ve . . . . / . . . . . nolu kararı ile onaylanmıştır.... /...../2019

Doç. Dr. Alperen KAYSERİLİ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI.....	i
TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI	ii
İÇİNDEKİLER.....	i
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
GRAFİKLER DİZİNİ.....	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
EKLER DİZİNİ	xii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM	1
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi	3
1.1.1. Alt Problemler	3
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi.....	4
1.4. Sınırlılıklar	5
1.5. Tanımlar.....	5
İKİNCİ BÖLÜM.....	7
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. MEB Bağlamında Türkçe Dersine Genel Bakış	7
2.2. Çocuk Edebiyatı	9
2.3. Çocuk Edebiyatında Hikâye Türü	11
2.4. Söz Varlığı	13
2.4.1. Söz Varlığı Öğeleri	15
2.4.2. Temel Söz Varlığı.....	15
2.4.3. Terimler	16
2.4.4. Deyimler.....	17

2.4.5. Atasözleri	18
2.4.6. İkilemeler	20
2.4.7. Kalıp Sözler	22
2.4.8. Argo İfadeler	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	27
3. H. SALİH ZENGİN'İN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	27
3.1. H. Salih Zengin'in Hayatı, Eserleri	27
3.2. H. Salih Zengin'in Edebi Kişiliği	29
3.3. H. Salih Zengin'in Hikâye Özetleri	30
3.3.1. Çok Mavi Hikâyeler	30
3.3.2. Çok Serin Hikâyeler	38
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	47
4. YÖNTEM	47
4.1. Araştırmanın Modeli	47
4.2. Verilerin Toplanması	48
4.3. Verilerin Analizi	48
4.4. Evren ve Örneklem	48
4.5. İlgili Araştırmalar	49
BEŞİNCİ BÖLÜM	52
5. BULGULAR VE YORUMLAR	52
5.1. H. Salih Zengin'in Hikâyelerinde Söz Varlığı	52
5.1.1. Temel Söz Varlığı	52
5.1.1.1. Hayvan Kavramları	53
5.1.1.2. Bitki Kavramları	58
5.1.1.3. Sayı Kavramları	62
5.1.1.4. Mekân Kavramları	66
5.1.1.5. Renk Kavramları	70
5.1.1.6. Oyun Kavramları	73
5.1.1.7. Tabiat Kavramları	76
5.1.1.8. Zaman Kavramları	80
5.1.1.9. Duygu Bildiren Kavramlar	84
5.1.1.10. Eşya Kavramları	89
5.1.1.11. Yiyecek-İçecek Kavramları	94

5.1.2. Terimler	98
5.1.2.1. Dini Terimler	98
5.1.2.2. Müzik Terimleri.....	106
5.1.3. Deyimler.....	107
5.1.4. Atasözleri	117
5.1.5. İkilemeler	120
5.1.6. Kalp Sözler	128
5.1.7. Argo İfadeler	131
5.2. H. Salih Zengin’e Ait Hikâyelerin Türkçe Eğitime Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme.....	137
ALTINCI BÖLÜM	145
6.1. Tartışma Ve Sonuç	145
6.2. Öneriler	147
KAYNAKÇA	149
EKLER	156
ÖZ GEÇMİŞ.....	159

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

H. SALİH ZENGİN’İN ÇOCUK HİKÂYELERİNDEKİ SÖZ VARLIĞININ TÜRKÇE EĞİTİMİNE KATKISI

Belgin AKDEMİR

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Yasin KILIÇ

2019, Sayfa:159+XV

Jüri: Prof. Dr. Cahit EPÇAÇAN

Dr. Öğr. Üyesi Müzahir KILIÇ

Doç. Dr. Yasin KILIÇ

Etkili iletişim kurmak ve dilin inceliklerine sahip olmak zengin bir söz varlığına sahip olmaktan geçer. Bir dilin içindeki tüm sözcükler, söz varlığıdır. Söz varlığı üzerine birçok çalışma yapılmış olsa da bu çalışmaların hala yeterli düzeyde olmadığı düşünülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığının yürüttüğü iki önemli projeden birinin Türkçenin söz varlığına ilişkin olması söz varlığı çalışmalarının öneminin gün geçtikçe arttığının göstergesidir.

“H. Salih Zengin’in Çocuk Hikâyelerindeki Söz Varlığının Türkçe Eğitime Katkısı” adlı bu çalışmada Zengin’in “Çok Mavi Hikâyeler” ve “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserlerindeki söz varlığını ortaya çıkarmak, tespit edilen söz varlığı öğelerinin Türkçe eğitime katkısını incelemek ve bu doğrultuda yapılan çalışmalara katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Araştırmada doküman incelemesi yöntemi ve betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmada öncelikle çocuk edebiyatı ve çocuk edebiyatı ürünlerinden hikâye türü hakkında bilgi verilmiştir. Türkçe eğitime ve Milli Eğitim bağlamında Türkçe dersine genel olarak değinilmiştir. Çalışmanın temelini oluşturan söz varlığı ve içerdiği öğeler ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Çocuk edebiyatı alanında birçok eser veren H. Salih Zengin’in hayatı ve edebi kişiliği

üzerinde de durulmuştur. İnceleme kısmında eserlerdeki söz varlığı ögeleri (temel söz varlığı, terimler, deyimler, atasözleri, ikilemeler, kalıp sözler, argo ifadeler) saptanarak, bulgular tablolaştırılmış ve Türkçe eğitimi açısından yorumlanmıştır.

Araştırmanın sonucunda H. Salih Zengin'in “Çok Mavi Hikâyeler” ve “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserlerinin söz varlığı açısından atasözleri, kalıp sözler ve argo ifadeler haricinde yeterli seviyede olduğu belirlenmiştir. Özellikle incelenen eserlerin söz varlığı ögelerinden temel söz varlığı, terimler ve deyimler açısından zengin olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca hikâyelerde tespit edilen söz varlığı ögelerinin I. Kademe öğrencilerinin Türkçe eğitimine katkı sunabileceği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Hikâye, H. Salih Zengin, Söz Varlığı, Türkçe Eğitimi.

ABSTRACT

MASTER'S THESIS

THE CONTRIBUTION OF H. SALİH ZENGİN'S VOCABULARY IN CHILDREN'S STORIES TO TURKISH EDUCATION

Belgin AKDEMİR

Thesis Advisor: Assoc. Dr. Yasin KILIÇ

2019, Page: 159+XV

Jury: Professor Dr. Cahit EPÇAÇAN

Assist. Prof. Müzahir KILIÇ

Assoc. Dr. Yasin KILIÇ

Enhancing effective communication and being possessed of the language depends on owning a super verbalism. All words in a language is the asset of vocabulary. Although there are many studies on the existence of vocabulary, these studies are still considered to be insufficient. The fact that one of the two important projects carried out by the Ministry of National Education is related to the asset of the vocabulary of Turkish is the view that the importance of vocabulary works has increased day by day.

In this study named “The Contribution Of H. Salih Zengin’s Vocabulary In Children’s Stories To Turkish Education”, it is aimed to reveal the asset of vocabulary in Zengin’s works “Very Blue Stories” and “Very Cool Stories” and to contribute to the studies conducted in this direction.

Document analysis method and descriptive survey model were used in the study. In the research, the information about children’s literature and the story which is one of the type of children’s literature was firstly given. Turkish language instruction and Turkish as a subject in the context of National Education were mentioned in general. The asset of vocabulary and the elements that form the basis of the study were discussed in detail. It was also focused on H. Salih Zengin’s life and his literary personality, who has written many works in the field of children’s literature. In the analyzing part of the study, the vocabulary items in the works (basic

vocabulary, terms, idioms, proverbs, reduplications, pattern words, slang expressions) were determined and the findings were tabulated and interpreted in terms of Turkish language instruction.

As a result of the research, it was determined that H. Salih Zengin's works "Very Blue Stories" and "Very Cool Stories" were at a sufficient level except for proverbs, phrases and slang expressions. In particular, it was found that the works examined were rich in the sense of vocabulary elements such as basic vocabulary, terms and phrases. In addition, it was determined that the vocabulary items identified in the stories could contribute to instruction of Turkish for first stage students.

Key Words: Children's Literature, Story, H. Salih Zengin, The Asset of Vocabulary, Turkish Education

ÖN SÖZ

Türkçe öğretiminin amaçlarından biri de temel dil becerilerini (okuma, yazma, konuşma, dinleme) bireylere kazandırmaktır. Türkçenin dört temel dil becerisini aktif şekilde kullanan birey, kendini doğru ifade eder, karşısındakini anlar ve çevresiyle etkili iletişim kurabilir. Temel dil becerilerini aktif şekilde kullanmanın yolu ise dile hâkim olmaktan, dilin söz varlığını öğrenmekten geçer. Bu yüzden çocuklar için yazılan eserler söz varlığı açısından nitelikli olmalıdır.

Bu amaç doğrultusunda “H. Salih Zengin’in Çocuk Hikâyelerindeki Söz Varlığının Türkçe Eğitime Katkısı” adlı çalışmada, Salih Zengin’in ‘*Çok Mavi Hikâyeler*’ ve ‘*Çok Serin Hikâyeler*’ adlı eserleri incelenmiştir. Bu eserlerden yola çıkılarak söz varlıkları tespit edilmiş, Türkçe eğitime katkısı belirlenmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Yasin Kılıç’a, tezin yazım aşamasında ve tashihinde katkılarını esirgemeyen çok sevdiğim aileme ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Ağrı-2019

Belgin AKDEMİR

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Hayvan Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	53
Tablo 2 “Çok Serin Hikâyeler” deki Hayvan Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	55
Tablo 3 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Bitki Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	58
Tablo 4 “Çok Serin Hikâyeler” deki Bitki Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	59
Tablo 5 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Sayı Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	62
Tablo 6 “Çok Serin Hikâyeler” deki Sayı Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	64
Tablo 7 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Mekân Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	66
Tablo 8 “Çok Serin Hikâyeler” deki Mekân Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	68
Tablo 9 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Renk Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	71
Tablo 10 “Çok Serin Hikâyeler” deki Renk Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	71
Tablo 11 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Oyun Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	73
Tablo 12 “Çok Serin Hikâyeler” deki Oyun Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	74
Tablo 13 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Tabiat Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	76
Tablo 14 “Çok Serin Hikâyeler” deki Tabiat Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	78
Tablo 15 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Zaman Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	81
Tablo 16 “Çok Serin Hikâyeler” deki Zaman Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	82
Tablo 17 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Duygu Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	85
Tablo 18 “Çok Serin Hikâyeler” deki Duygu Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	86
Tablo 19 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Eşya Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	89
Tablo 20 “Çok Serin Hikâyeler” deki Eşya Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	91
Tablo 21 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Yiyecek- İçecek Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	94
Tablo 22 “Çok Serin Hikâyeler” deki Yiyecek-İçecek Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı.....	96
Tablo 23 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Dini Terimlerle İlgili Tekrar Sıklığı.....	99
Tablo 24 “Çok Serin Hikâyeler” deki Dini Terimlerle İlgili Tekrar Sıklığı.....	103
Tablo 25 “Çok Serin Hikâyeler” deki Müzik Terimleriyle İlgili Tekrar Sıklığı.....	106
Tablo 26 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Deyimlerle İlgili Tekrar Sıklığı.....	108
Tablo 27 “Çok Serin Hikâyeler” deki Deyimlerle İlgili Tekrar Sıklığı.....	112
Tablo 28 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Atasözleriyle İlgili Tekrar Sıklığı.....	118
Tablo 29 “Çok Serin Hikâyeler” deki Atasözleriyle İlgili Tekrar Sıklığı.....	118
Tablo 30 “Çok Mavi Hikâyeler” deki İkilemelerle İlgili Tekrar Sıklığı.....	121
Tablo 31 “Çok Serin Hikâyeler” deki İkilemelerle İlgili Tekrar Sıklığı.....	124
Tablo 32 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Kalıp Sözlerle İlgili Tekrar Sıklığı.....	128
Tablo 33 “Çok Serin Hikâyeler” deki Kalıp Sözlerle İlgili Tekrar Sıklığı.....	129
Tablo 34 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Argo İfadeler İle İlgili Tekrar Sıklığı.....	131
Tablo 35 “Çok Serin Hikâyeler” deki Argo İfadeler İle İlgili Tekrar Sıklığı.....	132

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1 Hayvan Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı	57
Grafik 2 Bitki Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı	61
Grafik 3 Sayı Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı	65
Grafik 4 Mekân Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı	69
Grafik 5 Renk Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı	72
Grafik 6 Oyun Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı	75
Grafik 7 Tabiat Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı	79
Grafik 8 Zaman Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı	83
Grafik 9 Duygu Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı	88
Grafik 10 Eşya Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı.....	93
Grafik 11 Yiyecek-İçecek Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı	97
Grafik 12 Dini Terimlerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı	105
Grafik 13 Deyimlerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı	116
Grafik 14 Atasözlerinin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı	119
Grafik 15 İkilemelerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı	127
Grafik 16 Kalıp Sözlerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı	130
Grafik 17 Argo İfadelerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı	133
Grafik 18 “Çok Mavi Hikâyeler” Adlı Eserin Söz Varlığı Dağılımı	134
Grafik 19 “Çok Serin Hikâyeler” Adlı Eserin Söz Varlığı Dağılımı	135
Grafik 20 İncelenen Eserlerin Söz Varlığı Dağılımı.....	136

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1 Çok Mavi Hikâyeler’ de Geçen Bir Görsel Örneği	141
Şekil 2 Çok Mavi Hikâyeler’ de Geçen Bir Görsel Örneği	142
Şekil 3 Çok Mavi Hikâyeler’ in Kapak Görseli	143
Şekil 4 Çok Serin Hikâyeler’ de Geçen Bir Görsel Örneği	144

EKLER DİZİNİ

Ek 1 H. Salih Zengin'in Makas (Mayıs 2019) dergisinde yayımlanan çocuk edebiyatına dair röportajı.....	156
Ek 2 H. Salih Zengin'in Makas (Mayıs 2019) dergisinde yayımlanan çocuk edebiyatına dair röportajı.....	157
Ek 3 H. Salih Zengin'in Akşam gazetesinde yayımlanan çocuk edebiyatına dair röportajı	158

KISALTMALAR DİZİNİ

a.g.e.	Adı geçen eser
Böl.	Bölüm
Mad.	Madde
s.	Sayfa
ss.	Sayfa sayısı
TC	Türkiye Cumhuriyeti
vd.	Ve diğerleri
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı

İNCELENEN ÖYKÜLERİN KISALTMALARI

(İNCELEME SIRASINA GÖRE)

Çok Mavi Hikâyeler

- PAO : Pencereniz Açık Olsun
HŞS : Her Şeye Selam
EO: Elifba'mı Okurken
ET: Elifba Tekerlemesi
KUG : Kalbimde Uyuyan Güneş
GS : Güvercin Serinliği
UBY : Uzun Bir Yolculuk
KOA : Kuş Olsaydınız Anlardınız
KOİ : Kuş Olmak İstiyorum
KKO : Kırk Kelebek Olmak
UA : Ucundan Accık
GSİ : Gökten Sarkan İp
KKU : Kuşlar da Kaderle Uçar
MSŞİ : Melekler Sizin Şehrinize de İnsin
ABK : Annem Bir Kelebek
ABY : Avucumuzda Biriken Yağmur

Çok Serin Hikâyeler

YYBK:	Yaprak Yaprak Bir Kuş
SO:	Serçelerin Oyunu
AU:	Ağlarsam Uçabilirim
İKEBSV:	İçine Kuş Eklenen Bir Sabah Vakti
YBADV:	Yağmurun Bir Adı Daha Var
YÇ:	Yıldız Çiçeği
YN:	Yolculuk Nereye?
DÇSBK:	Dört Çay Söylüyorum Biri Kuşlara
KB:	Kedicik Babası
GT:	Gökyüzünün Tadı
RB:	Rüya Bahçesi
S:	Sabredince...
BU:	Burnum Uzamayınca...
KAN:	Kapıları Açan Ne?
HBOBŞ:	Hiç Bitmeyen O Büyük Şarkı

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

İnsanlarla anlaşmanın, duygu ve fikirler arasında alışverişi sağlamanın en etkili yolu, bireyin, sürekli değişim halinde olan dili aktif bir şekilde kullanmasıyla mümkündür. Dili etkin kullanan bir bireyin çevresiyle kurduğu iletişim sağlıklı olmaktadır.

“İnsanlar arasında sağlıklı ve olumlu bir ilişkinin kurulabilmesi, yanlış anlama ve anlaşılmalara önüne geçilebilmesi; dilin açık, doğru ve kurallarına bağlı olarak kullanmak gerekir.” (Calp, 2007: 71). Dilin sahip olduğu kuralları tam olarak bilmemek iletişimi olumsuz yönde etkileyebilir.

Dil, hayatın içinde sürekli bir dönüşüm halindedir. Bu dönüşüm sürecinde dil aracılığı ile çevreyle irtibat kurulur. Bu irtibatlar karşılıklı etkileşim biçimindedir. Sürekli değişim göstererek yinelenen bu karşılıklı etkileşimler, dil bağlantıları alanında gerçekleşir. Sevgimizi, arzularımızı, reflekslerimizi, alışverişimizi, öğrenmemizi, düşünmemizi, meslek alanlarımızı dil bağlantıları içinde paylaşıyoruz (Ünal, 2005: 4). Bu bağlantılar ancak dil içinde kullanılan söz varlıklarını edebi metinlerde, günlük hayatta kullanmakla sağlanabilir.

“İnsan hayatında dünyanın içselleştirilmesi, anlamlandırılması ve bu anlamlar doğrultusunda düşünceler üretilmesi ve aktarılması gibi önemli fonksiyonların gerçekleştirilmesini üstlenen sözcüklerin ve sözcük birliklerinin toplamı, bir dilin söz varlığını oluşturur.” (Apaydın, 2010:4). Bir dilin sahip olduğu söz varlığı öğeleri, günlük hayatta kullanılan sözcüklerin tümüdür.

“Düşünürken sözcükleri ve tümceleri kullanırız. Dış dünyada, en yakınımızdan en uzağımıza kadar bütün nesneleri, görüntüleri, varlıkları ve deneyimleri izlenimler ve gözlemler yoluyla algılarız. Bu izlenim ve gözlemleri belleğimizde sözcüklerle adlandırıp tanımlarız ve düşünme edimi sırasında bu adlandırmaları kullanırız.” (Ateş, 2009:5). Bu söylenenlerden hareketle düşünceleri karşı tarafa ifade etmek için sözcüklere ihtiyaç duyulur. Bu sözcükler ise çevrede

yapılan incelemeler sonucu oluşur. Sağlam ve doğru iletişim kurmak, düşünceleri karşı tarafa doğru aktarmak için etkili ve zengin bir söz varlığına sahip olunmalıdır.

Her dilde, anadilden gelen bir temel sözcük varlığı yanında daha yeni vakitlerde üretim ve birleşim ile yapılmış veya yabancı dillerden gelmiş kelimelerle oluşmuş söz varlığı da vardır. Bir insanın, toplumdaki herhangi bir kesimin veya genel olarak bir dilin sahip olduğu sözcük sayısına ve anlatım gücüne kelime hazinesi / dağarcığı / serveti adı verilir. Söz varlığı, kaynaklarda; “kelime serveti, kelime dağarcığı, kelime hazinesi” gibi aynı manalara gelen terimlerle birlikte kullanılmaktadır (Erkul, 2008: 24). Söz varlığı, farklı isimlerle anılsa da içinde anadilden gelen sözcükleri ve zaman içinde farklı yollarla kazandığı yeni sözcükleri kapsar. Söz varlığı, başlangıçtan günümüze kadar kavramların geçirdiği değişimleri, sahip oldukları yeni anlam ve şekillerini anlamak için önemlidir.

Eserlerdeki söz varlığının belirlenmesi, kullanılan dilin özgün yanlarının bulunması, dilin söz varlığı öğelerini belirlemede, dile yeni unsurlar kazandırmada, toplumun sosyolojik, psikolojik, tarihsel, dilbilimsel künyesini saptamada etkili olacaktır (Türkben, 2012: 2). Bu gerçekten hareketle söz varlığının bu kimlikleri saptamada etkili olduğu birçok edebî alan vardır. Çocuk edebiyatı da bu alanlardan biridir.

Çocuk kitapları, çocukların dile karşı duyarlılığını arttıran, söz varlığını zenginleştiren ve çocuklara dili doğru ve güzel kullanmayı gösteren araçlardır. Çocuğun ana dilinin hoşluğunu görüp ve ana dil bilincinin farkına varmasında, söz varlığını geliştirmesinde büyük etkisi vardır (Yıldırım Bilgen ve Nurlu, 2017:590). Ayrıca çocuk edebiyatındaki her eser içerdiği söz varlığı ile çocukların dili doğru kullanmalarına da yardımcı olur. Bu yüzden çocuk kitapları hazırlanırken dikkatli olmak gerekir.

İlköğretim Okulları Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda çocukların söz varlığını geliştirip, zenginleştirmek gerektiğine değinilmiştir. Öğrencilerin metinler arası düşünme becerilerini geliştirerek söz varlığını zenginleştirmek Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları (2004) arasında bulunmaktadır.

Çocuklara, dil bilinci ve hassasiyeti edindirerek edebiyat dünyasının kapısını açma, okuma arzusu ve alışkanlığı kazandırma gibi görevleri de göz önüne

alındığında, çocuk kitaplarının çocuğun eğitim yaşamında önemli bir değişken olduğu gerçeği orta çıkar (Sever, 2015a:20-21). İyi seçilmiş bir çocuk kitabı çocuğun iyi bir okur olması, yaşama sanatçı gözüyle bakabilmesini sağlayacaktır.

Çocukların zengin bir söz varlığına sahip olmaları, dilin zenginleşmesine ve gelişmesine katkı sağlayacağı bilinen bir gerçektir. Bu amacı gerçekleştirmek için çocuk edebiyatı eserlerinin sahip oldukları söz varlıklarının tespit edilmesi, eserlerde bulunan söz varlığı öğelerinin çocuklar üzerindeki olumlu veya olumsuz etkilerine ulaşmamıza katkı sağlayacaktır.

1.1. Araştırmanın Problemi

“Söz varlığı bir dildeki yerli ve yabancı sözcükler, deyimler, kalıp sözler, atasözleri, terimler ve çeşitli anlatım kalıplarından oluşan bütün demektir” (Çotuksöken, 2009: 279). Söz varlığı, bir dildeki geçmiş ve güncel sözcüklerin tümüdür. Günlük hayatta başarılı ve etkili iletişim kurmanın, anlaşmanın yolu ise dilin sahip olduğu söz varlığı öğelerini doğru bilmekle ve kullanmakla mümkündür.

Çocukların söz varlıklarını çevresel etkiler de belirler. Etkileşim kurulan kitaplar, bu çevresel etkilerden biridir. Türkçenin çocuklara kazandırmayı amaçladığı dört temel beceri de, etkileşim kurulan kitaplar vasıtasıyla öğretilir. Bu yüzden çocuk kitapları, söz varlığını destekleyici nitelikte olmalıdır.

H. Salih Zengin çocuk edebiyatı alanında birçok eser vermiştir. “H. Salih Zengin’in hikâyelerinin söz varlığını belirlemek ve bu hikâyelerdeki söz varlığı öğelerinin Türkçe eğitime katkısını saptamak” çalışmanın problem cümlesidir.

1.1.1. Alt Problemler

Bu araştırmanın amacı doğrultusunda araştırma süresince aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır:

1. H. Salih Zengin’in çocuk hikâyelerindeki söz varlığı unsurları nelerdir?
2. H. Salih Zengin’in çocuk hikâyelerindeki söz varlığı öğelerinin tekrar sıklığı ne düzeydedir?
3. H. Salih Zengin’in çocuk hikâyelerindeki söz varlığı unsurlarının Türkçe eğitime katkısı nedir?

1.1. Araştırmanın Amacı

Bir insanın, ana dilini tüm kural ve özellikleriyle bilmesi ve kullanması gerekir. Çünkü ana dilini iyi bilmek ve kullanmak her alanda başarılı olmanın en önemli şartıdır. Ana dili iyi bilmek dilin sahip olduğu söz varlığını iyi bilmekten geçer. Bir dilin söz varlığını belirlemek; dilin kimliğini ortaya koymada, konuşulduğu toplumun sosyo- kültürel özelliklerini anlamada oldukça önemlidir.

Bu çalışmadaki temel amaç, H. Salih Zengin'in hikâyelerindeki söz varlığı öğelerini belirlemek ve belirlenen bu söz varlığı unsurlarının Türkçe eğitime katkısını ortaya koymaktır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Türkçe, dünya üzerinde birçok ülkede konuşulan, güçlü bir dildir. Türkçe üzerinde sayısız çalışma yapılmıştır. Ancak Türkçenin söz varlığı üzerine yapılan çalışmaların sayıca az olduğu söylenebilir.

Yapılan alan taraması sonucunda H. Salih Zengin ve eserlerine yönelik herhangi bir çalışmanın henüz yapılmadığı tespit edilmiştir. Zengin; öykü, roman, masal, deneme gibi alanlarda birçok çocuk kitabı yazmıştır. İlgili eserlerin incelenmesi sonucunda Salih Zengin'in çocuk edebiyatına önemli görülebilecek bir düzeyde katkıda bulunduğu dile getirilebilir.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığınca yürütölen “Söz Varlığını Tespit ve Geliştirme Projesi” kapsamında okul öncesinden 12. sınıfa kadar öğrencilerin sahip oldukları yazılı ve sözlü Türkçe varlıklarını tespit etmek amacıyla Türkçe söz varlığının tespit edilmesine karar verilmiştir. Bu projeyle her sınıf düzeyinde Türkçenin söz varlığı gün yüzüne çıkarılmaya çalışılacaktır (www.meb.gov.tr). Yapılan bu çalışma yürütölen bu projeye destek olabilir.

Edebi eserlerin Türkçe eğitimi açısından uygunluğunu söz varlığı bağlamında inceleyen çok az çalışma mevcuttur. Türkçe eğitimi açısından incelenen bu eserlerin çeşitli alanlarda kullanılmasının, çocuklara büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yapılacak araştırmanın, ders kitabı hazırlayan uzmanlara, bu alanda literatür çalışması yapan kişilere H. Salih Zengin'in Türkçe eğitimi açısından uygun olan hikayelerini kullanmalarında yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Ayrıca çocuk kitaplarının söz varlığının tespit edilip ve değerlendirilmesi, Türkçe öğretiminde ve Türkçe derslerinde kullanılan materyallerdeki ölçütlerin belirlenmesine de imkân sağlayacaktır.

1.3. Sınırlılıklar

Bu çalışma;

1. H. Salih Zengin'in bütün eserleri içinde 2 hikâye kitabıyla (Çok Serin Hikâyeler, Çok Mavi Hikâyeler) ve her bir kitabın içinde 15, toplamda 30 öykü ile sınırlı tutulmuştur.

2. Araştırmada H. Salih Zengin'in çocuk hikâyelerindeki söz varlığı öğeleri “temel söz varlığı (hayvan, bitki, yiyecek, içecek, eşya, mekân, sayı, renk, zaman, tabiat, oyun, duygular), ikilemeler, terimler, deyimler, atasözleri, kalıp sözler, argo sözler” ana başlıkları altında sınırlandırılmıştır.

3. Yazarın hikâyeleri Türkçe eğitime katkısı bakımından incelenerek sınırlandırılmıştır.

1.4. Tanımlar

Söz Varlığı: “Bir dildeki kelimelerin bütünü, söz hazinesi, sözcük hazinesi, vokabüler, kelime hazinesi.”(TDK, 2005a: 1807).

Deyim: “Deyimler, birden çok sözcüğün belli bir anlamı anlatmak üzere bir araya getirildiği söz ögeleridir (Aksan, 2005: 97).

Atasözü: “Atalarımızın, uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş özsözler” (Aksoy, 1988: 37).

İkileme: “Anlama güç katmak amacıyla bir birimi, seslemi yineleme aralarında benzerlik bulunan birimleri art arda kullanma” (Vardar, 2002: 119).

Terim: Güncel Türkçe sözlükte terim “Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılahtır.” (www.tdk.gov.tr).

İlişki Sözler: “Söz varlığı içinde yer alan bu öğeler, bir toplumun bireyleri arasındaki ilişkiler sırasında kullanılması adet olan birtakım sözlerdir.” (Aksan, 2015: 42).

Çocuk Edebiyatı: Çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, his, düşünce ve duyarlılıklarına, zevklerine eğilirken eğlenmelerine fayda sağlamak amacıyla gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır (Şirin, 1994: 9).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde Türkçe dersi genel olarak tahlil edilmiş, Türk dilinin söz varlığına ve öğelerine, çocuk edebiyatına ve çocuk hikâyelerine ilişkin kuramsal açıklamalara yer verilmiştir.

2.1. MEB Bağlamında Türkçe Dersine Genel Bakış

Türkçe derslerinde edinilen sözcük hazinesi, öğrencilerin okuduklarını kolay ve doğru anlamalarını, konuşma ve yazma çalışmalarında sözcükleri yerinde ve anlamına uygun olarak yazma becerisi kazanmalarını, anlamdaş sözcükleri tanımlarını, doğru yazılış ve yapılaşlarını öğrenmelerini, sözlük ve yazım kılavuzundan yeterli şekilde yararlanmalarını sağlar (Aktaş ve Gündüz, 2004: 79-80). Türkçe dersi kazanımlarında, ders kitapları ve çocuklar için hazırlanan metinler çok önemli materyallerdir.

Anlama ve anlatma çalışmalarında, öğrencilerin söz varlıklarını geliştirmelerinde Türkçe ders kitapları başat rol üstlenmektedir. “Türkçe dersi kitapları aracılığıyla öğrencilere dilin yapıtaşları olan kelimeler ve kelimelerden oluşan deyim ile tamlama halindeki kelime grubu gibi dil birimleri kazandırılmaya çalışılmaktadır. Ders kitabı hazırlayan ve denetleyen ilgili kurumlar ile kitap yazarlarının ortak ölçütlerinin olup olmadığı, özellikle kitapların sözlük çalışmaları kısmında geçen ve öğrencilere kazandırılmaya çalışılan kelimelerin nicelik ve nitelik açısından denklik derecesinin ne ölçüde olduğu, ders kitaplarında hangi tür kelimelerin ne sıklıkta geçtiği, ortak kültür ve dil edindirme politikası açısından son derece önemlidir.” (Karatay, 2007a: 50-51). Bu yüzden Türkçe ders kitaplarında kullanılan metinler seçilirken dikkat edilmelidir.

Metinler, ders kitaplarındaki ve diğer başvuru kitaplarındaki okuma araçlarıdır. Bilinen kelimelerle oluşturulmuş metinlerin okutulması çocukların kelime dağarcığını geliştirmede oldukça etkilidir. Ders kitaplarındaki metinler, öğrencilerde okuma alışkanlığı oluşturur ve anlama düzeyini geliştirir. Öğrenciler, bilmedikleri dil bilgisi yapılarını ve yeni kelime ve kelime gruplarını ders

kitaplarındaki metinlerden öğrenirler. Öğrenciler, metinlerde karşılaştıkları yeni söz varlıklarının anlamlarını öğrenir, hafızalarına yerleştirir ve zamanla kullanmaya başlarlar. Böylece öğrenilen kelimeler, kelime grupları yetiştigi aile ve sosyal ortamda öğrenilen söz varlıklarının önüne geçer (Güneş, 2002: 73). Ders kitaplarında kullanılan metinler arasında bulunan çocuk öyküleri, bu görevi başarıyla yerine getirebilir.

Çocuk öyküleri özenli bir Türkçe ile yazılmalı, Türkçede kullanılan zengin anlatım öğelerinin çocuğa uygun bir yöntemle sergilenmesine dikkat edilmelidir. Atasözleri, deyimler, terimler, özdeyişler, kalıplaşmış sözler, kalıplaşmış benzetmeler yanlışlığa düşmeden ve yerinde kullanılmalıdır. Yaratıcı çocuk edebiyatı bakış açısına göre, her çocuk ürünü, çocuğu muhatap almalı ve vermek istediğı mesaj, onların anlayışın düzeylerine uygun olmalıdır. Bu ürünler titizlikle hazırlanmalı, bu eserlerin anlatım şekli çocuğun duygu ve düşünce dünyasına hitap etmelidir (Ünüvar, 2008: 499-502).

Ders kitaplarına alınan metinlerde kullanılan sözcükler, metnin kitaba yerleştirilmesi sırasında periyodik bir artış göstermeli, okunan her yeni metinde yeni sözcüklerle karşılaşılmalıdır. Bu tür uygulamalar söz dağarcığını arttırmak için şarttır (Karakuş, 2000).

Metin incelemelerinde sözcük hazinesini zenginleştirmek için sözcük ve deyimlerin tespiti öğretmen tarafından yapılmalı, öğretmen kalıcılığı sağlamak için zaman zaman bu sözcük ve deyimleri kullanmalı; öğrencilerin rastgele anlamını sordukları bütün sözcükler üzerinde gereksiz yere zaman harcamamalı; “sözün gelişinden sözcüğün anlamının çıkarılması alışkanlığı” geliştirilmelidir (Altay, 2000: 46-49). Türkçe ders kitaplarında kullanılan metinlerin yanında ders öğretmenlerine de büyük görev düşmektedir. Öğretmenler öğrencilere sözlük kullanma alışkanlığı kazandırmalı, söz varlıklarını zenginleştirme yolunda öğrencilerin öğrendikleri her yeni kelimeyi gerçek hayatta kullanmalarını sağlamalıdır.

Öğretim programının özel amaçlarına bakıldığında “okuduğu, dinlediğı/izlediğinden hareketle söz varlığını zenginleştirip dil zevki ve bilincine ulaştırmak; duygu, fikir ve hayal dünyalarını geliştirmelerini sağlamak” üzerinde durulmuştur (MEB, 2018: 7).

2005 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda konuşma becerisinin geliştirilmesiyle; öğrencilerin Türkçe estetik zevkine vararak ve zengin sözvarlığından faydalanarak kendilerini doğru ve rahat ifade edebilmeleri, sosyal hayatta karşılaşılabacak sorunları konuşarak çözebilmeleri, yorumlayıp değerlendirebilmeleri amaçlanmaktadır. Bu amaçlarla programdaki konuşma etkinlik örneklerinde; birikimlerden, çeşitli görsel ve işitsel materyallerden yararlanma, düşüncelerini mantık akışı ve bütünlük içinde sunma, karşılaştırma yapma, sebep-sonuç ilişkisi kurma, sınıflandırma, değerlendirme, özetleme gibi anlamaya ve zihinsel becerileri geliştirici çalışmalara yer verilmiştir (MEB, 2006: 6). Çocuk edebiyatı ürünlerini Türkçe eğitimi ve Türkçe dersi kaynakları kapsamında değerlendirmek gerekir.

2.2. Çocuk Edebiyatı

“Duygu, düşünce ve dilekleri yansıtırma aracı, kendine özgü yasaları olan sürekli gelişen bir varlık ve gizli antlaşmalar sistemi, şeklindeki çeşitli tariflerle anlatılagelen dil; sosyal bir kurum olarak ulus hayatında son derece önemli görevler üstlenmiştir. Ulusları, kültür özelliklerini nesilden nesile aktararak toplumun can damarını oluşturmuş; canlılığın, yaşamın simgesi olmuş; birlik ve beraberliğin en önemli unsuru olarak hayat sahnesindeki yerini almıştır.” (Ak, 2006). Gerçekten de dil, insanlar arasında anlaşmanın en etkili yoludur.

Tabiattaki canlı varlıkları diğer varlıklardan farklı kılan; insanı da bu canlı varlıklar içerisinde değerli kılan en önemli özellik dildir (Yıldız, 2008:9). Dilin bu önemli özelliği insanlar arasında iletişim kurulmasında etkilidir. Eğer bu iletişimin güçlü ve anlaşılır olması isteniyorsa, dili doğru kullanmak gerekir. Dili doğru kullanmak ise dilin kurallarını iyi bilmekten geçer.

“Çocuk kendisine has birtakım gelişimsel özellikler gösteren, kendi ilgi alanı ve algılarına göre tepkiler veren bu süreçte merak, keşif ve öğrenmeye açık olan bir varlıktır.” (Arıcı, 2016: 1). Çocukların öz bakımları dışında ruhsal yönden de gelişmelerine büyük gereksinim vardır. Bu gereksinimin büyük bir bölümünü edebi eserlerle karşılanabilir. İşte tam bu kısımda çocuklar için edebiyatın önemi ortaya çıkar. Türkçe sözlükte edebiyat “ Düşünce, duygu ve hayallerin, söz ve yazı halinde, güzel ve etkili bir şekilde anlatılma sanatı.” diye tanımlanır (Türkçe Sözlük, 1969).

“Edebiyat, duygu, düşünce, hayal, tasavvur, gözlem gibi anlatılmak istenen herhangi bir konunun, estetik haz uyandıracak şekilde, güzel ve etkili bir üslupla söylenmesidir.” (Ayyıldız, 2005: 43). Edebiyat çocuklar için eğlendirici, hoş vakit geçirici, yaratıcı etkinlikleri zihinde canlandırmalarına yarayan bir alandır.

Çocuk edebiyatı tabiri, çocukluk çağında bulunan herkesin hayal, duygu ve fikirlerini kapsayan sözlü ve yazılı tüm yapıtları kapsar. Masallar, hikâyeler, romanlar, anılar, biyografiler, seyahatnameler, şiirler, fen ve tabiat olaylarını anlatan yazılar vb. hep bu çerçeve içine girebilir (Oğuzkan, 2013: 3). Çocuk edebiyatı içinde bulunan bu edebi türler çocuğun hayatı keşfetmesine aynı zamanda da dilini geliştirmesine yardım eder.

Başka bir deyimle ana kaynağı çocuk ve çocukluk olan; çocuğun akıl, alaka, dikkat, duygu, görüş ve hayal dünyasına uygun olan; çocuğun sanatsal ve estetik yönden gelişmesini sağlayan geçiş dönemi edebiyatıdır (Şirin, 2007: 16).

Çocuk edebiyatı tanımları, çocuk edebiyatı eserlerinin çocuklar için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Çocuk edebiyatı eserleri, çocuğa ana dilinin güzelliklerini ve inceliklerini tanıtır. Çocuğun duygusal ve ruhsal yönden gelişmesini sağlar. Bu eserler çocuğun içinde yaşadığı gerçek hayat veya çevreyi tanımasını, insanlarla daha güzel ve doğru iletişim kurmasını sağlar.

Çocuk edebiyatı ürünleri sadece kitap ve dergilerden oluşmayıp, radyo ve televizyonlarda da çocuk edebiyatı ürünleri yayınlanmaktadır. Çocukların yazılı materyallerdense görsel medya araçlarından daha çok etkilendiği aşikârdır.

Çocuklar için edebiyat yapma fikri ile oluşturulan çocuk edebiyatı ise; çocuklar için yazılmış yazınsal eserlerin genel adıdır. Edebiyat ile çocuk edebiyatı arasındaki farkın nedeni çocuk edebiyatının dili, konusu, içeriği, anlatımı, sadeliği ve samimiliğiyle önce çocuğa yönelik olmalıdır (Şirin, 2007a: 14). Çocuk, okuduğu her yeni kitapta, kendine farklı bir dünya seçer, hayalleriyle bu dünyayı zenginleştirir. Bu yüzden çocuk edebiyatı eserleri, çocukta olumlu bir etki bırakmalıdır. Çocuk, kendisine sunulan edebi eserleri okurken zevk almalı, eserin edebi değerinin farkına varmalıdır.

Edebiyatın fonksiyonları elbette çocuğun beklentileri ile sınırlı değildir. Edebiyat insanları birbirine yakınlaştıran sanattır. Bu yakınlık aynı toplumdaki

insanlar arasında olabileceği gibi farklı toplumlar arasında da cereyan edebilir. Okuyan çocuğun düşünce gücü ve söz varlığı da gelişir. Okuma ile düşünce arasında kurulan köprü edebiyatın göreviyle vuku bulur. Çocuk dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerini edebiyatla geliştirir. Çocuk edebiyatla birlikte dünyaya güzel bakar ve estetik bilinci kazanır (Baş, 2006: 30).

Çocuk ve edebiyat birbirleriyle sürekli etkileşim halinde olmalıdır. Edebiyat bir sanat alanı olduğuna göre, çocukların ilgi alanları bu hassasiyetle doldurmalı, onların gelişimsel özelliklerini bu yönüyle desteklemelidir. Çocukta edebiyat sevgisi, alakası ve ileriye dönük şuur oluşturmak için karşılıklı etkileşime gereksinim vardır. Bu etkileşimde edebiyat, yol gösterici ve problemlere çözüm arayıp bulan nitelikte olmalıdır (Nas, 2004: 1). Çocukların hayal dünyaları yetişkinlere göre çok daha zengin ve farklıdır. Çocuk edebiyatı eserleri bu hayal dünyasına seslenmeli, çocuğun her açıdan gelişimine uygun eserler oluşturulmalıdır.

Çocuklara okumayı sevdiren çocuk edebiyatı ürünlerinden biri de hikâyelerdir. Okumayı sevmeyen, okumaktan sıkılan öğrencilere basit ve kısa öyküler yardımcı olabilir. Kısa öyküleri severek okuyan öğrenciler, empati yoluyla kendini kahramanlar yerine koyabilir; karşılaştığı olaylarla günlük hayatı arasında kolaylıkla ilişki kurabilir.

2.3. Çocuk Edebiyatında Hikâye Türü

“İnsanın iç dünyasında doğan, orada gelişen ve sözle, yazıyla ifadelerini bulan bir sanat olan edebiyat söz ve yazıya, sanatı başkalarına intikal ettirmek için kullanılır.” (Turan ve Yılar, 2010: 29). Çocuklara hitap edecek edebi eserler dikkatle seçilmelidir. Bu eserler çocuğun hayal dünyasına yönelik olup, çocuğu duygu ve düşünce yönünden beslemelidir. Ayrıca bu eserler çocuğun toplum içinde iletişim konusunda da başarılı olmasını sağlar. Çünkü çocuk, okuduğu her yeni eserde öğrendiği kelimeleri, kelime hazinesine katarak, günlük konuşma ve iletişim dilinde kullanır.

Çocuklar, çocuk edebiyatı ürünlerinden hikâyeleri severek okurlar. Çocuklar hikâyelerde kahramanlar ile bir bağ kurup hayat tecrübesi edinirler. Üstelik hikâyelerde yaşanmış ya da yaşanması mümkün olan olaylarla karşılaştıkları için çocuklar, toplumsal ortama uyum sağlarlar. Severek okudukları her hikâye,

çocuklara dili doğru ve etkili kullanma, düzenli okuma alışkanlığı kazanma yolunda önemli adımlar attırır.

Oğuzkan hikâyeyi “Belli bir zaman ve yerde birkaç kişinin başından geçen gerçeğe uygun bir olayı anlatan veya birtakım kimselerin karakterini çizen ve çoğu kez ancak birkaç sayfa tutan kısa yazılar.” diye tanımlamıştır (2013: 98). Hikâyeler, çocuklara duygusal açıdan da birçok şey katar. Çocukların merak, kırgınlık, sevgi, hüzn, sevinç, özlem vb. duyguları öğrenerek açığa çıkarmalarını sağlar.

Çocuklara yönelik olan hikâyelerin sahip olması gereken özellikler şöyle sıralanabilir:

- Çocukların ilgi alanlarına uygun olmalı, siyasi, açık seçik, tahrik edici nitelikte yazılara yer verilmemelidir.
- Öğrenciyi okumaya motive etmeli, sürükleyici ve açık bir dil kullanılmalıdır.
- Doğrudan nasihat vermemeli, öğretici olmamalı; mesajı, çocuğun okuduklarından alması sağlanmalıdır.
- Görsel mutlaka kullanılmalı, konuyla görsel alakalı olmalıdır.
- Olaylar çocuğun fikir dünyasına uygun olmalı, uzun tasvirlerle, kalabalık kişi kadrosuna ve karmaşık ilişkilere yer verilmemelidir (Turan ve Yılar (2010: 149).

Ciravoğlu ise (2000: 77), hikâyede bulunması gereken özellikleri şu şekilde sıralar:

- Hikâyede metin, kısa olmalıdır.
- Kişiler, karakterler az sayıda ve belirlidir ve karakterler her yönüyle değil, olayı ilgilendiren yönüyle işlenir.
- Çevre betimlemeleri süssüz ve sade bir anlatıma sahiptir.
- Hikâyede zaman boyutu önemlidir bu yüzden zaman dilimi olarak kısa bir aralıkta başlayıp sona ermelidir.
- Olay gerçek ve gerçeğe yakın ancak ilginç bir özellik içermelidir.
- Olay akışı düzenli, iç içe geçmeden sürer.

- Anlatım canlı, kısa cümlelerle gerçekleştirilirken, dil, genellikle “di’li geçmiş” kipinde kullanılır.
- Konu yazarın veya kahramanın ağzından nakledilerek dikkati canlı tutabilecek özelliktedir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinden hikâye türü, zengin bir söz varlığına sahip olursa bireyde dil bilinci ve zevki oluşturarak, bireyin his ve hayal dünyasını geliştirmesine yardım eder. Hikâye yazan günümüz çocuk edebiyatı yazarlarından biri de Salih Zengin’dir.

2.4. Söz Varlığı

“Dil, insanların hayata bakış açılarını oluşturur. Dil, insan vücudunda ki birden fazla sistemin oluşturduğu sistemler bütünü olduğundan, insanın konuştuğu dili ile ruhi temayülleri arasında sağlam bir bağ vardır.” (Karakuş, 2000: 11). İnsanlar, hislerini, fikirlerini, anılarını dil aracılığıyla birbirleriyle paylaşırlar. İnsanlar, birlikte yaşamının, ortak paydada buluşmanın sonucunda dili oluşturmuşlardır. Dil, karşılıklı anlaşmanın en önemli aracıdır.

İnsan, sözcükler sayesinde dille bağlantısını gerçekleştirir. Dil, toplumsal bir kurumdur; ama sözcükler bireyseldir. İnsan, acılarını, sevinçlerini, hislerini ve endişelerini sözcükler aracılığıyla dış dünyaya iletir. Yani sözcükler insanın hayatına yön verir, insanın iç dünyasını da dışa yansıtır. Eğer, kişi fikirlerini, hislerini sözcüklere dökemezse bu hissedilenler karanlıkta kalmış sayılır (Özdemir, 1969: 770).

Kişinin kendini doğru bir şekilde ifade edebilmesi ve çevresindeki kişileri doğru bir şekilde anlayabilmesi, kısaca sağlıklı bir iletişim kurabilmesinde sahip olduğu sözcük bilgisinin önemi çok büyüktür (Apaydın, 2010: 55) .

Söz varlığı, isimlendirmesi çeşitli kaynaklara göre değişmektedir. Farklı kaynaklara bakıldığında, söz dağarcığı, sözcük dağarcığı, söz hazinesi, kelime hazinesi ya da kelime haznesi gibi adlarla anılan bu kavram, batı dillerinde *vocabulary*, *wortschatz* ve *wortbestand* gibi sözcüklerle karşılanmıştır (Uludağ, 2010: 30). Söz konusu tanımlardan yola çıkılarak söz varlığı dildeki tüm sözler, söz dağarcığı da kişinin kullandığı sözler olarak kabul edilebilir.

Bir dilin sahip olduğu söz varlığı, o dilin zenginliği ve kùltürü hakkında bilgi verir. Bir toplumun söz varlığı ile kùltürü arasında doğrudan bir ilişki vardır. Toplumların söz varlıkları incelenerek; o toplumun yaşayış, gelenek, görenek, örf ve adetleri hakkında bilgi sahibi olunabilir.

Bir dilin kendi öğelerinden oluşan, kimi zaman yabancı öğelerin de girdiği temel söz varlığı, insanın organlarından ve vücut bölümlerinden başlayarak yiyecek içeceklerine, en sık kullandıkları araç-gereçlere, doğayla, tarımla ilgili konu ve olaylara, en çok ihtiyaç duydukları eylem(fil)lere ve sayı sistemine kadar uzanan bir kavramlar bütününe kapsar. Bilim, teknik, sanat ve zanaat alanlarına ait terimler; her dilde, belli bir durumu, olayı, insanların tutum ve davranışlarını belirlemek üzere birden çok sözcükle anlatım bulan deyimler; bir ulusun bilgeliliğini yaşam tecrübelerini yansıtan ve nesilden nesile aktarılan atasözleri de söz varlığının meydana getiren unsurlardandır. İnsanların toplum yaşamlarında, belli bir kùltürün ürünü olarak kullandıkları kalıp sözler (ilişki sözleri) ve Türkçede bambaşka bir yer tutan ve anadilimize büyük bir anlatım gücü kazandıran ikilemeler de söz varlığı içinde yer alır (Aksan 2006b: 13–14).

Temel söz varlıklarının dışında bilim teknik alanındaki terimler, atasözleri, deyimler, kalıplaşmış sözler, ilişki sözleri, tekerlemeler, vecizeler ve ikilemeler söz varlığını oluşturan öğelerdendir. Bu unsurlarla birlikte söz varlığı zenginleşmektedir. Söz varlığı onu kullanan insanın his, düşünce, dünyaya bakış açısını belirlemektedir. İnsan ve söz varlığı birbirleri ile etkileşim içersindedir. Söz varlığı insan, kùltür, yaşayış, bakış açısı ve anlayışından etkilenirken, söz varlığı insanın bakış açısını farklılaştırmaktadır. Bir dilin söz varlığı incelenerek söz konusu dilin özellikleri ve o dilin dünya dilleri arasındaki konumu hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir (Turhan, 2010: 33).

Sonuç olarak, bir dilin söz varlığının tam bir dökümünü yapmak pek mümkün değildir. Çünkü bir dilin söz varlığı özü bakımından değişkendir, devingendir. Dil insanla birlikte sürekli gelişim ve değişim içindedir. Dil, insanla birlikte var olduğuna göre, dili kullanan insan zaman içinde dille ilgili çok değişikliklere başvurabilmektedir. Çeşitli ihtiyaçlar karşısında yeni sözcükler, deyimler, atasözleri, kalıp kullanımlar vb. türetmektedir, ilişkili olduğu milletlerin dillerinden çeşitli dilsel

özellikler alabilmektedir. Kısaca insan-doğa, insan-insan, insan-toplum, ilişkilerinin alabildiğine gelişmesi, bilim ve teknolojinin göz kamaştırıcı yükselişi gibi olgular dilde de doğal olarak karşılığını buluyor, böylelikle bir dilin söz varlığı bir yandan çeşitleniyor, bir yandan da zenginleşiyor (Türkben, 2012: 8-9).

2.4.1. Söz Varlığı Öğeleri

Temel söz varlığı, terimler, deyimler, atasözleri, ikilemeler, argo sözler, kalıp sözler, vecizeler söz varlığını meydana getiren unsurlardandır. Araştırmamızın sınırlılığı gereği bu bölümde söz varlığını meydana getiren unsurlardan temel söz varlığı, deyimler, atasözleri, ikilemeler, terimler, kalıp sözler ve argo sözcükler ayrıntılı olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

Sözlükte yer alan madde başı kelimeler, dilin sözcük varlığını oluşturur, söz varlığı ise “Temel söz varlığı, yabancı (alıntı) sözcükler, deyimler, atasözleri, ikilemeler, ilişki sözleri, kalıplaşmış sözler, terimler ve çeviri sözcükler” den meydana gelir (Aksan, 2004: 1).

2.4.2. Temel Söz Varlığı

İnsan hayatında birinci derecede önemli olan, sık kullanılan ve tarihsel süreç içinde en az değişikliğe uğrayan sözcüklerin oluşturduğu sözcük kümesine temel söz varlığı denir (Hengirmen, 1999: 355-356).

Temel söz varlığı konusunda Aksan’ın (2001: 116) görüşü ise; “Bir dilin söz varlığı içindeki sözcükler incelenirken, bunlardan bir bölümü ‘temel söz varlığı’ olarak adlandırılır. Bunlara ‘çekirdek sözcük, kalıt sözcükler’ ya da ‘temel söz varlığı’ denir. Organ ve vücut bölümlerinin, insanın başlıca ihtiyaçları olan yiyecekler ve içeceklerin, başlıca tarım araçlarının ve insana en yakın olan hayvanların adları, sayılar ve akrabalık ilişkilerini gösteren adlar, maddi ve manevi kültür çerçevesi içindeki kavramlar, en çok kullanılan eylemler temel söz varlığını oluşturur.” şeklindedir.

Doğan Aksan, dildeki herhangi bir sözcüğün temel söz varlığının bir üyesi olup olmadığına karar verebilmek için şu ölçütleri sıralıyor:

1. Bu ölçütlerden biri, sözcüğün, insanoğlunun yaşamında birinci derecede önemli kavramları yansıtmasıdır (göz, et, vermek, beş, içmek... gibi).

2. İkinci bir ölçüt olarak kimi dilbilimciler bir sözcüğün yeni öğeleri, bileşik sözcükleri türetme değeri, yeni sözcükleri türetme gücü üzerinde de durmaktadırlar. Türkçedeki dış ve alt sözcüklerini bu açıdan ele alacak olursak bunların dışsatım, dışışleri, dış ülke, dış merkez; altgeçit, altyapı, altçene, altyazı, altsınıf gibi bağdaştırmalarla bu özelliği gösterdiğini görürüz.

3. Ölçütler arasında, bir sözcüğün çeşitli anlam aktarmalarıyla kullanım alanını genişletme gücü de söz konusu edilmekte, anlamlarının sayısı ne kadar çoksa, sözcüğün konuşmadaki sıklığının o ölçüde fazla olduğuna değinilmektedir.

4. Ayrıca bir sözcüğün temel söz varlığından sayılması için onun çeşitli deyimler arasında, bu deyimlere temel olarak kullanılması gösteriliyor. Türkçedeki göz, el, yüz, iç, ekmek... gibi öğeler (Aksan 2009c: 18–19).

Öncelikle baş, göz, kulak, el, ayak gibi organların isimleri olmak üzere, ana besin maddesi sayabileceğimiz su, buğday, et, balık gibi nesnelerle, insanın yakın ilişki içinde bulunduğu at, inek, koyun gibi hayvanlar, tarım hayvanları, tarım araçları, insanların en sık kullandıkları, somut eylem gösteren almak, vermek, yemek, içmek, gelmek gibi sözcüklerle; bir, iki, beş, on, yüz, bin gibi sayı isimleri temel söz varlığına örnek olarak gösterilebilir. Bu sözlerin dilde en az değişkenlik gösteren öğeler olduğu, 1000 yılda bu varlığın ancak aşağı yukarı %19'unun değiştiği, %81'inin yaşamını sürdürdüğü ileri sürülmüştür (Aksan, 1998: 17-19).

2.4.3. Terimler

Çotuksöken'e göre terim “ Bilim, kültür, sanat vb. alanlarla ilgili kavramları karşılayan genellikle tek anlamlı birimlerdir. Diğer bir deyişle terimler, yalnızca ilgili olduğu alana özgü olarak türetilmiş olan sözlerdir; alan dili sözcükleridir.” (Çotuksöken, 2012: 309). Türkçenin, terimler yönünden zengin bir dil olduğu; terimlerin, Türkçe'nin genel söz varlığında önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir.

Terimler, teknik sözcüklerdir yani belirli uzmanlık alanlarıyla alakalı sözcüklerdir. Örneğin, aç, üçgen, doğru geometride; atardamar, toplardamar, hücre, kan basıncı tıpta; birey, toplum, aile toplum bilim alanında kullanılan terimlerdir. Terimlerin belirli özelliği tek anlamlı sözcükler olmalarıdır. Anlam boyutları kişiden kişiye değişmez, herkes aynı anlamı çıkarır. Duygusal değerleri ya da anlamları oldukça sınırlıdır (Özdemir, 2002: 91). Terimler de tıpkı diğer söz varlığı öğeleri gibi genel söz varlığından beslenmektedir. Bazen de terim alanına ait bir sözcüğün anlam alanı genişleyerek, genel dile de ait olabilmektedir.

Türkiye, dil devriminden sonra terimlerin oluşturulması amacıyla çeşitli yollara başvurmuştur. Şahin (2006: 125), söz konusu yöntemleri üç ana başlık altında değerlendirmiştir:

1. Türetme, dilin kendi yapısına bağlı olarak yerli kök ve gövdelere getirilen son eklerle yeni kelimeler yaratma yoludur. Özellikle dil devriminden sonra bu yolla Türkçeye çok sayıda kelime kazandırılmıştır.

2. Derleme, Anadolu ağızlarında yaşayan çeşitli kelimelerin uygun kavramları karşılayabilmesi amacıyla genel dile taşınması, genel dilde kullanılma olanağını sağlama yoludur.

3. Tarama, Türk dilinin eski yazılı metinlerinde geçen Türkçe kelimelerin belirlenip o günkü şartlara göre gerekli kavrama karşılık olarak kullanılması imkânını yaratan bir uygulamadır.

Sonuç olarak, terimleri kazanabilmek genel söz varlığına bağlıdır. Toplumun eğilimleri tespit edilerek, yabancı terimlere karşılık gelecek terimlerin genel söz varlığından temin edilmesi gerektiğini vurgulamak gerekir.

2.4.4. Deyimler

“En az iki sözcükten kurulan deyimler, anlam aktarımı yoluyla oluşmuş söz öbekleridir.” (Çotuksöken, 2009: 306). Başka bir ifadeyle, çekici bir anlatım özelliği taşıyan, genellikle gerçek anlamından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış kelime öbeğine veya belli bir kavramı, belli bir duygu ya da durumu dile getirmek için birden çok sözcüğün bir arada, seyrek olarak da tek bir sözcüğün yan anlamında kullanılmasıyla oluşan sözlere deyim denir (Kayaalp, 2006: 261).

Genel olarak deyimlerin üç özelliği vardır: Bunlardan birincisi, deyim oluşturulan kelimelerin en az birinin gerçek manası dışında kullanılması; ikincisi, deyimlerin kalıplaşmış ifadeler olması ve üçüncüsü ise deyimlerin anlatıma çekicilik ve ahenk katmasıdır (Bilgen, 2017: 64).

Aksoy (1993: 20-27), deyimlerin özelliklerini şu şekilde özetlemiştir:

-Deyimler, basmakalıp sözler olduğundan deyim içerisindeki bir kelimenin yerine anlamdaşı da olsa başka bir sözcük kullanılamaz.

-Deyimler, kısa ve özlü anlatımlardır.

-Deyimler, kavramları ve olayları güzel bir anlatımla belirten özel kalıplardır.

-Deyimler, nasihat veren niteliğe sahip değildir. Bu özelliği ile atasözlerinden ayrılır.

-Deyimler, genelde mastar ekini alır ve deyimlerde olumsuz kalıplar da bulunabilir.

-Bazı deyimler, birbirine benzeyen sözcüklerin tekrar edilmesiyle oluşur.

-Deyimlerin bazıları mecaz anlamı bazıları ise gerçek anlamıdır.

Türkçenin deyimler açısından zengin bir dil olması, anlatım gücünün daha etkili olmasını sağlamıştır. Ayrıca deyimler içinde bulundurduğu söz sanatlarıyla ve abartılı anlatımlarla anlatımı zenginleştirip akılda kalıcılığı arttırmıştır. Günlük hayatta Türkçe doğru ve etkili kullanılmak isteniyorsa hem yazı hem konuşma dilinde deyimlere yer verilmelidir.

2.4.5. Atasözleri

Bir dilin söz varlığında yer alan atasözleri bir toplumun bilgeliğini, tecrübelerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü aksettiren, asırlarca yaşayabilen sözlerdir (Aksan, 2006a: 33). Sözlü edebiyatın en önemli ürünleri arasında yer alan atasözleri, dilden dile süregelerek günümüze ulaşmıştır.

Atasözleri, “Atalarımızın uzun denemelere dayanan yargılarını genel kural, bilgece düşünce ya da öğüt olarak düsturlaştıran ve kalıplaşmış biçimleri bulunan kamuca benimsenmiş sözlerdir.” (Aksoy, 2000: 37). Atasözleri, eski kuşakların engin tecrübelerinden oluştuğu için günümüz kuşağına da yol göstermektedir.

Atasözleri, atalarımızın deneyimleri sonucunda ortaya koydukları makul kurallar, nasihatler şeklindeki basmakalıp sözlerdir (Yurtbaşı, 2003: 4). Atasözleri kalıplaşmış sözler olduğu için sözcük ekleyip, çıkarılamaz; sözcüklerin yeri değiştirilemez.

Atalardan kaldığına inanılan ve toplumun asırlar boyunca geçirdiği ortak fikir ve değerlerden oluşan kısa, tümce biçiminde basmakalıp sözlerdir (Korkmaz, 1992: 15).

“Dünya bilim adamlarının akıl yolu ile metotlu çalışmalarla elde ettikleri bir takım sosyoloji, psikoloji, estetik, eğitim gerçeklerini Türkler yüzyıllarca önce gönül gözü ile görmüşler, sezgi yoluyla duymuşlar ve atasözleri ile dile getirmişlerdir.” (Kayaalp, 2006: 267). Gerçekten de dil içinde önemli unsurlardan olan atasözleri, iletişimi etkili hale getirir ve anlatıma ahenk ve güzellik katar.

Atasözleri hakkında birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar atasözlerinin toplumlar arası kültür aktarımını sağlamada çok önemli olduğunu bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

Atasözlerinin genel ve ortak özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Anonimdirler.
- Gözlem ve deneyimlere dayanırlar.
- Öğüt veren kısa ve özlü ifadelerdir.
- Halkın malı olmuşlardır.
- Basmakalıp sözlerdir (Uyar, 2012: 31).

Altaylı (2010: 127-128), atasözlerini şu şekilde sınıflandırmıştır:

1-Toplumsal olayların nasıl oluştuğunu, onların meydana geliş nedenlerini, uzun yıllar süren tecrübelerin sonucu olarak bildiren atasözleri,

2- Doğa olaylarının oluşma şeklini bildiren atasözleri,

3-Toplumsal olayların oluşumunu ve onları meydana getiren sebepleri, uzun süren gözlemler ve deneylerden sonra dile getiren ve onlardan ders alınmasını sağlayan atasözleri,

- 4-Nasihah verici ve sürekli olarak mantıklı hareketi öne çıkaran atasözleri,
- 5-Bazı gerçekleri hatırlatan ve yol gösterici özelliğe sahip atasözleri,
- 6-Gelenek ve görenekleri bildiren atasözleri,
- 7-Bazı inançlarla ilgili atasözleri...

Türk atasözlerinde çeşitli insan biçimleri ve onların fiillerine ilişkin genel yargılar yer alır. Ayrıca Türk toplumunun dünya bakışı da atasözlerinden çıkarılabilir. Atasözlerine göre Türk insanı, insancıldır; insanlara karşı sonsuz bir saygısı, sevgisi ve hoşgörüsü vardır. Yardımlaşmayı önerir, emekten ve emekçiden yanadır. Haksızlıklara göz yummaz. Menfaatçi ve çıkarıcılara ödün vermez, onlarla dalga geçer, eşit ve hakça bir düzenin kurulması gerekliliğini savunur (Çotuksöken, 2012: 307-308).

Türk dilinin, atasözleri bakımından oldukça zengin bir dil olduğu görülebilmektedir. Bu yüzden atasözleri, söz varlığı unsurlarının içinde önemli bir yer tutar.

2.4.6. İkilemeler

Ağakay ikilemeyi “Türkçedeki olay, çoğu yeni kavram anlatmak veya belli bir kavrama değişik bir renk vermek üzere birbirine koşulan iki kelimeden tek bir kuruluş, temelli, anlamca bağımsız bir kuruluş türetmek yolunda bir yapı yöntemidir.” şeklinde tanımlamıştır (1988: 98).

Dile olağanüstü bir anlatım gücü katan, söz varlığının önemli ve eski unsurlarından biri ikilemelerdir. İkileme anlatım gücünü arttırmak, anlamı pekiştirmek, kavramları zenginleştirmek gayesiyle, aynı sözcüğün tekrar edilmesi ve anlamları birbirine yakın veya karşıt olan ya da sesleri birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözün yan yana kullanılmasıdır (Hatiboğlu, 1982: 51).

İkilemeler, anlatımı güçlendirir, renklendirir, kavramların incelikleri yansıtımını sağlar. Öyle ki dilimizin söz varlığını oluşturan söz değerleri arasında başlı başına bir bölge oluşturduğu gibi, atasözlerimiz, deyimlerimiz içinde de yer alır. İkilemelerin oluşmasında ses benzerliğinin, ses güzelliğinin önemli bir etkisi

vardır. İkilemeyi kuran sözcüklerin çoğu, ya ön ses ya da son ses yönünden birbirlerine benzerler (Apaydın, 2010: 54-55).

Korkmaz’a göre; “Aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir tek kelime gibi anlam göstermek üzere yan yana gelmesidir. Cümlede anlamı güçlendirmek üzere kullanılan ve çeşitli kelime gruplarına giren ikilemelerin başlıca türleri şunlardır:

a) Aynı kelimelerin tekrarı ile kurulanlar.

b) Eş ve ya yakın anlamlı kelimelerle kurulanlar.

c) Zıt anlamlı kelimelerle kurulanlar.

d) Aynı kelimenin ön sesinin değiştirilerek tekrarlanması ile kurulanlar.” (Korkmaz, 1992: 82-83).

Muharrem Ergin (2009: 345-349), kitabında ikilemeleri, kelime grupları ana başlığı içinde, tekrarlar başlığı altında ele almıştır. Ergin, ikileme çeşitlerini aşağıdaki gibi anlatmıştır:

1. Aynen Tekrarlar: İnce ince, ıslıl ıslıl, dilim dilim, yavaş yavaş, çok çok, koşa koşa, vah vah, olsa olsa, gidiyor gidiyor...

2. Eş Anlamlı Tekrarlar: Eğri büğrü, deli dolu, ipsiz sapsız, falan filan, çoluk çocuk...

3. Zıt Anlamlı Tekrarlar: İyi kötü, düşe kalka, bata çıka, ters yüz, alt üst...

4. İlaveli Tekrarlar:

a) Sözcük başına bir ses eklenmesiyle yapılanlar: adam madam, iş miş, koştı moştı, su falan, su şey, su ne...

b) Sözcük başına bir veya iki hece eklenmesiyle yapılanlar: dümdüz, yemyeşil, sapasağlam, düpedüz...

2.4.7. Kalıp Sözler

Kalıp sözler, toplumun kültürünü yansıtır, onun inanışlarını, insan ilişkilerindeki ayrıntıları, gelenek ve göreneklerini ortaya çıkarır (Aksan’a, 2004: 190). Kalıp sözlere şöyle örnekler verebiliriz: Sizden iyi olmasın, su verenlerin çok olsun, sözüm meclisten dışarı, analı babalı büyüsün, Allah versin, Allah kabul etsin vb. Karşılaşılan benzer durumlarda, aynı kalıp sözleri kullanmak alışkanlık haline gelmiştir.

“Her toplumda, her dilde görülen kalıp sözler genellikle birbirinden ayrılmakla birlikte, bunların içerik bakımından birbirine yakın olanları, çoğunlukla dinsel inanışlarından, görgü kurallarından kaynaklanan ve çeşitli etkenlere dayanan benzer biçimleri vardır. Örneğin Türk toplumunda çok sık kullanılan ve genellikle bir işin istenen biçimde sonuçlanması üzerine söylenen Tanrı’ya şükür, Allah’a şükür sözleri gibi, Fransızlardaki Dieu soit loué, grâce à Dieu sözleri hemen hemen aynı durumlarda ve aynı amaçlarla söylenir. Almancadaki Gott sei Dank, İngilizcedeki thank God sözlerini de buraya ekleyebiliriz.” (Aksan, 2009: 164).

Gökdayı (2008: 101-102) kalıp sözleri şöyle sınıflandırmıştır:

a) Hayır, dua ve iyi dilek bildirenler: Güle güle oturun, Allah razı olsun, Allah ne muradın varsa versin, mutlu yılar, doğum günün kutlu olsun, iyi bayramlar.

b) Küfür, beddua-ilenç bildirenler: Lanet olsun, Allah cezasını versin, Allah kahretsin, Allah belanı versin.

c) Duygusal tepkileri dile getirenler (Korku, sevinç, şaşkınlık, acıma, çağrı, emir, yasaklama, vb.): Güler misin ağlar mısın?, Allah aşkına, aklına şaşayım, Allah çarpsın, güleriz ağlanacak halimize.

d) Selamlaşma bildirenler: Günaydın, iyi akşamlar, iyi sabahlar, selamünaleyküm, iyi günler, merhaba.

e) Ayrılık bildirenler: Hoşça kal, görüşmek üzere, iyi yolculuklar, görüşürüz, Allah’a ısmarladık, elveda.

f) Batıl inançları bildirenler: İyi saatte olsunlar, şeytan kulağına kurşun, elemtere fiş kem gözlere şiş, nazar değmesin.

g) Bir istek bildirenler: Saatiniz var mı? Ateşiniz var mı? Sadede gelelim, bize de buyurun, gereğini arz ederim, durakta incek var, bana müsaade.

h) Konuşanı veya dinleyeni yüceltme bildirenler: Senden iyi olmasın, sözünü balla kestim, estağfurullah, rahatsız ediyorum, rica ederim.

ı) Bir isteği kabul veya reddetme bildirenler: Baş üstüne, eyvallah, amenna, Allah derim, âmin, emredersiniz, maalesef, maatteessüf.

i) Dinleyeni eleştirme, uyarma, tehdit etme bildirenler: Ben sana gösteririm, benden günah gitti, benden söylemesi, dikkat, dikkatli ol, kendine dikkat et, ağzına acı biber sürerim, alacağın olsun, Allah'tan korkmaz kuldan utanmaz.

j) Genel bir davranış veya düşünce bildirenler: Korkunun ecele faydası yoktur, tarih tekerrürden ibarettir, tebdil-i mekânda ferahlık vardır, her şey olacağına varır.

k) Töre, gelenek ve kültürel değerleri yansıtanlar: Elçiye zeval olmaz, yediğin içtiğin senin olsun, gezdiğin gördüğün yerleri anlat. Ölülerin ardından kötü söz söylenmez. Ellerinizden operim, küçüklerin gözlerinden operim. Ayıptır söylemesi.

l) Dini inançları bildirenler: Allah bilir, günah, Allah kerim, kadere meydan okunmaz, Allah'tan geldi, takdir- i ilahi.

m) Soru sorup cevap isteyenler: Eş olarak kabul ediyor musunuz?, Hemşerim memleket nere?, Merhumu nasıl bilirdiniz?

n) Özür dileme bildirenler: Pardon, af edersin, kusura bakma, kusura kalma, özür dilerim.

o) Sembolik olarak ödüllendirme bildirenler: Aferin, bravo, berhudar ol, su gibi aziz ol, el öpenlerin çok olsun.

ö) Minnet, teşekkür bildirenler: Teşekkür ederim, teşekkürler, sağ ol, eline sağlık, zahmet oldu.

2.4.8. Argo İfadeler

Argo: herkes tarafından anlaşılmayan, ortak dildeki sözcüklere özel anlamlar vererek, bazı sözcüklerde değişiklik yaparak, dilin lehçe ve eskimiş, yabancı kökenli şekillerinden de yararlanılarak oluşturulan bir dildir (Korkmaz, 2010: 249). Günümüzde daha çok kabadayların, serserilerin kullandığı dil (söz, deyim) anlamında kullanılmaktadır.

Her devrin bir argosu olduğunu düşünen Gürsoy-Naskali ve Sağol (2002: 73), argonun oluşumunu şöyle anlatır: “Argonun söz dağarcığı, genel dildeki kelimelere özel anlamlar verilerek, bazı kelimelerde bilinçli değişiklikler yapılarak, aynı dilin lehçelerinden, ağızlarından veya yabancı asıllı ögelerden yararlanılarak, bazen de eskimiş unsurlar canlandırılarak meydana getirilir.”

Argonun söz varlığı, ortak dilin kelimelerine özel manalar vermek, kimi sözcüklerde istemli değişiklikler yapmak, geçmiş ögelerden, aynı dilin söyleyişlerinden ve yabancı kökenli ögelerden faydalanmak yoluyla oluşur:

Fiziksel bir işlemi anlatan kaynatmak eylemi argoda 1. “tatlı tatlı sohbet etmek”, “muhabbet etmek”, “konuşmak”; 2. “iz bırakmadan yok etmek”; 3. “borcunu ödememek” demektir (Aksan, 2009: 89).

“Argo, kışlalar, okullar, tutsak kampları, hapishaneler, güçlü bir dayanışma gerektiren kimi örgüt ya da birlikler gibi, toplumun öteki kesimleriyle ilişkileri sınırlı çevrelerde doğar. Argo özel bir dildir. Bu özel dilin, topluluk içindeki dayanışmayı artırma, toplumun sürekliliğini sağlama gibi işlevleri vardır.” (Bilgin, 2013: 78).

“Argo” denilen dilin sahip olduğu özellikler şu şekilde belirtilmiştir:

1. Her argo, bir dile bağlıdır. O dili bilmeyen kişiler tarafından anlaşılamaz ve konuşulamaz. Dilbilgisi yönünden bazı küçük özellikler dışında, her argo, bağlı olduğu dilin kuralları içinde konuşulur.

2. Her argo, bağlı olduğu ana dille birlikte kendisinin özel sözcüklerinin birlikte konuşulmasından oluşur. Hiçbir argo, baştan sona özel sözcüklerden oluşmaz.

3. Argo konuşulurken kullanılan günlük konuşma dili sözcüklerinin argo sayılabilmesi için; mutlaka günlük konuşma dilinin dışında, ikinci bir anlamı olması gerekir.

4. Her dile bağlı çeşitli argolar vardır. Bir bölüm argo, konuşulduğu bölgeye göre diğerlerinden ayrılır. Örneğin “Beyoğlu argosu”, “Sulukule ve Ayvansaray argosu”, “Adana argosu”, bölgesel argoların örnekleri arasında yer alır. Bir bölüm argo da kendilerini kullanan topluluk veya meslek dolayısıyla diğer argolardan ayrılır.

5. Aynı sözcük çeşitli argolarda değişik anlamlara gelebilir. Aynı sözcüğün günlük konuşma dilinde taşıdığı anlamın veya anlamların dışında; genel argoda başka, özel argolarda değişik anlamlara gelmesi, oldukça sık rastlanan bir durumdur. Genel argoda “edilgen eşcinsel erkek” anlamında kullanılan “inek” sözcüğü, öğrenci argosunda “çok çalışkan öğrenci” anlamına gelir.

6. Bir kavram için birden fazla ve değişik dillerden alınma sözcükler kullanılabilir. Örneğin “çocuk” kavramı için velet (Arapça), şopar (Çingenece) vb. kelimeler kullanılır.

7. Argolar temel olarak gizli özel dillerdir. Argolardan birini anlayabilmek ve konuşabilmek için onun bağlı olduğu temel dili bilmek yeterli değildir. Argoların doğuş sebeplerinden birisi de herkes tarafından anlaşılamayan bir dile duyulan gereksinimdir.

8. Hiçbir argo, içinde doğduğu geniş toplumun tümü tarafından konuşulmaz. Argo sözcükler, herkes tarafından bilinir hale gelirse argo olmak niteliğini yitirir.

9. Argolar, genellikle topluluk yaşamı içinde özellikler taşıyan adacıklarda yaşayan kişiler veya belli meslekten olanlar arasında ortaya çıkar.

10. Argolar kaba dil sayılır. Her yerde kullanılmazlar. Argo konuşan kişiler, saygı göstermek istedikleri ortamlarda konuşurken veya resmi yazışmalarda bu dili kullanmazlar. Fakat her kaba sözcük argo değildir. Argolar çok sayıda küfür içerirler.

11. Her argo sözlü bir dildir. Arada rastlanan ufak tefek yazılı örnekler, hiçbir zaman yalnızca argo içermezler, günlük olağan dilin içine argo serpiştirilerek ortaya çıkar.

12. Argolar sürekli değişir. Bunun bir sebebi sözlü bir dil olmalarında gizlidir. Diğer bir sebebi ise herkes tarafından anlaşılmaya başlayan argo sözcüklerin argo olmaktan çıkışıdır.

13. Argolar yapma dil değildirler. Çünkü yapma diller doğal gelişim göstermezler ve yazılı dillerdir.

14. Argolar şifreli dil değildirler. Şifreli diller, belli bir ana dile herkesin anlayamayacağı bir kısım değişikliklerin yapılması ile üretilmişlerdir. Bu sebeple doğal gelişim göstermezler, doğuştan öğrenilmezler ve sabittirler.

15. Her argo özel bir dil olmakla birlikte, her özel dil argo değildir.
16. Argoda meslek dillerinden kelimeler de yer alabilir, ancak her meslek dili de argo değildir. Argo esasta sadece sözlü bir dildir.
17. Bugün kullandığımız bazı argo kelimelerin tarihle, geçmişle ilgisi; kelimelerin kullanıldıkları dönem yaklaşık olarak basitçe tespit edilebilir.
18. Argo konuşan kimseler genellikle kullandıkları cümleler arasında kelimeleri bayağılık duygusu veren bir tarzda telaffuz ederler.
19. Her argoda görüldüğü gibi Türk argosunda da anlatış canlılığı vardır. Bunu sağlamak için de fiilde geniş, geçmiş ve gelecek zamanlar kullanılmayıp genellikle şimdiki zaman kullanılır.
20. Türk argosunun söylenişinde dudaklar bükülür, heceler kesilerek belirtilir, konsonlar tumturaklı, vokaller de genel olarak kapalı çeşitlerden olur.
21. Türkiye’de özellikle İstanbul’da argonun gelişmesine külhanbeylerin büyük katkısı olmuştur.
22. Argo durmadan değişmektedir. Bazen yeni kelimeler, bazen de eskiler şeklini değiştirerek ortaya çıkar.
23. Argo, yapma bir dil olmakla beraber “Esperanto” ya da “Volapük” gibi derleme, sentez ve icat yoluyla laboratuvar çalışması sonucunda meydana gelen yapma bir dil değildir (Arslan, 2004: 27-32).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. H. SALİH ZENGİN’İN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ KİŞİLİĞİ

Bu bölüm üç başlık altında ele alınmıştır. Birinci kısımda yazarın hayatı ve eserleri hakkında bilgi verilmiş, ikinci başlıkta yazarın edebi kişiliğine ve çocuk edebiyatı hakkındaki görüşlerine değinilmiş, son kısımda ise yazarın “Çok Mavi Hikâyeler” ve “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserlerindeki toplam otuz öyküsü özetlenmiştir.

3.1. H. Salih Zengin’in Hayatı, Eserleri

H. Salih Zengin, 1974 yılında Kahramanmaraş’ın Andırın ilçesinde doğmuştur. İlkokul, ortaokul ve liseyi Kahramanmaraş’ın Andırın ilçesinde tamamladıktan sonra Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesini tamamlamıştır. İletişim Fakültesi gazetecilik bölümünü bitirdikten sonra çocuk edebiyatı yazarlığı ve gazetecilikle uğraşmaya başlamıştır.

Lisede dersler dışında her şeyle uğraştığını söyleyen Zengin, yazma işine o zamanlardan başladığını belirtir. Sayısal dersleri sevemediğini, en sevdiği dersin ise edebiyat olduğunu söyler. Lisede iken okul gazetesi çıkaran Zengin, yazmaya üniversitede başlamıştır. Üniversitede okurken ilk romanını yazmış (Şişkonun Bütün Adamları-1996) aynı anda Mavikuş dergisi editörlüğünü yürütmüştür.

Gazetecilik, dergicilik, editörlük, muhabirlik, seyyahlık, radyo ve televizyon programcılığı gibi birçok alanda uzman olan Zengin; çocuk edebiyatı alanında da deneme, roman, öykü, masal gibi türlerde eserler vermiştir.

Radyoda “Beyin Jimnastiği” adlı genel kültür yarışması yapan Zengin, halen radyo programcılığına devam etmektedir. TRT İstanbul radyosunda “Ve Medeniyet” adlı programı halen devam etmektedir. Televizyonda ise hem gezi programı hem de “Sonradan Gurme” adlı yemek programı yapmıştır.

1996 yılında yayınlanan “Mavikuş” isimli çocuk edebiyatı dergisinde yazı işleri müdürlüğü yapan Zengin, şu an aylık olarak yayınlanan MinikaGo (7-14 yaş) ve MinikaÇocuk (3-6 yaş) adlı dergilerin genel yayın yönetmenliğini yürütmektedir. Ayrıca Turkuvaz çocuk yayınlarında danışmanlık, editörlük ve yazarlık yapmaktadır.

Zengin, Türkiye Yazarlar Birliği yılın çocuk dergisi ödölünü (Mavikuş dergisi, 1997), Türkiye Yazarlar Birliği Çocuk Edebiyatı Yılın Yazarı ödölünü (2003), Türkiye Yazarlar Birliği Basın Röportaj ödölünü (2009) almıştır.

Zengin, son olarak UNESCO tarafından somut olmayan kültür mirası listesine dâhil edilen Dede Korkut Hikâyeleri' ni çocuklar için sadeleştirerek bir araya getirmiştir.

Zengin, ön ismini kimsenin bilmediğini (H.), merak edip soran çocuklara ise bir formül önerdiğini belirtmektedir. Formülünün ise “Benim kitaplarımı çok severseniz ‘Hep Salih Zengin’im, kitaplarımı sevmezseniz ‘Hiç Salih Zengin’im ...” olduğunu söylemektedir.

Evli ve ikiz iki erkek çocuğa sahip olan Zengin, yazar Mustafa Kutlu'nun damadı olup halen İstanbul'da yaşamaktadır.

H. Salih Zengin bugüne kadar çeşitli türlerde 13 civarında eser kaleme almıştır:

- 1) Çok Mavi Hikâyeler (Hikâye)
- 2) Çok Serin Hikâyeler (Hikâye)
- 3) Şişkonun Bütün Adamları (Roman)
- 4) Şişkonun Bütün Adamları (2. Dönem) (Roman)
- 5) Deve Kuşları Plan Yapmaz (Masal)
- 6) Bir Miyav İki Hav Hav (Mizah)
- 7) Gazoz Kapağı (Deneme)
- 8) Dede Korkut Hikâyeleri (Hikâye)
- 9) İstanbul'un Masal Ağaçları (İstanbul'u Tanıyorum Serisi-1/ Masal)
- 10) İstanbul'un Prens Adaları (İstanbul'u Tanıyorum Serisi-2/ Masal)
- 11) İstanbul'un Tarihi Sarayları (İstanbul'u Tanıyorum Serisi-3/ Masal)
- 12) İstanbul'un Süslü Çeşmeleri (İstanbul'u Tanıyorum Serisi-4/ Masal)
- 13) 10 Kitaplık Masallı Eğitim Seti (Masal)

3.2. H. Salih Zengin'in Edebi Kişiliği

H. Salih Zengin yazın hayatına lisede iken başlamıştır. Lisede okul gazetesi çıkaran Zengin, üniversiteye hazırlık döneminde Konya'da Yeni Meram Gazetesi'nde haftalık çocuk sayfası hazırlamıştır. Üniversitede okurken ilk kitabı Şişkonun Bütün Adamları (1996) romanını yazmış, aynı yıl Mavikuş Çocuk dergisi yazı işleri müdürlüğü yapmıştır.

Okumaya ve yazmaya bu kadar ilgili olmasında babasının ve iki abisinin (Mevlana İdris ve Nedim Ali) büyük etkisi olduğunu söyleyen Zengin, hala kendisini aradığını ve bulana kadar da yazmaya devam edeceğini söyler. Yerli, yabancı birçok yazardan etkilenen Zengin, yazın hayatına başlamasında ailesinin çok etkili olduğunu söylemiştir. Babasının büyük bir kütüphanesi olduğunu, ister istemez okumaya, yazmaya başladığını ifade etmiştir.

Çocuk edebiyatına dair ilk yazılarını- ürünlerini 1997- 1998 yılları arasında Mavikuş çocuk dergisinde yayınlamıştır. Türk çocuk edebiyatının çeviri eserden çok yerli, evrensellik özelliği taşıyan eserlere ihtiyaç duyduğunu ifade eden Zengin, çocuklar için yazmanın zor olduğunu söyler. Zengin, dünya karmaşasından kaçıp sığındığı limanın çocuk edebiyatı olduğunu belirtmiştir.

Zengin, maneviyatı ve iyi ahlakı göz ardı etmeden günlük hayatta karşılaşılan her olay veya olguyu yazdığını, mizahla bu olgu ve olayları şekillendirdiğini söylemiştir. Çocukların, mizah okumayı sevdiğini, onları gülümseterek özgüven ve iyi bir bakış açısı kazandırmayı amaçladığını ifade etmiştir.

Salih Zengin, hala yolun başında olduğunu ve kendini sancılı hissettiğini söylemiştir. Bu sancılarında ise ancak yazarak kurtulduğunu belirtmiştir. Birçok alanda yetkin olan Zengin, kendinin en çok yazarlığa yakın olduğunu söylemiştir. Eserlerini, büyümüş insan taklidi yaparak çocuklara yazdığını, çocukken okuyamadığı kitapları okuma arzusuyla sür-reel ve hayali yazdığını ifade etmiştir (Makas dergisi, Mayıs 2019:7).

“Çocuklar için yazmak, çocuk gibi saf, berrak, asude ve bir o kadar da çocuk kalabilmektir.” (Akşam gazetesi, 15.04.2018) diyen Zengin, kendini hala çocukların safında gördüğünü de eklemiştir. 18 yaş altı çocukların internet kullanıcılarının üçte birini oluşturduğunu, bu yüzden yazmanın bu zamanda gerçekten zor ve cesaret

isteyen bir iş olduğunu da belirtmiştir. Çocuklar için yazarken, çocuk ruhuna seslenen, çocuğun hayal dünyasına hitap eden incelikli eserler vermeye dikkat edilmesi gerektiğini söyleyen Zengin, son olarak Dede Korkut Hikâyeleri' ni çocuklar için sadeleştirerek bir araya getirmiştir (Makas dergisi, Mayıs 2019:7).

3.3. H. Salih Zengin'in Hikâye Özetleri

Yazarın “Çok Mavi Hikâyeler ve Çok Serin Hikâyeler” adlarıyla kaleme aldığı iki hikâye kitabının her birinde on beşer adet hikâye olmak üzere toplam otuz hikâyesi bulunmaktadır. Aşağıda bu hikâyelerin özetleri yapılmıştır.

3.3.1. Çok Mavi Hikâyeler

“Çok Mavi Hikâyeler” adlı eser sekiz yaş ve üzeri çocuklar için yazılmıştır. Eserde dini konular edebiyat ile sentezlenerek verilmiştir. Eser, birbirinden farklı olayların anlatıldığı on beş öyküden oluşmaktadır:

Pencereniz Açık Olsun

Her zamanki gibi sevinçle uyanan küçük çocuk, pencereden dışarıya bakar. Bahçelerindeki kiraz ağacının dalına konmuş kuşu görünce, pencereyi açıp kuşla sohbet etmeye başlar.

Her zamanki gibi sevinçle uyanan küçük çocuk, pencereden dışarıya bakar. Bahçelerindeki kiraz ağacının dalına konmuş kuşu görünce, pencereyi açıp kuşla sohbet etmeye başlar.

Kuşa ilk duasının ne olduğunu soran çocuk, kuştan besmele cevabını alınca şaşırır. Besmelenin anlamını söyleyerek, her işe başlarken besmele çektiğini ve işlerinin güzelleştiğini söyler. Çocuk kuşa ezberlediği ilk sureyi okuyunca kuş bu surenin Fatiha suresi olduğunu bilir ve çocuğa sorular sormaya başlar. Çocuk, kuşun sorduğu sorular karşısında zorlansa da cevap verir. Kuş, bu sohbetten sonra uçmaya başlar. Çocuk ise bu anı unutamaz ve kuşun arkasından ağlamaya başlar. Kuşu tekrar görme ümidiyle camını açık bırakır.

Bu hikâyede besmele ile işe başlamanın ve kelime-i şهادet in anlamı ve önemi üzerinde durulur.

Her Şeye Selam

Yusuf, babaannesinin insanların selamsız sabahsız konuşmaya başlamalarından şikâyetçi olduğunu söyler. Babaannesini çok sevdiğini, onun da kendisini sevdiğini söyler. Yusuf, ninesine selamsız sabahsız kalmanın nasıl bir şey olduğunu sorması üzerine ninesi cevap verir. Ninesi, tanıdığımız insanlara selam vermenin gerekli olduğunu, selam vermenin dua niyetine geçtiğini söyler. Yusuf ninesinin konuşmalarından çok etkilenerik arkadaşlarına, doğadaki canlı cansız tüm varlıklara, mahalledeki tüm tanıdıklarına gülümseyerek selam vermeye karar verir. Bu kararı üzerine ninesi Yusuf ‘a selam vermeyi ve selamın ne anlama geldiğini öğretir. Daha sonra oyun oynamak için sokağa çıkan Yusuf, ninesine selam verip, arkadaşlarının yanına gider. Bu hikâyede niçin selam vermemiz gerektiği ve insan ilişkilerindeki önemi anlatılır.

ELİFBA’ını Okurken

Küçük kız çocuğu, ninesinin yanındadır. Elinde Elifba’sı, ninesine okur. Kuş cıvıltıları arasında harfleri tek tek okuyan küçük kız, bazı harfleri yanlışlıkla okumayı unuttur. Birkaç kez denemeden sonra yanlışsız harfleri okuyan küçük kıza, ninesi öper ve tebrik eder. Harfleri okuduktan sonra ikinci derse geçen küçük kıza, ninesi Elifba tekerlemesini okur. Küçük kıza böyle giderse çok yakında Kuran-ı Kerim’i okuyacağını söyler. Küçük kız ninesini öperek, oyun oynamak için dışarı çıkar. Ninesi de kuşlar eşliğinde küçük kıza dua eder.

Kalbimde Uyuyan Güneş

Tatil olmasına rağmen erken uyanan Sinan, kahvaltısını yapar. Annesinin uyarılarına rağmen bir solukta kahvaltısını bitiren Sinan yaz okullarının bugün açılacağını annesine söyler. Babasından harçlıklarını alan Sinan, kardeşi Bilal ile camiye yönelir. Sinan, Kuran-ı Kerim’i, Bilal ise Elifba’sını alır.

Caminin avlusuna girince kardeşleri bir heyecan ve sevinç sarar. Bu sevinç içinde Abdullah Hoca ile karşılaşır. Abdullah Hoca, onları içtenlikle karşılar ve ne kadar büyüdüklerini söyler. İki kardeş, gösterilen yere oturup, besmele çekerek kuş cıvıltıları eşliğinde Kuran okumaya başlarlar. Abdullah Hoca tüm öğrencilere

derslerini verdikten sonra Kuran okumanın kalbimizdeki güneşı uyandırmak olduğunu söyler.

Abdullah Hoca uzun uzun Kuran'ı anlatır. Dört kutsal kitaptan sonuncusu olduğunu, bu kitaptan tüm insanların sorumlu olduğunu, orada emredilen şeylerin insanların yararına olduğunu, Kuran'ın mucize bir kitap olduğunu söyler. Kuran okumanın Allah ile konuşmak olduğunu söyler. Sinan ve tüm çocuklar bu söz üzerine hayrete düşer.

Sinan, kardeşi Bilal ve tüm çocukların yaz okulunda ilk günleri hem neşeli hem de böyle heyecanlı geçer. Kurs çıkışı Sinan ve Bilal eve geçerler. Bu hikâyede Kuran-ı Kerim hakkında bilgi verilir ve Kuran- ı Kerim okumanın fazileti üzerinde durulur.

Güvercin Serinliği

Sıcak bir yaz gününde, Semih ve arkadaşı cami avlusundadır. Semih ezanın okunmak üzere olduğunu söyler ve hangisi daha çabuk abdest alacak diye yarış başlatırlar. Abdest almaya ilk olarak ellerini üç kere yıkamayla başlayan çocuklar, ağızlarına ve burunlarına üçer defa su alıp daha sonra sırayla yüzlerini, kollarını ve kulaklarını yıkarlar. Semih ve arkadaşı başlarını mesh ettikten sonra ayaklarını yıkarlar.

Semih, günde beş vakit abdest almanın her gün nehirde beş defa yıkanarak temizlenme ile aynı olduğunu söyler. Bu hikâyede abdestin nasıl alındığı ve insana kattığı güzellikler anlatılmıştır.

Uzun Bir Yolculuk

Sinan, dedesi, ninesi ve kardeşi Furkan; köyde evlerinde ağustos böceklerinin eşliğinde sohbet etmektedirler. Dedesi namaz kılmanın; ışıltılı ve uzun bir yolculuk olduğunu söyler. Bunun üzerine Sinan ve kardeşi, dedelerinden bu uzun yolculuğu kendilerine anlatmasını isterler.

Dede bu ışıltılı yolculuğun abdest alıp, namaz kılmaya niyet etmekle başladığını söyler. Daha sonra namazın nasıl kılındığını, hangi sure ve ayetlerin

nerelerde okunduğunu anlatır. Dede, namazın bölümlerine rekât denildiğini, her vakit namazın kaç rekât olduğunu ve namaz çeşitlerini uzun uzun anlatır.

Namazın sonunda önce sağdaki sonra soldaki tüm canlılara ve meleklerle selam verildiğini daha sonra tespih çekip, dua edilerek namazın bitirildiğini öğretir dede. Namazın nasıl kılındığını öğrendikten sonra dede ve torunları, ninelerinin getirdiği çayları lezzetle yudumlarlar. Bu hikâyede beş vakit namazın bölümleri, sureler ve namazın nasıl kılınması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Kuş Olsaydınız Anlardınız

Ramazan ayının güzel bir sabahında anneleri İsmet ve abisini uyandırır. İsmet ve abisi oruçlu oldukları için toplanıp, en yakın dostları ile tüm önemli kararları aldıkları söğüt ağacının altına giderler. Arkadaşları ile selamlaştıktan sonra Ramazan ve oruç hakkında tartışmaya başlarlar.

Serhat, bu yıl yirmi üç tane oruç tutacağını, Ali ise övünerek bu yıl orucun hepsini tutacağını söyler. Bu konuşma sürerken tüm arkadaşlar kovboyculuk oynamaya karar verirler. İftarın ne olduğunu bilmeyen Okan'a; Ali orucun başladığı sabah vaktine imsak, orucun bittiği akşam vaktine ise iftar dendiğini söyler. Ramazan davullarının çalındığı, gece yarısı kalkılarak yemek yenilen vakte ise sahur denildiğini anlatır.

Ali, orucun kötülüklere karşı bir kalkan aynı zamanda sabır olduğunu ve oruçlu iken arkadaşlarımızda olsa kimseye lakap takmayıp güzel konuşmamız gerektiğini söyler. Tam bu sırada Serhat, bıçakla söğüt ağacını yontarken elini keser. Kanayan elini görünce orucunun bozulduğunu sanıp ağlamaya başlar. Osman, kanın orucu değil abdesti bozulduğunu ancak ağzımıza dışarıdan yuttuğumuz her şeyin orucu bozulduğunu söyleyince Serhat derin bir nefes alır.

Erol ise az önce bilmeden unutarak elma yediğini, tam yarısında iken oruçlu olduğunun aklına geldiğini ve ağzındakileri tükürdüğünü söyler. Ali, bilerek oruç bozmanın tam altmış bir gün cezası olduğunu söyler. İftara az bir süre kalınca akşam teravih namazında buluşmak üzere çocuklar söğüt ağacının altından ayrılırlar. Ezan

okunur, top patlar ve besmele ile oruçlar açılır. Bu hikâyede, İslam'ın şartlarından olan oruç nasıl tutulduğu, kurallarının ne olduğu anlatılır.

Kuş Olmak İstiyorum

Aniden karar veren baba, oğlunu alarak gece vakti evden çıkar. Baba nereye gittiklerini söylemez. Tek katlı, ahşap bir evin önünde dururlar. Baba usulca evin kapısını tıklar. Kapıyı yaşlı bir teyze açar ve içeriye buyur eder. Elinde tespih, hep dualı konuşan Hatice Teyze, çay hazırlamak ister ancak baba ve oğlu izin vermez.

Baba, cebinden bir zarf çıkarır ve Hatice Teyze'ye verir. Hatice Teyze'nin gözleri dolar ve dua etmeye başlar. Evden ayrılırken oğlu, babasına zarfın içinde ne olduğunu sorar. Baba ise Hatice Teyze'nin yaşlı ve fakir biri olduğunu, onu ziyaret ettiklerini ve zarfın içinde de zekât olduğunu söyler. Zekâtın, İslam'ın beş şartından olduğunu, mal ile yapılan bir ibadet olduğunu, yoksullara, borçlulara, savaşanlara belli bir ölçü dâhilinde verildiğini söyler.

Çocuk, babasının söylediklerinden çoğu şeyi kavrar. Zekât verildiği zaman malların temizlendiğini, arttığını ve bereketlendiğini anlar. Ve zekât verirse kuş gibi hafifleyeceğini düşünür.

Kırk Kelebek Olmak

Anne ve baba, büyük bir telaş ve koşturmanın ardından hacdan dönerler. Çocuk, çok özlediği anne ve babasının boynuna sarılır. Anne, eve gelen tüm konuklara zembereği suyu ve hurma ikram eder. Hediye olarak da tespih ve namaz örtüsü verir. Çocuk, akşam olunca anne ve babasından hac yolculuklarını anlatmasını ister. Baba, Haccın, Müslümanların bir araya toplanıp, tavaf yaptıkları, Hacer-ül Esved taşını öptükleri, Safa ile Merve arasında gidip geldikleri, şeytan taşlayıp, ihrama girdikleri mali ve bedenî bir ibadet olduğunu söyler.

Çocuk “ Gücü yeten herkes hac yapsın.” Hadisini düşünerek, zengin olup hacca gitme hayali kurmaya başlar. Bu hikâyede hac ibadeti, özellikleri ile anlatılır.

Ucundan Accık!

Akşam eve yorgun dönen Fatih, sabırsızlıkla sofraya oturunca sofrada kardeşi Gökhan'ın olmadığını fark eder. Yemeği yedikten sonra odasına çıkan Fatih, kardeşinin karyolanın altına saklandığını görür. Kardeşinin yine suç işlediğini ve anne, babasından bu yüzden saklandığını düşünürken Gökhan konuşmaya başlar. Gökhan, korku içinde, yarın sünnet olacağını söyler ve ağlamaya başlar.

Fatih, Müslümanların niçin sünnet olması gerektiğini kardeşine anlatır. Daha sonra kendi sünnet deneyimlerini kardeşine anlatarak, korkulacak bir durum olmadığını, sünnetin erkekliğe atılan ilk adım olduğunu söyler.

Gökhan, ertesi sabah maşallah yazılı sünnet elbisesi ile sünnet olur. Acı duymasına rağmen kimseye belli etmez. Aynı gün toplu sünnet töreninde mahalleden birçok arkadaşının da sünnet olduğunu öğrenir. Bu hikâyede sünnet olmak anlatılmıştır.

Gökten Sarkan İp

Yaz tatilinin bitmesine ve okulların açılmasına az bir zaman kala Emre, kardeşi Rabia ve nineleri köydeki evlerinde sohbet ederler. Bu yıl okula başlayacak olan Rabia, oldukça heyecanlıdır.

Daha sonra sohbete dedeleri de katılır. Okumanın aydınlanmak ve aydınlatmak için olduğunu söyler. Okuduğumuz her şeyin bize yeni şeyler katmasını ve okuduklarımızla Allah'ı yeniden bulmamız gerektiğini anlatır. Bu sözleri dinleyen Emre ve Rabia daha çok kitap okumaya ve gökten sarkan ipi tutmaya karar verir. Bu hikâyede okumanın önemi üzerinde durulmuştur.

Kuşlar da Kaderle Uçar

Yaz tatili bitmiş ve okullar açılmış, çocuklar okula gitmeye başlamışlardır. Arkadaşları Ömer'in okula gelmediğini fark edince, çocuklar kader böyleymiş der. Çocuk, şaşırان arkadaşlarına tekrar açıklama yapmak zorunda hisseder kendini. "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kaza ve kadere inanmak imanın şartlarındandır." der ve sözlerine devam eder. " Her şeyi Allah'ın önceden bilmesine kader, zamanı gelince de işin olmasına kaza denir. Yani Ömer

bugün gelecekti, Allah onun gelemeyeceğini biliyordu.” der. Araya giren arkadaşı, Ömer’in gelmek için elinden geleni yapıp sonrasında olacakları Allah’a bırakmasına da tevekkül dendiğini söyler.

Öğretmenlerini dinleyen çocukların kafasına dünyada hiçbir şeyin tesadüf olmadığı takılır. Daha sonra hep birlikte pencereden, çınar ağacına, düşen yapraklarına bakıp hepsini kadere bağlarlar. Gözleri pencereden havada daire çizerek uçan leyleklere takılır ve kuşlarında kaderle uçtuklarını anlarlar.

Melekler Sizin Şehrinize de İnsin

Çocuk ve kardeşi Ezel, kar yağdığını görünce iç geçirip kartopu oynamak için sabırsızlanırlar. Ancak kar çok yağmayınca bunun mümkün olmadığını anlarlar. Gece olunca Ezel ve kardeşi, uyumadan önce pencereden bakarak karın yağıp yağmadığını kontrol ederler. Karın ince ince yağdığını görünce daha çok yağması için dua edip, uyurlar. Ezel, sabahleyin kardeşini heyecanla uyandırıp karın çok yağdığını söyler. Hemen sıkıca giyinip, kartopu oynamak için dışarı çıkarlar. Çocuk ileride kartopu oynayan arkadaşlarını görünce İdris’e nişan alıp, kartopu atar. Birlikte oynamaya başlarlar. İdris, her bir kar tanesini bir meleğin yeryüzüne indirdiğini söyler. Ancak melekleri göremediğimizi, onların varlığını sadece hissedebildiğimizi söyler.

Arkadaşının “ Nasıl bir şey melekler?” sorusuna cevap verir. Nurdan yaratıldıklarını, yemeyip içmediklerini ve uyumadıklarını söyler. Dört büyük meleği, cennet ve cehennemde bekleyen melekleri, sağ ve sol omuzlarımızda duran melekleri ve bu meleklerin görevlerini anlatır. Daha sonra iki arkadaş kocaman bir kardan adam yapar. Havucu burnuna, şapkayı kafasına, atkıyı boynuna, kömürleri de yüzüne yapıştırırlar.

Akşam eve isteksiz dönen çocuk, öğrendiklerini kardeşi Ezel’e anlatır. Pencereden yağın karı izlemeye, kar tanelerini getiren melekleri hissetmeye devam ederler. Bu hikâyede melekler ve görevleri anlatılmıştır.

Annem Bir Kelebek

Çocuğun annesi hem yaşlı hem de son zamanlarda çok hastadır. Babası, ablası, Hatice Teyze ve komşuları annesinin yanı başında sürekli Kur'an okurlar. Bir gün annesi aniden gözlerini açarak odadaki herkesten helallik ister. Sonra da çocuğuna sarılarak onu son kez öper. Daha sonra Kelime- i Şehadet getirerek gözlerini kapar. Çocuk büyük bir üzüntüyle ağlayarak babasına sarılır.

Babası, annesinin bahar ülkesi olan cennete uçtuğunu söyleyince çocuk annesini kelebeğe benzetir. Baba, ölümü her canlının tadacağını söyler ve ölüm hakkında bir sürü güzel şey anlatır. Ahiret için hazır olan her canlıyı cennette ırmaklar, kuşlar ve türlü türlü yiyeceklerin beklediğini söyler.

Annesinin gülen yüzüne son kez bakan çocuk, annesinin cenneti gördüğünü düşünür. Ve hep birlikte annesinin ruhuna Fatiha okurlar.

Aradan günler geçer. Sık sık annesinin mezarına giden çocuk annesini çok özler. Bu özlemini içindeki kelebekten başkasına anlatamaz. Bu hikâyede ölüm kavramı ve ölüm sonrası anlatılmıştır.

Avucumuzda Biriken Yağmur

Çocuk ve kardeşi Emre, uyumak yerine yağın yağmuru izlemek için pencereden dışarıyı seyrederek. Bir yandan tekerleme söyleyip diğer yandan koşuşup duran insanları seyreden kardeşler, yağmur altında ıslanan kuşu görürler. Bu kuşun yağmur kuşu olduğunu, her yağmur yağışında çocuklara dua dağıtmak için dünyaya geldiğini abisi Emre'ye söyler. Ancak yağmurun altında dolaşıp, ıslanmadıkları için dua alamayacaklarını düşünen kardeşler, hayal kurmaya başlarlar.

Geniş bir ovada, ilkbahar yağmurunun altında ıslanan kardeşler; yağmur sonrasında beliren gökkuşağının altında beliren beyaz bir kelebek görürler. Tam da bu hayaller içinde geniş ovada koşuran kardeşler, ani bir gök gürültüsü ile irkilirler. Şimşekten korkmayacaklarına inanan kardeşler kapıyı sessizce açıp dışarıya çıkarlar. Avludaki güvercinlere ve yağmur kuşuna ceplerindeki ekmek kırıntılarını atan kardeşler, yağmurun bereket olduğunu, yağmur yağmasa buğdayların büyümeyeceğini ve kuşlara verdikleri ekmeklerin olmayacağını düşünürler. Aslında yağın yağmurun dua olduğunu düşünerek avuçlarına yağmur biriktirip yüzlerini

yıkarlar. Yağmur kesilince eve dönen kardeşler, annelerine yakalanırlar. Emre ıslanmasına aldanmayarak annesinin boynuna atlar ve avucunda hem yağmur aynı zamanda çokça dua biriktirdiğini söyler.

3.3.2. Çok Serin Hikâyeler

Sekiz yaş ve üzeri çocuklar için yazılan bu eser, birbirinden farklı olayların anlatıldığı on beş öyküden oluşmaktadır. “Çok Serin Hikâyeler” adlı bu eserde iyilik, cömertlik, yardımseverlik, sabır, bayram sevinci, saygı gibi konular işlenmiştir. Çocukların iyi birey olmaları salık verilmiş; sabırlı, vefalı, çalışkan, cömert olmanın insanlık için büyük erdemler olduğu, bu değerlere sahip olanların dünya ve ahiret saadetine erişecekleri hususları işlenmiştir. Yazar, hikâye kahramanlarını çocuklar için rol model olarak sunmaya çalışmıştır.

Yaprak Yaprak Bir Kuş

Baba, her ağacı ilk bakışta anlayan, tanıyan biriydi. Nerede bir ağaç görse gözleri ışıldar, ağaca dokunur ve sıkıca ağaca sarılırdı. Bir insanın çocukluğunun, kiraz ağacından başladığını, kış mevsiminin çamların yeşiliyle soluklandığını düşünürdü.

Ağaçları sevmeyi ise çocuk, babasından öğrenmiştir. Ağaçsız büyüyen bir insanda sevgiden eser olmadığını da yine babası anlatmıştır.

Bahar geldiğinde baba, çok sevinir, eline kazma ve kürek alarak dere tepe gezerek, çocuğu ile birlikte ağaç fidanlarını dikermiş. Böyle zamanlarda daha çok duygulanır, dünyayı yeşile boyamak istermiş. Çocuğuna “ Biraz sonra kıyametin kopacağını bilseniz bile, elinizdeki fidanı dikiş.” hadis-i şerifini defalarca hatırlatmış.

Serçelerin Oyunu

Bahçedeki erik ağacının dalında minik bir serçe gören çocuk, dünyaya bir kuş olarak gelse serçe olmak istediğini anlamış. Çünkü serçenin göç etmeyen, her mevsim uçan bir kuş olduğunu biliyormuş.

Çocuk, tavuklara vermek için cebine koyduğu buğday tanelerini serçeye verir. Kendince kuş ile sohbet etmeye başlayan çocuk, serçeye yem vermekle iyilik yaptığını anlar ve bunun adının sadaka olduğunu öğrenir.

Sadakanın sadece maddi bir şey olarak mı verildiğini merak eden çocuğa, serçe cevap verir: Taşı yoldan kaldırıp kenara koymanın, tespih çekmenin, hamd etmenin de bir tür sadaka olduğunu söyler ve serçe uçup gider.

Çocuk, bahçede dedesini görünce koşarak yanına gider ve sadaka ile ilgili bir hadis söylemesini ister. Daha sonra serçeden öğrendiği hadisleri dedesine söyleyen çocuk, çok mutlu olur. Bu bilgileri ona öğreten serçelerin melek olduğunu düşünmeye başlar.

Ağlarsam Uçabilirim

Yarı sisli ve yağmurlu bir akşamda uyuyan Ali, gecenin bir saatinde uyanır. Ali uyandığında pencerenin önünde kıpırdamadan ayı izleyen Hakan abisini görünce çok şaşırır. Normalde şen şakrak olan Hakan abisinin ağladığını görünce yatağından kalkıp onun yanına gider. Ali, abisine neden ağladığını sorunca, abisi ona sınıksı sarılıp, hıçkırıklarla ağlamaya başlar. Bu olaydan sonra Ali ve abisi birbirlerine sarılarak birlikte ağlamaya devam ederler.

Hakan, Ali'ye Peygamberimizin “Benim bildiklerimi bilseydiniz az güler çok ağlardınız.” hadisini örnek vererek, ağlamak için öncelikle bazı şeylerin bilinmesi gerektiğini söyler. Peygamberimizin hafifçe tebessüm ederek güldüğünü öğrenen Ali, bunun bilgece bir davranış olduğunu düşünür.

Hakan ağlamanın insanı hafıflettiğini söylemesiyle Ali, kuşların çok ağladıkları için bu kadar hafif ve bilgili olduklarını düşünür.

İçine Kuş Eklenen Bir Sabah Vakti

Ramazın ayının son günüdür ve uyandıklarında bayrama kavuşacaklardır. Burhan'ın dedesi ve ninesi bayram için onlara gelmiştir. Burhan çok heyecanlı ve mutludur. Sabah uyanınca dedesi, babası ve abisi Enes ile bayram namazına gideceklerdir. Dedesinden bayramın namazla başladığını, bayramın Allah'ın verdiği sevinç kapılarından biri olduğunu öğrenen Burhan, merak edip Kurban Bayramı'nı

da dedesine sorar. Dede, Kurban Bayramı'nın ölümü, Allah'a teslim oluşumuzun anlamını hatırlattığını söyler. Burhan, dedesini dinlerken uyuya kalır ve sabah erkenden uyanır. Burhan, uyanır uyanmaz abdest alıp bayramlıklarını giyer, hazırlanıp bayram namazı için camiye giderler. Burhan, annesinin, babasının, dedesinin ve ninesinin ellerini sırayla öperek bayram harçlıklarını alır. Güzel bir kahvaltı yaptıktan sonra Burhan, sokağa çıkar. Arkadaşlarıyla parkta buluşan Burhan, Ahmet'i görünce uzun zamandır dargın olduklarını hatırlar. Dedesinin üç günden fazla dargın kalmamak ile ilgili sözlerini hatırlayınca elini Ahmet'e uzatır ve birbirlerinin bayramını kutlarlar. Biraz gezdikten sonra annesi Burhan'ı eve çağırır. Mezarlığa ve lunaparka gideceklerini öğrenince sevinir. Bayramlarda ölen kişilerle de bayramlaşması gerektiğini anlar.

Yağmurun Bir Adı Daha Var

Selim, bugün çok sevinçlidir. Çünkü çok sevdiği sınıf arkadaşı Cemil ve annesi misafirlige onlara geleceklerdir. Arkadaşıyla gün boyu eğlenme planları yapan Selim, çalan zil sesiyle kapıya yönelir.

Cemil ve annesi kapıdan içeri girerler. Ancak Cemil, yol boyunca annesinin çantasını taşıdığı için çok kızgındır. Selim dayanamaz, Cemil'i yanına çağırır. Birlikte Selim'in odasına geçerler. Bugün pek keyifsiz olan iki arkadaş bir solukta dışarı çıkarlar.

Günlerden cumadır ve camiye giderler. Cami avlusunda abdest aldıktan sonra bir banka oturup sohbet etmeye başlarlar. Cemil, hem annesine hem babasına hep kendilerinin dedikleri oluyor diye, kızgın olduğunu söyler. Selim, anne ve babalarının bunu iyiliğimiz için yaptığını, onlara karşı daha yumuşak olmamızı ve öfkelenirsek elimize bir şey geçmeyeceğini söyler.

Sohbet devam ederken ezan okunur ve Cuma namazı başlar. Cami imamı, Cuma hutbesinde anne- baba haklarından bahseder. Cuma hutbesinde anne- baba hakkı ile ilgili birçok hadis-i şerifi dinleyen Cemil, utancından kızaran yüzünü gizlemeye çalışır. Eve dönen iki arkadaştan Selim, kapıyı açan annesine sarılıyor. Cemil ise hatalarını silmiş şekilde annesinin elini öperek, boynuna sarılır. Annesi ise bu olay karşısında duygulanır, ağlar.

Yıldız Çiçeği

Çocuğun ninesi henüz ölmüştür. Çocuk gözleri kapalı ve onu duymayan ninesini gördükçe gizli gizli ağlar ve çok üzülür. Çocuk, mezarlığa doğru tabutun ardından yürürken hem ağlar hem de ninesini düşünür. Cenaze namazını kıldırان Hacı Ahmet Amca, Allah'ın emri gereğince yaşayıp cennete girenlerden olmak için çabalamak gerektiğini söyler ve peygamberimizin ölümle alakalı bir hadis- i şerifini örnek verir. Mezarlığa girdikten sonra ninesinin cennete gideceğini düşünmek, çocuğu rahatlatır. Kuranlar okunur ve çocuğun ninesi toprağa verilmeye başlanır.

Mezarlıkta bir köşeye oturan çocuk, karşısındaki ağacın dalında bulunan serçe ile konuşur. Bu sırada ninesi toprağa indirilir, üzeri toprakla kapatılır ve Fatihalar okunur. Ninesinin mezarının başına yaklaşan çocuk, yeni, pırıl pırıl açan yıldız çiçeğini görür. Yağmurun altında, çiçeğe bakarak ağlamaya devam eder.

Yolculuk Nereye

Güneşli bir sabah vaktinde çocuk ve abisi trenle yolculuğa çıkar. Köye, dede ve ninelerini ziyarete gidiyorlardır. Tren kompartımanında onların dışında bir de yaşlı bir dede vardır. Bu dede nur yüzlü, bembeyaz sakallı, sürekli gülümseyen, elinde tespih çeken biridir.

Zaman ilerledikçe abi uyur ve dede çocukla sohbet etmeye başlar. Nereye gittiklerini öğrenince, akraba ziyareti yapmanın güzel bir şey olduğunu söyler. İnsanların eskisi kadar akrabalarını ziyaret etmediğini, bu işi telefonlar ve bilgisayarlar ile yaptıklarını anlatır. İnsanların amacının vakit kazanmak olduğunu; ancak bu teknolojik aletlerin vakitlerini daha çok aldığını hatırlatır. Bu dünyanın bir yolculuk olduğunu söyleyen dede, bu yolda çeşitli istasyonların olduğunu ancak son istasyona kadar sabırla gidilirse mutlu olunacağını anlatır. Uzun süren sohbetten sonra dede de abisi gibi uyuyakalmıştır. Su içmek için trenden inen çocuk, geri döndüğünde dedeyi yerinde bulamamıştır. Dedenin trenden inmediğinden emin olmuş, tren içinde ne kadar arasa da bulamamıştır. Daha sonra yolcu listesine baktığında onların kompartımanında, abisi ve kendisinden başka birinin olmadığını görünce çok şaşırmıştır. Yolculuk başlayınca camdan dışarıyı izleyen çocuk, olanlara anlam vermeye çalışırken dışarıda bir ceviz ağacı ve ağacın dibinde beyaz sakallı bir ihtiyar amcanın uyukladığını görür.

Dört Çay Söylüyorum Biri Kuşlara

Ali, kalbinin hüznü olduğu bir anda pencereden dışarıyı izler. Bardaktan boşanırcasına yağmur yağıyordu. Ali, düşüncelere dalmış çayını içmektedir. Ali, saçak altındaki kuşları izlerken yağmur suyuna bakan iki çocuğu fark eder. İkisinin de sokak çocuğu olduğunu anlar. Kendi aralarında neşeli neşeli konuşan bu çocukların, spor ayakkabıları yırtık, pantolonları yıpranmış ve ince gömlekleri ıslanmıştır.

İki kardeşin aralarındaki sohbeti dinlerken çayını soğutan Ali, mutfığa giderek dört bardak çay doldurur. Çayların birini kendine, ikisini çocuklara, birini ise yağmurda ıslanan kuşlar için doldurur. Kardeşlerden büyük olanının söylediği şarkı eşliğinde, Ali çay içmek için iki kardeşi davet eder. Daha sonra çayın yanına annesinin yaptığı kurabiyelerden de getiren Ali, kardeşlerle tanışır. Ali, yağmur dinince gitmek isteyen kardeşleri durdurup, dolabında kardeşlerin üzerlerine olabilecek giysi ve ayakkabılarını getirir. Kumbarasında biriktirdiği paraları da kardeşlerin ceplerine boşaltır. Ali, kardeşlerin itirazlarına rağmen bunları onlara hediye ettiğini söyler ve kardeşleri uğurlar.

Çocuklar gittikten sonra masasında duran kitabı rastgele açan Ali, karşısına çıkan hadis- i şerifi görünce şaşırır. Hadis şudur: “Cennette bir yurt vardır. Adına Ferah Yurdu denir. Oraya ancak çocukları sevindirenler gireceklerdir.”

Kedicik Babası

Annesi, her gece anlattığı kıssayı çocuğunun ısrarları üzerine tekrar anlatmaya başlar. Bu kıssa Hz. Süleyman'ın (a.s) ordularıyla savaşa giderken yol üzerinde karıncalarla karşılaşması ve hayvanların dilinden anlayan Hz. Süleyman yol üzerinde bulunana karıncaları ezmek için orduların yolunu değiştirmesidir. Bu kıssadan Hz. Süleyman'ın hayvanlara karşı ne kadar merhametli olduğunu anlar ve bu kıssa üzerine çocuk, annesine evde hayvan beslemek istediğini söyler. Annesi bu isteğin üzerine hayvanları sevip, beslememiz gerektiğini ancak onlara işkence çektirir gibi hapis yaşamalarının doğru olmayacağını söyler.

Hayvanların kendi aralarında anlaştıklarını, kendilerine ait dillerinin olduğunu anlatır. Daha sonra odasına geçen çocuğa, annesi yeni bir kıssa anlatmaya başlar. Bu kıssa ise: Peygamberimiz, Medine’de duvara bağlı bir devenin yanından geçerken devenin ağlamasıdır. Deve ağlayarak sahibini Peygamberimize şikâyet etmiştir. Bu kıssa üzerine çocuk, sapanla vurduğu kuşları, kuyruğuna teneke bağlayıp kovaladığı kedileri, taşlarla kovaladığı köpekleri düşünür. Hayvanlara verdiği zararları affettirmeyi düşünen çocuk, evden koca bir parça et, biraz süt ve ekmek alır. Caminin kenarındaki boşluğa bırakır. Kediler ve kuşlar yiyecekleri yerken çocuk, kendisini affettiklerini düşünür. Tam o sırada altmış yaşlarında bir dedenin elindeki poşeti açıp kedileri isimleriyle çağırdığını görür. Amcaya “ Kedicik Babası” lakabını takar.

Gökyüzünün Tadı

Ayşe Nine, mahallenin iyilik çiçeğidir. Ayşe Nine, hastalara yardım eder, ölüsü olanların üzüntüsünü paylaşır, çocuklara şeker dağıtır. Ayşe Nine, bir gün elinde poşetlerle pazardan dönerken Sinan yardım için elindeki poşetleri taşımak ister. Birlikte yürüyerek eve kadar gelirler. Sinan, poşetleri Ayşe Nine’nin kırık dökük evinin kapısı önüne bırakır. Ayşe Nine, dayanamaz Sinan’ı eve davet eder. Hemen abdest alıp namaz kıldıktan sonra Sinan’a meyve hazırlar. Sohbet esnasında Ayşe Nine, iyilik yapmanın önemini anlatır. Hadislerden örnek vererek, iyilik yaparak kötülüğü yenebileceğimizi anlatır. Sohbet sonunda Sinan, Ayşe nineye fırından pide alır. Karşılığında şekerleri kapalı Sinan, iyilik yapmanın verdiği mutlulukla Ayşe nineyi öpüp, yanından ayrılır. Yolda aldığı şekerleri yerken şekerleri gökyüzünün de tattığını düşünür.

Rüya Bahçesi

İki arkadaş, etraflarındaki her şeye zarar verip, kötülük yaparlar. Kedilerin kuyruğunu kesmeler, bahçelerdeki elmaları izinsiz almalar, tavukların kanatlarını yolmalar, Süleyman dedenin bastonunu çalıp atıcılık oynamalar, kuş avlayıp, cam kırmalar, hayvanlara zarar vermeler en çok yaptıkları kötülüklerdir. İki arkadaş, yaptıkları bu kötülüklerle bol bol günah biriktirirler.

Aniden iki arkadaş, zarar verdikleri tüm canlıların etraflarını çevrelediği bir kafeste bulurlar kendilerini. İki arkadaşın yardım için bağarmaktan sesleri kısılır. Ancak Süleyman dede, yardım etmek yerine bastonuyla iki arkadaşına vurmaya başlar. Zarar verdikleri tüm canlılar yardım etmek yerine, iki arkadaştan öç alır gibi zarar verirler. İki arkadaş, bizi affedin diye bağarmaya başlar. Tam o sırada öğretmenleri gelir ve kötülük yapanların Allah'tan af dilemeleri gerektiğini söyler. İki arkadaş, tövbe edip bir daha kötülük yapmayacaklarına dair söz verirler.

Tam o sırada ter kan içinde, korkunç bir gürültüyle çocuk uyanır ve bu yaşadıklarının bir rüyadan ibaret olduğunu anlar. Yaptığı her kötü şeye tövbe edip, derin bir nefes alır.

Sabredince...

Bilal ve ailesi akşam yemeğini yemek için babasının işten gelmesini bekliyorlardır. Babası eve gelince hep birlikte yemek yer, sabır ve dualarla sofradan kalkarlar. Daha sonra Bilal, kardeşi Yunus'la odalarında satranç oynarken onlarda kalan halası onlara çay ikram eder. Satranç oynadıklarını görünce satranç oyununun, sabredip düşünmenin biçimlendiği oyun olduğunu söyler. İki kardeşi oyun bitene kadar ilgiyle izler. Oyunu Bilal kazanır. Hala ve iki kardeş sohbet etmeye başlar. Hala, her işin olacağına varacağını, bu yüzden her işimizde sabırlı olmamız gerektiğini söyler. Sabır için en güzel örneğin annelerimiz olduğunu, sabırla doğumdan itibaren bizlere nasıl baktıklarını anlatır. Hala, oruç tutmanın, oruçlu iken güzel şeyler yapmanın da sabır istediğini anlatır. Peygamberimizin, peygamberlik görevinin ilk yıllarında çektiği zorluklara karşı nasıl sabrettiğini, Yakup peygamberin, oğlu Yusuf'tan gelecek müjdeli haberleri sabırla yıllarca nasıl beklediğini anlatır. Daha sonra hala, Yunus'a sabrederse yatsı namazını kılıp onunla satranç oynayacağını söyler.

Burnum Uzamayınca...

Burnunun Pinokyo gibi uzayacağından korkan çocuk, yalan söylememeye çalışırdı. Ancak ödevlerini yapmayınca öğretmenine annesinin hastalandığını ve ona yardım etmek zorunda kaldığını söyler. Bu söylediği yalan, çocuğun ilk yalanıdır. Öğretmeni hiç tepki vermeyip geçmiş olsun deyince çocuk, ödev yapmamak için bu

yalanı bir hafta kadar sürdürür. Çocuk, burnunun uzamadığını görünce her seferinde başka yalanlar söylemeye başlar. Öğretmen masasının üzerindeki vazo kırılınca olayı görmemesine rağmen sevmediği bir arkadaşına ceza aldırır. Ceza alan öğrenci, cezası bitince bir not yazar. Notta çocuğun yalancı olduğunu, onu gözetleyen meleklerden haberinin olmadığını yazar. Yazıyı okuyan çocuk, burnu uzamasa da kalbinde açılan yarayı fark eder. Özür dilemeyi düşünen çocuk, din dersinin bitmesini bekler. Din dersinde öğretmen, doğruluk ve yalancılık konusunu anlatır. Öğretmenini dinleyen çocuk, doğruluk, iyiliğe; iyiliğin ise cennete götürdüğünü, yalancılık, kötülüğe; kötülüğün ise cehenneme götürdüğünü öğrenir. Çocuk, arkadaşına seslenir ve özür diler. Allah katında doğrulardan yazılmak ister. Ve içindeki Pinokyo'nun burnunu kırar.

Kapıları Açan Ne?

Büyük meydanda, mahallenin bütün çocukları futbol oynamaya dalar. Ancak futbol oynarken aniden bir sessizlik etrafı kaplar. Çocuklar ne olduğunu anlamaz, şaşırırlar. Topun sahibi Tolga'ya biri çelme takınca Tolga, topunu alır ve kimsenin topuyla oynamasına izin vermez. Oldukça zengin olan Tolga'nın bu davranışından sonra oyun sona erer. Çocuklar toplanarak ceviz ağacının altına gider. Çocukların mutsuzluğunu fark eden Pamuk Dede, neler olduğunu sorar ve çocuklarla sohbet etmeye başlar. Sohbet ilerledikçe konu cimrilik ve cömertliğe gelir. Pamuk Dede, cömertliğin sadece harcanarak olmadığını yaptığımız hareketlerinde cömertlik olduğunu söyler. Çocuklar, bu söz üzerine karşıda topuyla oynayan Tolga'ya bakıp cimri olduğunu söylerler. Pamuk Dede, kinin iyi bir şey olmadığını, Tolga'yı yanlarına çağırmaları gerektiğini söyler. Pamuk Dede, çocukların cömertlik ve cimrilikle alakalı sorularını cevaplar.

Allah'ın en cömert olduğunu, ihtiyaç sahiplerine elimizden gelen yardımları yapmamız gerektiğini anlatır. Akşam olur, çocuklar Pamuk Dede'nin elini öpüp ayrılacakları vakit Pamuk Dede, "Cennetin kapısını cömertler açar." hadis-i şerifini çocuklara fısıldar.

Ertesi gün tüm çocuklar meydana toplandıında manzara çok farklı olur. Herkes en çok sevdiği ne varsa alıp meydana koşar. Herkes getirdiği oyuncak ve eşyalarını birbirine hediye eder. Ama çocuklar arasında en çok hediye getiren Tolga olur.

Hiç Bitmeyen O Büyük Şarkı...

Trende yolculuk yapan bir çocuk vardır. Çocuk, trenin penceresinden yolculuk boyunca dışarıyı izler. Ovayı, kuşları, ağaçları, ekin biçen insanları, doğaya vuran ışıkları, balıkları tren hareket ettikçe izler. Çocuk, ilerleyen zamanlarda gözlerini kapayıp, bugüne kadar düşünmediği şeyleri düşünmeye başlar.

O an bir kırlangıcın “Allah’ı çok zikrediniz ki kurtulabilesiniz.” dediğini duyar. Başaklar ve doğada birçok şey hep bir ağızdan Allah’ı zikretmeye başlar. Canlı, cansız tüm varlıklar Allah’ı tespih edince çocuk o güzel şarkıyı dinlemeye başlar. Tren tam tünele girecekken, çocuk aniden annesini sesini duyar. Annesi kitabını kapatırken çocuğa hadi şimdi uyu bakalım der. Annesi çocuğu öper ve çocuk uykuya dalar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma modeli, verilerin toplanması, verilerin analizi ve evren örneklem başlıklarına yer verilmiştir.

4.1. Araştırmanın Modeli

“Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Geleneksel olarak doküman incelemesi, tarihçilerin, antropologların ve dilbilimcilerin kullandığı bir yöntem olarak bilinir.” (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217). Bu çalışmada ‘doküman analizi’ yöntemi kullanılmıştır.

Araştırma sorunuyla alakalı yazılı ve görsel dokümanların incelenmesi, daha zengin ve kapsamlı bir sonuç sağlanması açısından oldukça önemlidir. Zira olguya ya da olaya ilişkin çok çeşitli kaynaklardan bilgi toplanması, farklı bakış açıları ve farklı tutumların da incelenmesi ve sentezlenmesine olanak sağlayacak bu da araştırmanın geçerliliğini arttıracaktır. Tüm bunlara ilave olarak dokümanlar, araştırma konusunun geçmişine ya da geçmişten geleceğe de ışık tutacaktır (Baş ve Akturan, 2017: 119).

Betimsel tarama modeli var olan bir durumu, olduğu şekliyle ortaya koymayı amaçlar. “Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu, olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan yaklaşımlardır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları, herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, onu uygun bir biçimde gözleyip belirleyebilmektir. Tarama modellerinde amaçların ifade edilişi genellikle soru cümleleri ile olur. Bunlar: “Ne idi, nedir, ne ile ilgilidir ve nelerden oluşmaktadır?” gibi sorulardır.” (Karasar, 2012: 77).

Bu araştırmada yazara ait dokümanlar kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda dokümanlar, önemli bilgi kaynaklarıdır. Doküman analizi yöntemi ile elde edilen veriler betimsel tarama modeli ile çözümlenmiştir.

4.2. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri doküman analizi yöntemi kullanılarak elde edilmiştir. Araştırmada kullanılacak eserler tespit edilerek, satın alma yöntemi ile temin edilmiştir.

Araştırmada H. Salih Zengin'in ilkokul düzeyindeki öğrencilerin seviyesine uygun olduğu tespit edilen çocuk hikâyelerindeki söz varlığı öğeleri tespit edilmiştir. Söz varlığı öğelerinin tespitinde iki akademisyen ile iki öğretmenin olmak üzere toplam dört uzmanın görüşüne müracaat edilmiştir. Hikâyelerdeki söz varlığı öğeleri “temel söz varlığı, terimler, deyimler, atasözleri, ikilemeler, kalıp sözler, argo ifadeler” başlıkları altında sınıflandırılmış, elde edilen bulgular yorumlanarak, Türkçe eğitime katkısı bakımından incelenmiştir.

4.3. Verilerin Analizi

Araştırmada dokümanların analizi için betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Doküman analizi sonucunda elde edilen bulgular, sınıflandırılmış ve yorumlanarak sonuçlara ulaşılmıştır. Verilerin analizinde söz varlığı başlığı altındaki verilerden yararlanılmıştır. Elde edilen verilere göre hikâyelerin söz varlığı unsurlarının Türkçe eğitime katkısının olup olmadığı değerlendirilmiştir.

4.4. Evren ve Örneklem

Deneme, masal, roman, hikâye gibi türlerde eserleri olan H. Salih Zengin'in tüm eserleri araştırmanın evrenini oluştururken, Zengin'in Çok Serin Hikâyeler (2003) ve Çok Mavi Hikâyeler (2013) adlı eserleri araştırmanın örneklemine oluşturmaktadır. Yazarın Çok Serin Hikâyeler adlı eseri 15, Çok Mavi Hikâyeler adlı eseri ise 15 hikâyeden oluşmaktadır.

4.5. İlgili Araştırmalar

Literatüre bakıldığında Türkçe eğitiminde söz varlığı ve söz varlığı öğeleri hakkında yapılmış çeşitli yüksek lisans tezlerinin ve makalelerin olduğu görülmektedir. Çocuk Edebiyatı Yazarı Olarak Mavisel Yener'in Eserleri Üzerine Bir Araştırma adlı yüksek lisans çalışmasında (Aydemir, 2010), Mavisel Yener'in çocuk edebiyatı yönünden önemi vurgulanmış, kitaplarının çocuk edebiyatı- Türkçe eğitimi işbirliği kapsamında eğitim- öğretim materyali olarak kullanımına ilişkin bazı öneriler getirilmiştir.

“1970-2015 Yılları Arasında Yayımlanan Çocuk Şiir Kitaplarındaki Söz Varlığı” adlı doktora çalışmasında Yıldırım Bilgen (2017), 1970-2015 yılları arasında çocuk edebiyatı alanında Türk şairler tarafından yazılmış olan çocuk şiir kitaplarında yer alan temel söz varlığı, atasözü, deyim ve ikileme gibi söz varlıklarını incelemek için literatür taraması yapılmıştır. Çalışma sonucunda, söz varlığı öğeleri olan temel söz varlığı, ikilemeler, deyimler ve incelenen çocuk şiirlerinin çocukların söz varlığını zenginleştirmede etkili olduğu düşünülmüştür.

“Memduh Şevket Esendal'ın Hikâyelerinin Söz Varlığı ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans çalışmasında Esen (2016), Memduh Şevket Esendal'ın ortaokul düzeyindeki öğrencilerin seviyelerine uygun olduğu üç alan uzmanının görüşü tespit edilen hikâyeleri üzerinde söz varlığı öğeleri ve değerler araştırılmıştır. Hikâyelerin söz varlığı ve değerler bakımından ne düzeyde olduğu, Türkçe öğretiminde kullanılmaları açısından uygunluğu incelenmiştir. Araştırma sonucunda Memduh Şevket Esendal'ın hikâyelerinin söz varlığı açısından atasözleri ve kalıplaşmış ifadeler haricinde yeterli seviyede olduğu belirlenmiştir.

İhsan Oktay Anar'ın “Amat Romanı Üzerine Söz Varlığı İncelemesi” adlı yüksek lisans tezinde Haydarlar (2015), romandaki söz varlığı öğeleri (yabancı sözcükler, çeviri sözcükler, kalıplaşmış sözler, deyimler, atasözleri, terimler, kalıp sözler, tekrar öbekleri, argo ve küfür sözleri, lakaplar ve yerel ağız malzemesi sayılacak sözler) saptanmıştır. Sonuç olarak Türkçe'nin zengin anlatım olanaklarını yansıtan söz varlığı öğelerinin, Türkçe'nin gerçek söz varlığının ortaya çıkarılmasına katkı sağlayacağı öngörülmüştür.

Gündoğdu (2012), “Türk Çocuk Yazınında Söz Varlığı” adlı yüksek lisans çalışmasında 14.359 tümceden ve 107.651 söz biriminden oluşan özel amaçlı bir derlem kullanmış, öncelikle derlemde yer alan söz biçimler biçimbirimlerinden ayrılarak yalın duruma getirilmiştir. Bu çalışma sözcük türünün dağılımının çocuk yazını türlerine göre anlamlılığının istatistiksel olarak sınanması açısından önemlidir.

Yıldırım Bilgen ve Nurlu’nun (2017) “Çocuk Edebiyatı Alanındaki Eserlerin Temel Söz Varlığına İlişkin Karşılaştırmalı Bir İnceleme” adlı makale çalışmasında doküman incelemesi yöntemi ile çocuk edebiyatı alanındaki söz varlığını incelemiştir.

Türkben’in (2012), “Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Söz Varlığı” adlı yüksek lisans çalışmasında ise öncelikle “söz varlığı ve kapsamı” ele alınmıştır. Söz varlığının içerdiği öğeler ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Daha sonra, Türk yazınında hikâye türünün yerleşip gelişmesinde oldukça önemli katkıları bulunan Ömer Seyfettin’in hayatı, hikâyeciliği ve fikirleri anlatılmıştır. İnceleme bölümünde ise hikâyelerdeki söz varlığı öğeleri (atasözleri, deyimler, ikilemeler, terimler, kalıp sözler, lakaplar, argo ve kaba ifadeler) saptanmıştır.

Katı (2015), “Yavuz Bahadıroğlu’nun Çocuk Hikâyelerinde Değerler Eğitimi ve Söz Varlığı” adlı araştırmasında Yavuz Bahadıroğlu’nun yirmi iki çocuk hikâyesi üzerinde durmuştur. İlgili hikâyeleri tarama metodu ile inceleyip tahlil etmiş ve özetlemiştir. Hikâyelerdeki erdemler ve söz varlığı üzerinde durmuştur.

Sarikaya (2013), “Sevgi Soysal’ın Öykülerinin II. Kademe Öğrencilerinin Türkçe Eğitimine Katkısı Açısından Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında Sevgi Soysal’ın “Tutkulu Perçem, Tante Rosa, Barış Adlı Çocuk” isimli hikâyelerini Türkçe eğitimi açısından incelemiş, hikâyelerin 2006 (6, 7, 8) Türkçe Dersi Öğretim Programındaki dil bilgisi kazanımları için uygunluk durumunu değerlendirmiştir. Ayrıca bu hikâyelerin söz varlığını tespit etmiştir. Araştırmasında Sevgi Soysal’ın hikâyelerinin zengin bir söz varlığına sahip olduğu, Türkçe eğitime katkı sunabileceği sonucuna ulaşmıştır.

Yukarıda kısaca özetlenen bilimsel çalışmalar incelendiğinde, bu araştırmalarda, genel olarak çocuk edebiyatı alanında yazılan romanlar, hikâyeler, masallar ve şiirler söz varlığı açısından incelenmiş, bu incelemelerde belirlenen söz varlığı öğelerinin Türkçenin gerçek söz varlığı ile çocukların söz varlığı üzerindeki etkisine değinilmiştir.

“H. Salih Zengin’in Çocuk Hikâyelerindeki Söz Varlığının Türkçe Eğitime Katkısı” adlı bu çalışma da diğer çalışmalara ve ilgili literatüre katkı sağlayacak bir çalışmadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, araştırmaya konu olan eserler söz varlığı bakımından incelenmiş ilgili bulgular tespit edilmiştir. Tespit edilen bulgular tablolar ve grafikler yardımıyla yorumlanmıştır.

5.1. H. Salih Zengin'in Hikâyelerinde Söz Varlığı

Bu bölümde söz varlığı ana başlığı altında ilk önce yazarın hikâyelerindeki söz varlığı öğelerinden temel söz varlığı (hayvan kavramları, bitki kavramları, sayı kavramları, mekân kavramları, renk kavramları, oyun kavramları, tabiat kavramları, zaman kavramları, duygu bildiren kavramlar, eşya kavramları, yiyecek-içecek kavramları) öğeleri tespit edilip yorumlanmıştır. Daha sonra hikâyelerde kullanılan terimler (dini terimler, müzik terimleri) deyimler, atasözleri, ikilemeler, kalıp sözler, argo ifadeler tespit edilerek, Türkçe eğitimi bakımından yorumlanmıştır:

5.1.1. Temel Söz Varlığı

Karatay'a göre (2007: 143) zengin bir sözcük hazinesine sahip olmak anlama ve anlatma temel dil becerilerinin etkin kullanılmasını sağlar. Zengin bir söz varlığının, öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini geliştirerek, akademik başarılarını arttırdığı vurgulanabilir.

Özellikle Türkçe ve edebiyat kitaplarında kullanılacak metinler seçilirken, hem içerik açısından uyulması gereken ölçütlere hem de temel söz varlığını kapsayacak nitelikte olmasına dikkat edilmelidir (Demir, 2016: 155).

Her dilde kuşaktan kuşağa aktararak devamlılığını sürdüren temel söz varlığı veya sözcük hazinesi, insan hayatında öncelikli olan göz, kulak, el gibi organ adları; su, ekmek, et gibi ana besin maddeleri; asırlardır insan yaşamında önemli bir yere sahip olan at, eşek, koyun gibi hayvanlar; almak, vermek, yemek, içmek, koşmak gibi insanların en sık kullandıkları fiiller ve bir, on, yirmi vb. sayı isimleri gibi kavramları yansıtan sözcüklerin toplamıdır (Bilgen, 2017: 44). Yani temel söz varlığına ait olan sözcükler insan hayatında öncelikli bir yere sahiptir. Çünkü

geçmişten günümüze kadar değişmeden gelmiş ve günlük yaşamda en sık kullanan sözcüklerdir.

Bu doğrultuda öncelikle Salih Zengin'in "Çok Mavi Hikâyeler" daha sonra da "Çok Serin Hikâyeler" adlı eserleri incelenmiş, eserlerdeki hayvan/ bitki/ sayı/ mekân/ renk/ oyun/ tabiat/ zaman/ duygular/ eşya/ yiyecek-içecek kavramları tespit edilmiştir. Bu tespitlerden hareketle tablo oluşturulmuş ve bulgular sunulmuştur:

5.1.1.1. Hayvan Kavramları

Doğadaki nesne, durum ve olaylar; çeşitli ses birleşimlerinden faydalanılarak, türetmelere gidilerek veya başka kavramlara başvurularak karşılanmaktadır. Bir kavramın zihinde, bu işlevdeki bir göstergeye bağlanmasına ve kavramın o göstergeyle dile getirilmesine ise "anamlama veya kavramlaştırma" adı verilir (Aksan, 2006: 30, 97). Hayvan isimleri de zihinde anlamlandırılıp nesnelerle veya durumlarla bağdaştırılan kavramlardan biridir. Hayvan kavramlarının öğrenilmesi öğrencinin çevresini daha iyi tanımasını; çevresiyle etkileşim kurmada daha başarılı olmasını sağlayabilir. Bu doğrultuda öncelikle "Çok Mavi Hikâyeler" adlı eser incelenmiş ve eserde geçen hayvan kavramları tespit edilerek tablo halinde sunulmuş ve bu bulgular yorumlanmıştır.

Tablo 1 "Çok Mavi Hikâyeler" deki Hayvan Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	HAYVANLAR	TEKRAR SIKLIĞI
1	Leylek	4
2	Kuş	67
3	Kedi	1
4	Deve	1
5	Tavşan	4
6	Kuzu	1
7	Kelebek	17
8	Güvercin	12
9	Serçe	2
10	Ağustos böcekleri	3
11	Kurbağa	2
12	Köpek	1
13	Tilki	4
Toplam	13	119

Yazar, “Çok Mavi Hikâyeler” ve “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserlerinde birçok hayvan türüne yer vermiştir. Tavşan, deve, kuzu gibi hayvanları fiziksel özellikleri bakımından benzetme yoluyla Arapça harflere benzetmiştir. Böylelikle Arapça harflerin daha kolay öğrenilmesi sağlanmış ve zihinde kalıcılığı arttırılmıştır. Tilki kurnazlığıyla, ağustos böcekleri ise sesleriyle tasvir edilmiştir. Eserde tekrar sıklığı en fazla olan kuş kavramı ise hikâyedeki hemen hemen tüm kahramanlara yakınlığı ile dikkat çekmiştir. Hikâyelerde kuş kavramı arkadaş, dost, bilgi veren ve yol gösterici olarak kullanılmıştır. Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, “Çok Mavi Hikâyeler” de temel söz varlığının içinde bulunan hayvan kavramlarına çok fazla yer verildiği, çoğu hayvan kavramının birkaç kez tekrar edildiği görülmüştür. Özellikle “kuş” kavramının ‘67’ defa tekrar edildiği ve hemen hemen her hikâyede kuş kavramına yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Eserde hayvan kavramlarının kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

“**Leylek leylek** havada, yumurtası tavada (PAO: 7).

...kiraz ağacının dalına konmuş bu **kuşu** ilk kez görüyorum (PAO: 7).

Maviye, uçurtmaya, yeşile, kuyruğu kesilmiş minik **kedime** (HŞS: 14)...

Sad **deve** dudaklı (ET: 23).

Tı **tavşan** kulaklı (ET: 23).

Fe **kuzu** başlı (ET: 23).

Kelebek uçuşu kadar hafif bir öpücük alnıma dokunuyor (KUG: 25).

Neşeli bir müzik avludaki **güvercin**leri bile kışkandırıyor (KUG: 26).

Güvercin ve **serçelerin** kanat çırpıtığı bu yer öyle güzel ki (GS: 31)...

Çok uzaktan **ağustos böceklerinin** bitmek bilmeyen şarkısı ve **kurbağaların** vıraklaması geliyor (UBY: 37).

Uzaktan **köpek** sesleri duyuluyor (KOİ: 53).

Seni kurnaz **tilki** seni (MSŞİ: 84)..."

Yukarıdaki örneklere bakıldığında hayvanlarla ilgili kavramlar daha çok iyi özellikleri ile birlikte kullanılmıştır. Bu eserde çocuklara doğa ve hayvan sevgisi aşılandığı, onlara çevre bilinci kazandırılmaya çalışıldığı, çocukların doğaya karşı daha hassas davranmaya özendirildiği söylenebilir.

Araştırmanın diğer bir inceleme konusu ise aynı yazarın “Çok Serin Hikâyeler” adlı eseridir. Bu eser incelenmiş ve bu eserle ilgili bulgular da aşağıda tablolastırılmıştır:

Tablo 2 “Çok Serin Hikâyeler” deki Hayvan Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	HAYVANLAR	TEKRAR SIKLIĞI
1	Kuş	85
2	Serçe	27
3	Tavuk	4
4	Kelebek	1
5	Köpek	3
6	Böcek	4
7	Koyun	2
8	Güvercin	2
9	Kumru	1
10	Balık	8
11	At	1
12	Kaplumbağa	2
13	Kırlangıç	4
14	Leylek	1
15	Yılan	1
16	Kedi	11
17	Karınca	10
18	Tavşan	3
19	Deve	7
20	Fil	1
21	Fare	2
22	Horoz	1
23	Arı	1
24	Tilki	1
Toplam	24	183

Tabloya bakıldığında “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde günlük hayatta karşılaşılan hayvan kavramının çoğuna yer verilmiştir. Özellikle ‘kuş’, ‘serçe’ kavramlarının tekrar sıklıklarının çok fazla olması dikkat çekmektedir. Bu eserde üzerinde durulan ‘kuş’ kavramı (85), “Çok Mavi Hikâyeler” de en fazla tekrar edilen

hayvan (67) kavramdır. Eserde hayvan kavramlarının geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir:

“Yaprak yaprak bir **kuş** (YYBK: 7).

Serçelerin Oyunu (SO: 11).

...**tavuklarımıza** vermek için (SO: 11).

...dallarına salıncaklar kurup **kelebekler** uçsunlar diye (YYBK: 7)

Birkaç **köpek** havlaması ve... (AU: 17)

Rüyamda gökyüzüne asılmış **koyunlar** görüyorum (İKEBSV: 25).

Uçuşan **güvercinlerin** kanat sesleri karışıyor (İKEBSV: 27).

Getirdiğimiz tekbirden kumruların sesleri karışıyor (İKEBSV: 279).

Süratli bir **ata** binen bir süvari... (YÇ: 40)

Bir **kaplumbağa** yavaşlığıyla istasyondan ayrılan tren... (YN: 41).

Sonra trene paralel uçan bir **kırlangıç** (YN: 42).

Tek bacak üzerinde tarlanın ortasında duran hacı **leylek** (YN: 42).

Tren bir dönemeci **yılan** gibi kıvrıla kıvrıla geçiyor (YN: 42).

Kedicik Babası (KB: 55)

...yeryüzünün en çalışkan hayvanlarıyla, **karıncalarla** yani (KB: 55).

“Günün birinde bir **tavşanım** olur mu dersin anneciğim?” (KB: 56)

Bari akvaryum **balığı** alsaydık (KB: 57).

Peygamberimiz, Medineli bir kişinin duvarının yanından geçerken bir **deve** gördü (KB: 57).

Geceleyin sokak lambası altında gezinen **böcekleri** yakalayıp...(RB: 68)

Karanlık adamı bir **fil** gibi yutuyor (RB: 68).

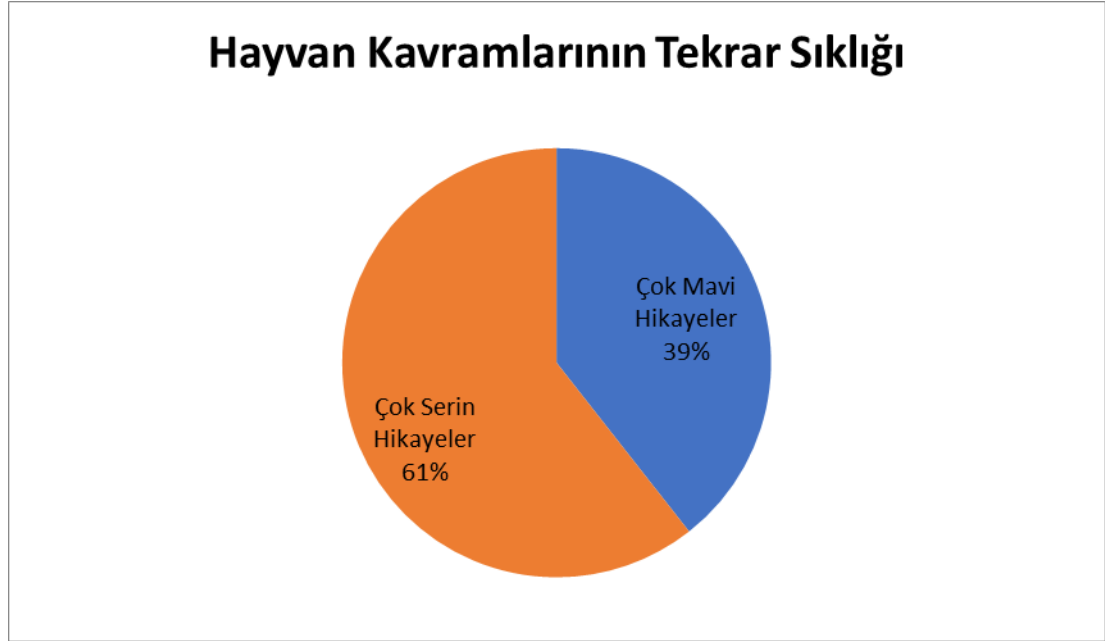
Her yerinde **fareler** geziniyor kafesin (RB: 70).

Horozlar çok kızıyor bu işe (RB: 67).

Pamuk Dede **arı** gibi bir adamdı (KAN: 84)

Söz bu, dilerse **tilkinin** kuyruğundan... (KAN: 84)

Grafik 1 Hayvan Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 1’de hayvan kavramlarının kullanım sıklığının eserlere göre dağılımı gösterilmiştir. Hayvan kavramlarının % 61’lik (183) oranı, en çok “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde geçmektedir. “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde, hayvan kavramlarının kullanım sıklığı ise % 39 (119)’dur. Bu verilerden hareketle, bir öğrencinin bilmesi gereken çoğu hayvan kavramına eserlerde yer verildiği anlaşılmaktadır. Özellikle “kuş” kavramının çok fazla tekrar edilmesi dikkat çeken başka bir husus olmuştur.

Öğrenci kavramlar yardımıyla dünyayı tanır, ayırt eder ve nesneler ve olaylar arasında bağlantı kurar. Böylece öğrenci, öğrendiği her yeni kavramı söz dağarcığına ekleyerek Türkçenin dört temel becerisinde de daha başarılı olabilir. Türkçe eğitiminde öğrencilere kavram öğretimi, üzerinde önemle durulması gereken hususlardan biridir. Eserlerde yer alan hayvan kavramları, bu amaçla kullanılabilir.

5.1.1.2. Bitki Kavramları

Tosunoğlu kelime hazinesini, “İnsanın doğduğu andan itibaren karşılaştığı ve çevresinde hazır bulduğu kelimeler, bu kelimelerin çağrıştırdığı kavramlar, kelimelerin oluşturduğu kalıplaşmış ifadeler.” şeklinde tanımlamaktadır (1999: 1). Birey kendini doğru ifade edip karşısındaki kişiyi de doğru anlamak istiyorsa iyi bir kavram bilgisine sahip olmalıdır. Bitki kavramlarını ve kullanım özelliklerini öğrenmek öğrencinin, sözcük dağarcığını genişletmeye yardımcı olabilir. Ayrıca öğrenci, bitki kavramlarını öğrenerek, duygu ve hayal dünyasını zenginleştirebilir. Bu doğrultuda öncelikle Salih Zengin’in “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eseri incelenmiş ve eserdeki bitki kavramlarından hareketle bir tablo oluşturulmuş ve ilgili tablonun altında tespit edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo 3 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Bitki Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	BİTKİLER	TEKRAR SIKLIĞI
1	Çiçek	10
2	Tomurcuk	1
3	Erik ağacı	1
4	Kiraz ağacı	7
5	Ağaç	11
6	Yaprak	5
7	Dut ağacı	3
8	Çam ağacı	1
9	Gül	3
10	Söğüt ağacı	9
11	Papatya	2
12	Çınar ağacı	1
Toplam	12	54

Tablo 3’e baktığımızda “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde temel söz varlığının içinde bulunan bitki kavramlarına çok fazla yer verilmediği, bitkilerden sadece ağaç çeşitlerine fazlaca yer verildiği görülmüştür. Bitki kavramlarının tekrar sıklıkları çok fazla olmamakla beraber kavramların birkaç kez tekrar edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Eserde bitki kavramlarının kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

“İlk kokladığın **çiçeği** unutabilir misin (PAO: 7)?

Tomurcuklanmış bir erik ağacını ilk kez görünce yüzümü bir gülümseme kaplıyor (PAO: 7).

Evimizin bahçesinde bulunan **kiraz ağacının** dalına konmuş bu kuşu ilk kez görüyorum (PAO: 7).

Ağaçların yapraksız, çocukların annesiz kalması gibi bir şey mi (HŞS: 14)?

Dut ağacının yeşil **yaprakları** arasında güzel güzel saklambaç oynuyorlar (EO: 19).

Çam ağaçları arasındaki şadırvanından soğuk suların aktığı (GS: 31)...

Sabahın serinliğinde, çiğ damlayan bir **gülün** tazeliği kadar serin bir gülümseyiş bu (GS: 33).

Bu **söğüt ağacını** hepimiz çok severiz (KOA: 43).

Suskun bir **papatya** oluyor (GSİ: 72).

Başımız penceremize dek uzanan **çınar ağacının** dallarına çevriliyor (KKU: 81).

“Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserle ilgili bitki kavramları incelendikten sonra Salih Zengin’in “Çok Serin Hikâyeler” adlı eseri incelenmiş ve bu eserle ilgili bulgular da aşağıda tablolastırılmıştır:

Tablo 4 “Çok Serin Hikâyeler” deki Bitki Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	BİTKİLER	TEKRAR SIKLIĞI
1	Yaprak	11
2	Ağaç	44
3	Ceviz ağacı	6
4	Kiraz ağacı	2
5	Çam ağacı	4
6	Fidan	3
7	Erik ağacı	5
8	Çiçek	20
9	Karanfil	2
10	Söğüt ağacı	1
11	Çimen	1
12	Andız ağacı	4
13	Maydanoz	1
Toplam	13	104

Tablo 4 incelendiğinde “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde “Çok Mavi Hikâyeler” e göre daha fazla bitki kavramının kullanıldığı anlaşılmaktadır. İki eserde bitki kavramlarından en çok ‘ağaç’ kavramına yer verildiği, ağaç çeşitlerinin de yer aldığı dikkat çekmektedir. Bu eserde üzerinde durulan ‘ağaç’ kavramının (44), “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde de en fazla tekrar edilen (11) kavram olduğu sonucuna varılmıştır. Eserde bitki kavramlarının geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir:

“**Yaprak** yaprak bir kuş (YYBK: 7).

Ağaçların şarkısını babamdan öğrendim (YYBK: 7).

“**Ceviz ağacı** bu “ derdi (YYBK: 7).

“**Kiraz ağacını** anlatmakla bitiremem sana.” derdi (YYBK: 8).

Ağaçların derin mırıltısını en çok **çam ağaçlarından** işittiğini söylerdi (YYBK: 8).

Fidanları özenle dikerdi (YYBK: 10).

Bahçedeki **erik ağacının** en üst dalında bir şarkı tutturmuş gidiyor (SO: 11).

Yoksa yeni açmaya başlayan erik ağacının **çiçekleri**... (SO: 11).

Yüzümde **karanfile** benzer bir gülümsemeyle uzanıyorum sabahleyin (İKEBSV: 25).

Bir **söğüt ağacı** dokunur penceremin camlarına (YBADV: 31).

Bir kenara çekilip, **çimenlerin** üzerine oturuyorum (YÇ: 39).

Elinde **andız ağacından** otuz üçlük bir tespih... (YN: 41).

...**maydanozların** sıralandığı küçük bahçesinden girilirdi buraya (GT: 63).”

Grafik 2 Bitki Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 2’de bitki kavramlarının kullanım sıklığının eserlere göre dağılımı gösterilmiştir. Bitki kavramlarına % 66’lık (104) bir oranla, daha çok “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde yer verilmiştir. “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde, bitki kavramlarının kullanım sıklığı ise % 34 (54)’tür. Bu verilerden hareketle, eserlerde bitki çeşitlerine çokça yer verilmediği, ancak ağaç kavramının birçok çeşidine yer verildiği dikkat çekmektedir.

Kavramsal gelişim ile dil becerisinin gelişimi hem ayrı ayrı hem de birlikte devam eden bir süreçtir. Bu süreç, özellikle kavramsal bilginin odakta olduğu sözvarlığının gelişimini etkilemektedir. Dolayısıyla edinimsel boyut dışında kalan dil becerileri için kavram yapılandırma aktif bir rol oynamaktadır ve sözcük öğretimi süreci, kavram geliştirme/kavram öğretimi alanının sunduğu kuramsal araçlardan beslenmektedir (Bozkurt, 2018: 7). Kavramsal bilginin söz varlığını olumlu yönde etkilediği düşünüldüğünde incelenen eserlerde geçen bitki kavramlarının, söz varlığına faydalı olabileceği düşünülmektedir. Özellikle ‘ağaç’ kavramı ve çeşitlerinin ‘erik ağacı/söğüt ağacı/çam ağacı/andız ağacı/ceviz ağacı/kiraz ağacı vb.’ çok fazla tekrar edilmesi öğrencinin bu kavramları sınıflandırmasına da yardım edebilir.

5.1.1.3. Sayı Kavramları

Sayı kelimesi Güncel Türkçe Sözlük'te 'sayma, ölçme, tartma vb. işlerin sonunda bulunan birimlerin kaç olduğunu bildiren söz, adet' (www.tdk.gov.tr) şeklinde açıklanmıştır. Sayıların öğretimi öğrencilerin gerek matematik gibi derslerde gerekse Türkçe dersinde başarılı olmaları adına büyük önem arz etmektedir. Bu doğrultuda öncelikle “Çok Mavi Hikâyeler” incelenmiş ve eserdeki sayı kavramlarından hareketle bir tablo oluşturulmuş ve ilgili tablonun altında tespit edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo 5 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Sayı Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	SAYILAR	TEKRAR SIKLIĞI
1	Üç	13
2	İki	14
3	Bir	7
4	Beş	6
5	Dört	2
6	6666	1
7	114	1
8	23	2
9	Sekiz	2
10	On altı	1
11	On iki	1
12	On beş	1
13	Altmış bir	1
14	Altmış iki	1
15	Yirmi	1
16	On üç	1
17	Otuz üç	1
18	Kırk	2
19	10	1
20	17	1
21	Altı	3
22	Yedi	2
Toplam	22	65

Tablo 5 incelendiğinde “Çok Mavi Hikâyeler” de birçok sayının kullanıldığı, bazı sayıların sadece bir defa bazı sayıların ise birden fazla tekrar edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Yazar genellikle sayıları, Arapça harfleri tanıtırken, dini terimleri kullanırken veya kahramanların yaşlarını betimlerken kullanmıştır. Eserde sayıların kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

“Sin **üç** dişli (ET: 23)...

Vav **bir** gözlü (ET: 23).

He **iki** gözlü (ET: 23).

...diyerek **beş** parmağını gösteriyor Bilal (KUG: 26).

Dört kutsal kitaptan en sonuncusu olan ve hiç eksilmeyecek olan kitabı (KUG: 29)...

6666 ayet ve **114** sureden oluşuyormuş (KUG: 29).

,Cebrail meleği tarafından Arapça olarak tam **23** yılda indirilmiş (KUG: 29).

İsmet **sekiz** yaşında ve **sekiz** dakikadır yatağında bir o yana bir bu (KOA: 43)...

Ben geçen sene tam **on altı** tane oruç tutmuştum (KOA: 44).

Ben **üç** sene önce **on iki** yaşımdayken tutmuştum o kadarını (KOA: 44).

Biz de **on beş** yaşında olsaydık senin kadar çok tutabilirdik (KOA: 44).

Ama bilerek orucunu bozarsan tam **altmış bir** gün ceza orucu tutarsın (KOA: 50).

Altmış iki olsaydı tavşan yapıp orucu ona tuttururduk (KOA: 50).

Tam **yirmi** rekât (KOA: 50).

Buna bir de **on üç** rekâtlık yatsı namazını eklersen **otuz üç** rekât ediyor (KOA: 50).

Kırk kelebek olmak (KKO: 59)

10-17 civarında peygamber sünnetli doğmuştur (UA: 67).

...**ikincisi altı** yaşındasın ve hala sünnet olmamışsın (UA: 67).

Bilgim arttıkça güçlenmek ve **yedi** başlı devi kolayca yenivermek (GSİ: 74)”

“Çok Mavi Hikâyeler” deki sayılarla ilgili veriler incelendikten sonra “Çok Serin Hikâyeler” de incelenmiş ve bu eserle ilgili bulgular aşağıda verilmiştir:

Tablo 6 “Çok Serin Hikâyeler” deki Sayı Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	SAYILAR	TEKRAR SIKLIĞI
1	Bir	36
2	İki	37
3	On sekiz bin	1
4	Yüz	1
5	Üç	6
6	On sekiz	1
7	Otuz üç	1
8	Dört	5
9	Altmış	1
10	Dokuz	1
Toplam	10	90

Yukarıdaki tablo incelendiğinde “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde sayıların tümünün kullanılmadığı sadece bazı sayılar üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır. Üzerinde durulan sayılardan özellikle ‘bir’ ve ‘iki’ sayısının tekrar sıklığının çok fazla olduğu, diğer sayıların ise daha az tekrar edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Eserde sayıların kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

“**Bir** kuş yaprak yapraktı, babam öldüğünde (YYBK: 7).

Her **ikisi** de...(SO: 12).

O, **on sekiz bin** âlemin peygamberi olarak gönderilmiştir dünyaya (SO: 12).

Sabahın bu vaktinde **yüzlerce** insan birikmiş camiye (İKEBSV: 27).

Ama dedemin **üç** günden fazla dargın kalmamakla ilgili söylediklerini hatırlar hatırlamaz... (İKEBSV: 28).

Arkadaşlarıma katılıp **on sekiz** tane şeker de ben topluyorum komşulardan (İKEBSV: 28).

Elinde andız ağacından **otuz üçlük** bir tespih, çekip duruyor (YN: 41).

Dört çay söylüyorum biri kuşlara (DÇSBK: 49).

Altmış yaşlarında bir amca köşeden izliyor yaptıklarını (KB: 60).

Bizleri **dokuz** ay karnında taşıyan, besleyip büyüten, kendisi için bile yapmayacağı şeyleri bizler için yapan annelerdir (S: 76).

Grafik 3 Sayı Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 3’te sayıların kullanım sıklığının eserlere göre dağılımı incelenmiştir. Sayı kavramlarının %58’lik (90) oranı, daha çok “Çok Serin Hikâyeler” de geçmektedir. “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde ise bu oran % 42 (65)’dir.

Anadil (Türkçe) ile matematik arasındaki ilişkinin önemi birçok araştırmacı tarafından ortaya konmuştur. Tatar ve Soylu (2006), matematiğin sadece sayılarla ilgili bir ders olarak algılanamayacağı ve dil ile bağlantılı yürütülmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır. Kavramların anlaşılması, kavramı kullanma, problemi okuma, problemi anlatma ya da verilen–istenen–çözüm sürekliliği içerisinde çocukların sonuca ulaşabilmesi bakımından Türkçe ile matematik derslerinin birbirini bütünler özelliği ortaya çıkmaktadır (İlk okuma ve Yazma Öğretmen Kılavuzu: 1987: 1). İncelenen eserlerde sayı kavramlarının çokça kullanılması, matematik dersine duyulan ilgiyi arttırıp öğrencinin bu derste başarılı olmasına yardım edebilir. Üstelik öğrenilen her yeni sayının, matematik dersinde karşılaşılan problemlerin daha kolay ve hızlıca çözülmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

5.1.1.4. Mekân Kavramları

Güncel Türkçe sözlükte mekân kavramı “Bulunulan, yaşanan, oturulan bölge” (www.tdk.gov.tr) şeklinde tanımlanmaktadır. Türkçede dil becerilerini geliştirme hususunda en önemli kural, kelime öğretimini doğru yapmaktır. Birey, kelime öğrenimini doğru ve hızlı yaparsa nispetinde, onun anlama ve anlatma becerisi gelişebilir. Bu amaçla incelenen “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde mekân kavramları tespit edilmiş, eserdeki mekân kavramlarından hareketle bir tablo oluşturulmuş ve ilgili tablonun altında tespit edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo 7 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Mekân Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	MEKÂNLAR	TEKRAR SIKLIĞI
1	Bahçe	1
2	Oda	12
3	Kuran kursu	4
4	Mahalle	6
5	Sokak	3
6	Okul	7
7	Cami	10
8	Cami avlusu	7
9	Dünya	9
10	Ev	19
11	Hamam	1
12	Şadırvan	2
13	Mutfak	3
14	Fırın	1
15	Köy	1
16	Sınıf	3
17	Tarla	1
Toplam	17	90

Tablo 7 incelendiğinde “Çok Mavi Hikâyeler” de birçok mekân kavramının kullanıldığı ancak tekrar sıklığının en çok ‘ev’, ‘oda’ ve ‘cami’ olduğu tespit edilmiştir. Mekânlar, bireylerin gündelik hayatının şekillendiği, öznel ve psikolojik süreçlerinin olduğu, tecrübe ve anılarının geçtiği yerlerdir. Mekânların kişileri etkilediği düşünüldüğünde eserde geçen ev, oda, cami mekânlarının kahramanların kişilik yapısı üzerinde etkili olduğu düşünülebilir. Eserde mekânların kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

“Evimizin **bahçesinde** bulunan kiraz ağacının dalına konmuş bu kuşu ilk kez görüyorum (PAO: 7).

Uzun bir zamandır oradan **odamın** içini izliyor (PAO: 7).

Bu sözün anlamını **Kuran Kursunda** öğrenmiştim (PAO: 10).

...**mahallemizin** deli diye takıldığı Hüseyin’e selam (HŞS: 14).

Babaannemden izin alıp **sokağa** fırlamak için izin alıyorum (HŞS: 16).

Ne de olsa **okullarımız** tatil (KUG: 25).

Caminin serin avlusuna girince içimize ferahlık yayılıyor (KUG: 25).

Kuran okuyan çocukların neşeli sesleri **camî avlusunu** dolduruyor (KUG: 25).

Dünyayı güzelleştirir elbet (KUG: 27).

Camiden çıkar çıkmaz **eve** doğru koşuyor (KUG: 30).

İnsanı **hamam** gibi terletiyor (GS: 31).

Çam ağaçları arasındaki **şadırvanından** soğuk suların aktığı...(GS: 31)

Dedem, ninemi **mutfaktan** getirdiği çay tepsisi ile görünce... (UBY: 40)

Yakınıımızdaki **mahalle fırınından** burnumuza sımsıcak ekmek kokuları geliyor (KOA: 50).

Tatilimizi geçirdiğimiz **köyümüzden** yarın ayrılıyoruz (GSİ: 71).

Sınıfların arka sıraları gibi yok doğrusu (KKU: 77).

Buğday **tarlalarına** yağmur yağmasa bu ekmekler olur muydu? (ABY: 99)

“Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde mekân kavramları ile ilgili veriler incelendikten sonra “Çok Serin Hikâyeler” adlı eser incelenmiş ve bu eserle ilgili bulgular da aşağıda verilmiştir:

Tablo 8 “Çok Serin Hikâyeler” deki Mekân Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	MEKÂNLAR	TEKRAR SIKLIĞI
1	Dünya	11
2	Bahçe	7
3	Oda	13
4	Ev	19
5	Cami	8
6	Sokak	7
7	Park	1
8	Balkon	1
9	Mezarlık	13
10	Lunapark	1
11	Mahalle	7
12	Tarla	2
13	Köy	1
14	İstasyon	10
15	Vagon	1
16	Mutfak	4
17	Bina	3
18	Okul	2
19	Sınıf	2
20	Pazar	1
Toplam	20	114

Yukarıdaki tablo incelendiğinde “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde mekân kavramları belirlenmiştir. Eserde kültür özelliklerimizi yansıtan ‘cami’, ‘Kuran kursu’, ‘mezarlık’, ‘pazar’ gibi mekân kavramlarına yer verildiği anlaşılmaktadır; ancak ‘ev’, ‘oda’, ve ‘mezarlık’ gibi mekân kavramlarına ait tekrar sıklığının fazla olması eserdeki hikâyelerin daha çok bu mekânlarda geçtiğini göstermektedir. Eserde mekân kavramlarının kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

“Ağaç ağız, balta dil oldukça **dünyanın** sonu yakındır (YYK: 8).

Bahçedeki erik ağacının en üst dalında bir şarkı tutturmuş gidiyor (SO: 11).

Biraz sonra **odanın** penceresini açıp... (AU: 17).

Ama anneme ve babama kalırsa **evin** bu hali dağınık haliymiş (İKEBSV: 24).

Hazırlanıp çıkıyoruz **camiiye** doğru (İKEBSV: 25).

Evden fırlayıp kendimi **sokağa** attığımda... (İKEBSV: 27).

...**parkta** paralarını ve şekerlerini sayarken buluyorum (KEBSV: 27).

... öğle vaktinde annem **balkondan** bana sesleniyor (İKEBSV: 28).

Önce **mezarlığa** sonra da **lunaparka** gidecekmışız (İKEBSV: 28).

Mahalle meydanını tam karşıdan gören küçük penceresinden kuşlar geçer (YBADV: 31)

Yemyeşil bir ekin tarlası ve yanı başında türkü gibi kıvrılarak akan bir ırmak (YN: 42).

“**Köye**” diyorum utana sıkıla (YN: 42).

...bir kasabanın **istasyonuna** hafiften girmesi (YN: 43).

Arka arkaya sıralı olan tüm **vagonları** dolaştım (YN: 47).

Mutfağa giderek dört bardak çay dolduruyorum (DÇSBK: 52).

Terkedilmiş, kırık dökük bir **bina da** kalıyorlarmış (DÇSBK: 53).

Okulda her haylazlık bizden biliniyor (RB: 68).

Bu yüzden **sınıfın** bir köşesinde... (RB: 68).

Birileri bu manzarayı görse, meydana çocuklar için bitpazarı kurulmuş zannederdi (KAN: 88).”

Grafik 4 Mekân Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 4, mekânların kullanım sıklığının eserlere göre dağılımını göstermektedir. Mekân kavramları % 56'lık (114) bir oranla daha çok “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde geçmektedir. “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde ise bu oran % 44 (90)'tür.

İnsanlarla mekânlar arasındaki bağ, sosyal yollarla kurulur. Bireyler kendilerini o mekânlara ait hissedip, mekânlarla alakalı sorumluluklarını yerine getirirler. Bunun yanında mekânsal anlamda aidiyetin güvende hissetme duygusu ile desteklendiği fikri dile getirilmektedir. Çünkü insanlar, kendilerine tanıdık gelen mekânlarda kendilerini daha çok güvende hissetmekte ve bu koşul gerçekleştikten sonra da oraya ait olma duygusunu geliştirmektedir (Yıldırım, 2012: 144). İncelenen eserlerde öğrencilere tanıdık gelen birçok mekân kullanılmıştır. Bilhassa ‘ev’ kavramı en fazla tekrar edilen kavram olmuştur. Bu mekân kavramlarını ve kullanım özelliklerini okuyarak öğrenen öğrenci, söz dağarcığını genişletebilir, mekânların işlevlerini de öğrenmiş olur.

Ayrıca Türkçe ders kitaplarında “Zaman ve Mekân” adlı temada, mekân kavramlarını amacına uygun vermek adına bu eserlerden faydalanılabilir.

5.1.1.5. Renk Kavramları

“Renklerin ifade ettiği anlamlar az veya çok insandan insana değişmekle birlikte, bu konuda kültür ve medeniyet ekseninde genel bir bakış açısı oluşmuştur. Bakış açılarının oluşumunda ırk, coğrafya, iklim şartları, yaşam tarzları, ekonomik şartlar, siyaset, düşünce ve inanç gibi pek çok faktörün etkisi vardır.” (Eren, 2008: 32). Türkçede renk kavramlarının özel bir yeri vardır. Bu yüzden renk kavramlarının Türkçe söz varlığına katkısı büyüktür. Öğrenciler eserlerdeki tespitlerden hareketle hem Türkçedeki renk çeşitliliğini anlayıp, hem de geçmişle kültür ve inanç adına çok şey öğrenebilirler. Bu amaçla incelenen Salih Zengin’in “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserinde renk kavramları tespit edilmiş eserdeki renk kavramlarından hareketle bir tablo oluşturulmuş ve ilgili tablonun altında tespit edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo 9 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Renk Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	RENKLER	TEKRAR SIKLIĞI
1	Mavi	3
2	Yeşil	4
3	Beyaz	12
4	Kırmızı	2
5	Sarı	1
Toplam	5	22

Tablo 9 incelendiğinde “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde yalnızca ‘5’ renk kavramının kullanıldığı ancak tekrar sıklığının en çok ‘beyaz’ renkte olduğu tespit edilmiştir. Beyaz saflığı, temizliği, masumiyeti, doğruluğu ifade etmektedir. Bu kavramın kullanımı ile çocukları doğruya, masumiyet, samimiyete, dürüst bir hayat yaşamaya teşvik ettiği düşünülebilir. Eserde renklerin kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

Maviye, uçurtmaya, **yeşile**, kuyruğu kesilmiş minik kedime (HŞS: 14)...

Kuşlar ninemin başına konuyor, **beyaz** başörtüsü kuşlara bürünüyor birden (EO: 19).

Tutmasaydım dilim **kırmızı** olurdu (KOA: 49).

Gökhan’ın maşallah yazılı yaldızlı, **beyaz** elbisesine **sarı** bir altın takıyor (UA: 70).

“Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserle ilgili renk kavramları incelendikten sonra “Çok Serin Hikâyeler” adlı eseri incelenmiş ve bu eserde renk kavramları ile ilgili bulgular da aşağıda verilmiştir.

Tablo 10 “Çok Serin Hikâyeler” deki Renk Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	RENKLER	TEKRAR SIKLIĞI
1	Yeşil	5
2	Kırmızı	2
3	Beyaz	6
4	Mavi	2
5	Siyah	2
Toplam	5	17

Yukarıdaki tablo incelendiğinde “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde renk kavramları belirlenmiştir. Eserde tekrar sıklığı en fazla olanlar ‘yeşil’ ve ‘beyaz’ renklerdir. Diğer renklerin tekrar sıklıklarının aynı olduğu tespit edilmiştir. Eserde renklerin daha çok doğa betimlemesi yapılırken kullanıldığı anlaşılmaktadır. Eserde renk kavramlarının kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

Kokuludur **yeşil** yaprakları (YYBK:7).

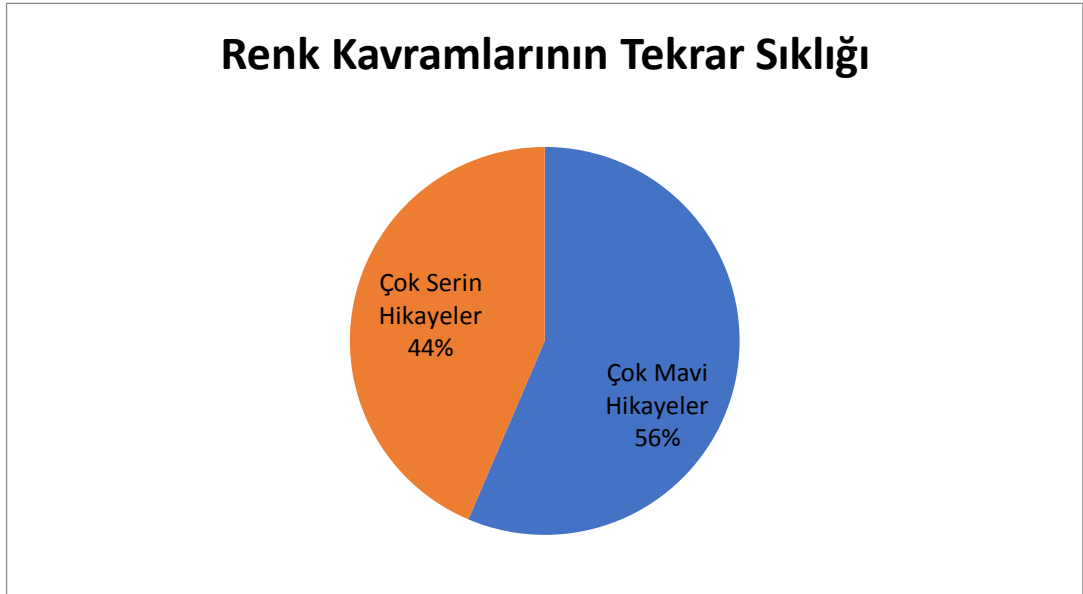
“Kirazın kırmızısı, en sevdiğim **kırmızıdır.**” (YYBK: 8)

Ama pencereden odamın içerisine **beyaz** bir müzik gibi süzülen ay ışığı...(AU: 16)

...gökyüzünün en yüksek **maviliğine** koşturacağım gökyüzüne (YBADV: 29).

...ovanın ortasından **siyah** dumanlar hohlayarak ilerliyordu (HBOBŞ: 89).

Grafik 5 Renk Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 5 renklerin kullanım sıklığının eserlere göre dağılımını göstermektedir. Renk kavramları % 56’lık (22) bir oranla, daha çok “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde geçmektedir. “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde ise bu oran %

44 (17)'tür. İncelenen her iki eserde de sadece beş renk kavramının bulunduğu tespit edilmiştir.

Söz varlığı içerisinde renk kavramları gerçek hayattaki yansımalarıyla insan zihninde somut olarak canlanabilen dil üyeleri olarak görev yapmaktadır. Renk adları sıfat olma konusunun dışında kültür bağlamında dini, siyasi, sosyolojik, düşünce, duygu değeri olan unsurlardır. Renklerin içerdikleri manalar, gösterge değerleri, Türk kültürünün ve dilindeki yansımalarının araştırılması ve aydınlatılması gereken öğelerdir (Hirik, 2016: 83). Eserlerde renk kavramlarına yer verilmesi, öğrencinin içinde yaşadığı toplumun geçmişini öğrenmesini ve Türk kültürüne ait özellikleri öğrenmesini sağlayabilir. Öğrenci eserlerde karşılaştığı her yeni renk kavramıyla söz dağarcığını genişletebilir. Renkler, Türkçe eğitiminde dilbilgisi konularından sıfatları hem öğrenme hem de pekiştirmeye yardım edebilir. Ayrıca öğrenci renkleri kullanarak betimleme (tasvir etme) yapabilir. Özellikle 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan “Milli Kültürümüz” adlı temada, incelenen eserlerdeki öykülere yer verilebilir.

5.1.1.6. Oyun Kavramları

Türk Dil Kurumu sözlüğünde oyun, “Yetenek ve zekâ geliştirici, belli kuralları olan, iyi vakit geçirmeye yarayan eğlence.” olarak tanımlanmaktadır (Türkçe Sözlük, 2011: 1830). Oyunlar, öğrencilerin hem yaratıcılığını hem de hayal gücünü olumlu yönde destekler. Bu amaçla incelenen “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde oyun kavramları tespit edilmiş, eserdeki oyun kavramlarından hareketle bir tablo oluşturulmuş ve ilgili tablonun altında tespit edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo 11 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Oyun Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	OYUNLAR	TEKRAR SIKLIĞI
1	Postacılık	3
2	Saklambaç	2
3	Kovboyculuk	3
Toplam	3	8

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde temel söz varlığının içinde bulunan oyun kavramlarına çok fazla yer verilmediği, sadece ‘postacılık’, ‘saklambaç’ gibi oyun kavramlarına yer verildiği görülmüştür. Bu oyun kavramlarının geçmişten günümüze kadar gelen geleneksel oyunlardan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eserde oyun kavramlarının kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

Biz **postacılık** oyununa başlıyoruz (HŞS: 16).

Dut ağacının yeşil yaprakları arasında güzel güzel **saklambaç** oynuyorlar (EO: 19)!

Üzerine tırmanıp **kovboyculuk** oynar (KOA: 43).

“Çok Serin Hikâyeler” adlı eser incelenmiş ve bu eserde geçen oyun kavramlarına ilişkin bulgular aşağıda tablolastırılmıştır:

Tablo 12 “Çok Serin Hikâyeler” deki Oyun Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	OYUNLAR	TEKRAR SIKLIĞI
1	Atçılık	1
2	Satranç	5
3	Kızıldericilik	1
Toplam	3	7

Yukarıdaki tabloya bakıldığında “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde, incelenen diğer eserde olduğu gibi oyun kavramlarına çok fazla yer verilmediği görülmüştür. Tekrar sıklığı en fazla olan oyun kavramının ‘satranç’ olduğu (5) tespit edilmiştir. Eserde oyun kavramlarının geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir:

“Tavukların kanatlarını yoluyoruz **kızıldericilik** oyunu için (RB: 67).

Süleyman Dede’nin bastonunu çalıp **atçılık** oynuyoruz (RB: 68).

Kardeşimle odamızda **satranç** oynarken...(S: 73).”

Grafik 6 Oyun Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 6’da oyun kavramlarının kullanım sıklığının eserlere göre dağılımı gösterilmiştir. Oyun kavramı % 53’lük (8) bir oranla, en çok “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde geçmektedir. “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde, oyun kavramlarının kullanım sıklığı ise % 47 (7)’dir. Bu verilerden hareketle, incelenen iki eserde de oyun kavramlarına çok fazla yer verilmediği anlaşılmaktadır. Ancak ‘saklambaç’, ‘satranç’ gibi herkes tarafından bilinen oyun kavramlarının kullanıldığı dikkat çekmiştir.

Öğrenme-öğretme yöntemleri, kavramaya yönelik yönlendirme çalışmaları ile öğrenen bireylerin okumaya karşı alakalarının artacağı düşünülmektedir (Sarar Kuzu, 2004: 58). Türkçe eğitiminde öğrencilerin okuduklarını anlayamamalarının sebebinin kavram yanılgısına düşmeleri olduğu bilinmektedir. Yeni kavramları öğrenmede yaşanan sorunlar bunlardandır. İncelenen eserlerde geçen oyun kavramları, öğrencilerin de oynadıkları, anlayabileceği kavramlardan oluşmaktadır. Bu özellik öğrencilerin okuduklarını anlayabilme becerisini geliştirirken, dilbilgisi konularından ‘isimler/somut isimler/oyun isimleri’ konusunu daha çabuk ve kolay öğrenmelerini sağlayabilir.

5.1.1.7. Tabiat Kavramları

Tabiat, çevrede görülen her doğal güzellikle bağdaştırılabilir. Bu doğal güzellikler kimi zaman kışın yağan lapa lapa kar, kimi zaman ise yaz ortasında yağan bir yağmur olabilir. Sanatta, edebiyatta birçok sanatçıya ilham kaynağı olabilir, tabiat kavramları eserlere estetik açıdan da güzellik katabilir. Bu doğrultuda öncelikle Salih Zengin'in "Çok Mavi Hikâyeler" adlı eseri incelenmiş ve eserdeki tabiat kavramlarından hareketle bir tablo oluşturulmuş ve ilgili tablonun altında tespit edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo 13 "Çok Mavi Hikâyeler" deki Tabiat Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	TABİAT KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1	Yağmur	42
2	Kar	22
3	Güneş	15
4	Ay	2
5	İrmak	1
6	Çiğ	1
7	Rüzgâr	3
8	Yeryüzünde	5
9	Yıldız	1
10	Mevsim	1
11	Okyanus	1
12	Deniz	1
13	Şimşek	3
14	Ova	1
15	Gökkuşağı	1
16	Gökyüzü	14
17	Toprak	1
Toplam	17	115

Tablo 13 incelendiğinde "Çok Mavi Hikâyeler" adlı eserde tabiat kavramlarının çok sık kullanıldığı, ancak tekrar sıklığının en çok 'yağmur' kavramında olduğu dikkat çekmektedir. Eserde geçen yağmur ve kar kavramları kahramanları heyecanlandırmakta, yağan karda veya yağmur altında vakit geçirmek kahramanlara zevk vermektedir. 'Yağmur' ve 'kar' kavramı ile dinsel terim olan 'dua' kavramı arasında bağ kurularak yağmur damlalarının bereket getirdiğine inanılmaktadır. Eserde tabiat kavramlarının kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

İlk **yağmuru**, ilk **karı** görünce sevinçten hopluyor kalbim (PAO: 7).

Kuşlara, **güneşe**, **aya**, **gökyüzüne**, ağaçlara selam vereceğim (HŞS: 14).

Irmak nasıl durmadan akıyorsa benden de durmadan selam (HŞS: 14).

Sabahın serinliğinde, **çiğ** damlayan bir gülün tazeliği kadar serin bir gülümseyiş bu (GS: 33).

Bir de saçlarımıza dokunuveren serin **rüzgâr** (UBY: 41)...

Onun sohbetleri kadar zevkli bir şey **yeryüzünde** yok doğrusu (GSİ: 72).

Gece **yıldızlarını** yakmış, aydede ise durmadan yanan büyük bir feneri andırmakta (KOİ: 53).

Mevsimler, **okyanuslar**, **deniz**, **yağmur**, **kar** (KKU: 81)...

Sonra geniş bir **ovada** bir ilkbahar yağmurunun altındayız (ABY: 98).

Şimşekler çakmaya, yağmur bardaktan boşanırcasına yağmaya devam ediyor (ABK: 92).

Ardından güzel bir **gökkuşağı** bizi ve gökyüzünü yedi rengiyle boyuyor (ABY: 98).

Toprağın duası olmaz mı (ABY: 101)?

“Çok Serin Hikâyeler” adlı eser incelenmiş ve bu eserde tabiat kavramları ile ilgili bulgular da aşağıda verilmiştir:

Tablo 14 “Çok Serin Hikâyeler” deki Tabiat Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	TABIAT KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1	Yağmur	38
2	Kar	22
3	Gökyüzü	10
4	Güneş	15
5	Ay	1
6	Rüzgâr	1
7	Yeryüzü	1
8	Mevsim	1
9	Okyanus	1
10	Deniz	1
11	Ova	1
12	Gökkuşağı	1
13	Şimşek	2
14	Toprak	1
Toplam	14	96

Yukarıdaki tabloda “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde tabiat kavramları belirlenmiştir. Eserde 14 adet tabiat kavramının kullanıldığı, özellikle bazı tabiat kavramlarının çok fazla tekrar edildiği tespit edilmiştir. ‘Yağmur’ kavramının her iki eserde de en fazla tekrar edilen kavram olduğu anlaşılmaktadır.

İslam literatüründe yağmur rahmeti, bereketi, esenliği, merhameti, iyiliği sembolize etmektedir. Hikâyelerde yağmurun sembolize ettiği yönler vurgu yapıldığı, çocukların yağmura öykündürüldüğü düşünülebilir. Eserde tabiat kavramlarının kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

“**Rüzgârın** ağaç dallarını bir o yana, bir bu yana sallayıp durmasının nedeni de kuşlarmış (YYBK: 7).

...**gökyüzüne** kadar uzatır dallarını (YYBK: 7).

Babam ağaç için **toprak** gibiydi (YYBK:8).

Kışın yağan **kara** yakışan en güzel şeyin yeşil çam ağaçları olduğunu anlatır(YYBK: 8).

O zamanlar **mevsim** kıştı (YYBK: 8).

Bir **yağmur**, bir **güneş**; şaşırmış gibi bulutlar (SO: 11).

Yarı **sisli** ve yağmurlu bir akşamdı (AU: 16).

Ay ışığının sırları açan öğüdüne uyarak... (AU: 17).

Unutursak, o korkunç **okyanusun** içinde biz de boğulur gideriz (AU: 20).

Birazdan **yıldızlı** bir geceye gireceğiz (İKEBSV: 23).

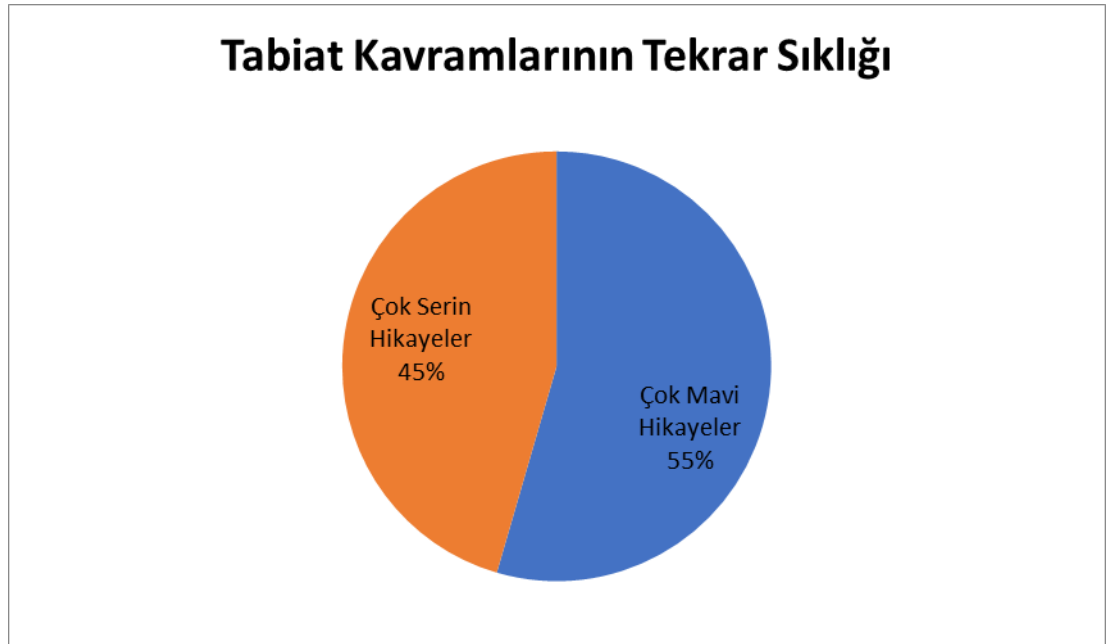
Sonra bir **dağın** başında nereden geldikleri belli olmayan çocuklara şeker dağıtıyorum (İKEBSV: 25).

...**yeryüzünün** en çalışkan hayvanlarıyla; karıncalarla yani (KB: 55).

Deniz ise balıklarını sunduğu için... (KAN: 87).

Ovayı ve kuşları kuşanmıştı yüzü (HBOBŞ: 90).”

Grafik 7 Tabiat Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 7’de tabiat kavramlarının kullanım sıklığının eserlere göre dağılımı incelenmiştir. Tabiat kavramlarının % 55’lik (115) bir oranla, en çok “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde geçtiği anlaşılmaktadır. “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde ise bu oran % 45 (96)’tir.

İnsanların birbirini anlamasında, kurdukları iletişimin daha etkili olmasında söz varlığının genişliği çok önemlidir. Söz varlığı kişiye, anlama ve ifade edebilme yeteneği kazandırır. İncelenen eserlerde geçen tabiat kavramlarının çok fazla olması öğrencilerin tabiat kavramlarını öğrenip söz varlıklarını genişletmelerine yardım edebilir. Ayrıca öğrenciler Türkçe eğitiminde dilbilgisi becerilerinden isimler ve özelliklerini daha kolay öğrenirler.

Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak Türkçe öğretiminin amaçlarından biri de öğrencilerin, sözlü ve yazılı kültür ürünleri yoluyla, Türk kültürünü tanımalarına, Türk yurdunu ve ulusunu, doğayı, hayatı, insanlığı sevmelerine yardımcı olmaktır. İncelenen eserlerde geçen tabiat kavramları bu amaca hizmet edebilir. Özellikle tabiat kavramlarının sıkça kullanıldığı bu öyküler, Türkçe dersi işlenirken “Doğa ve Evren” adlı temada kullanılabilir.

5.1.1.8. Zaman Kavramları

Türkçeyi yeni kuşaklara daha iyi kavratmak için Türkçedeki zengin zaman ifadelerini doğru öğretmek gerekir. Cümlemin en önemli ögesi yüklemidir ve zaman kavramı yüklemde gizlidir. Bu sebeple zamanların doğru tespit edilip sınıflandırılması Türkçenin ifade gücünün iyi kavratılmasına yardım eder (Efendioğlu, 2007: 2). Bu amaçla öncelikle “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eser incelenmiş ve eserdeki zaman kavramlarından hareketle bir tablo oluşturulmuş ve ilgili tablonun altında tespit edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo 15 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Zaman Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	ZAMAN KAVRAMLARI	TEKRAR SIKLIĞI
1	Öğle	5
2	Pazartesi	2
3	Perşembe	1
4	Bugün	2
5	Yaz	2
6	Yarın	2
7	Sabah	6
8	İkindi	1
9	Akşam	11
10	Yatsı	1
11	Dakika	3
12	Sene	9
13	Gece	8
14	Saat	2
15	Cumartesi	1
16	Pazar	1
17	Sonbahar	2
18	Kış	2
Toplam	18	61

Tablo 15 incelendiğinde “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde tekrar sıklıklarının az olmasına rağmen birçok zaman kavramının kullanıldığı tespit edilmiştir. Eserde en çok ‘akşam’ kavramına yer verildiği görülmektedir. Özellikle akşam ve gece kavramları huzurlu aile hayatı ile yakından ilgilidir. Çünkü aile bireyleri akşamleyin bir araya gelir, akşam yemeğinde aynı sofraya oturlar. Aile arasında dayanışma, sevgi, saygı bu birlik ve beraberliğin meydana geldiği ortamlarda sağlanır. Yazar aile yaşamını anlatırken dolayısı ile ilgili kavramları daha ziyade işlemiştir. Eserde zaman kavramlarının kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

“**Bugün öğleye** kadar uyuyabilirsın bay uykucu.”(KUG: 25)

Annem günlerden **pazartesi** ya da **perşembe** oluşuna artık bakmıyor (KUG: 25).

Biliyorsun bugün **yaz** okulları açılıyor (KUG: 26).

Sonra da **yarın** ki dersleri veriyor (KUG: 27).

Sabahın serinliğinde, çiğ damlayan bir gülün tazeliği kadar serin bir gülümseyiş bu (GS: 33).

İkindi namazı 8 rekât (UBY: 40)...

Akşam namazı 5 rekât (UBY: 40)...

Ve **yatsı** 10 rekâtı (UBY: 40).

İsmet sekiz yaşında ve sekiz **dakikadır** yatağında (KOA: 43)...

Ben geçen **sene** tam on altı tane oruç tutmuştum (KOA: 44).

Sahur, **gece** yarısı kalkıp yediğin yemek zamanıdır (KOA: 46).

Aaa iftara yarım **saat** kalmış(KOA: 50)!

Cumartesi ve **pazarları** daha çok seveceğiz (GSİ: 71).

Artık **sonbahardayız** (KKU: 81).

Kışın geldiğini ve nereye göç edeceklerini nasıl biliyorlar (KKU: 81)?

“Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserle ilgili zaman kavramları incelendikten sonra “Çok Serin Hikâyeler” incelenmiş ve bu eserle ilgili bulgular da aşağıda verilmiştir.

Tablo 16 “Çok Serin Hikâyeler” deki Zaman Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	ZAMANLAR	TEKRAR SIKLIĞI
1	Sabah	11
2	Akşam	5
3	Dakika	4
4	Kuşluk	1
5	Gece	7
6	Saat	5
7	Yarın	4
8	Öğle	2
9	Bugün	3
10	Saniye	2
Toplam	10	44

Yukarıdaki tablo incelendiğinde “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde zaman kavramlarına çok fazla yer verilmediği sadece bazı zaman kavramların üzerinde durulduğu görülmüştür. ‘Sabah’ ve ‘gece’ kavramları en fazla tekrar edilen zaman kavramları olmuştur. Eserde zaman kavramlarının kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

“**Sabahtan akşama** kadar toprağı eşeler (YYBK: 10).

“Dur bir **dakika**” diyorum serçeye (SO: 12).

Kuşluk vakti kılınan iki rekât namaz bunların yerini tutar (SO: 14).

Gözlerimi **gecenin** hangi **saatinde** ve niye açtım bilmiyorum (AU: 16).

Yarın bayram ya duramıyorum yerimde (AU: 20).

Öğleye doğru komşular, komşu çocukları bayramlaşmaya geliyorlar (İKEBSV: 25).

Üstelik **bugün** bayram diyorum içimden (İKEBSV: 28).

...**aceleyle** bir saniye önce atsa ne olur? (S: 74)”

Grafik 8 Zaman Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 8’de zaman kavramlarının kullanım sıklığının eserlere göre dağılımı incelenmiştir. Zaman kavramlarının % 58’lik (61) oranı, en çok “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde geçmektedir. “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde ise bu oran % 42 (44)’dir.

Dil, zamanı karşı tarafa aktarmak için düşüncede ve iletişim boyutunda işler. Bu aktarma sırasında kullanılan araçlar, isimler, zarflar, zarf filler, zaman zarfları ve tümleçleri veya yükleme gelen bir morfem de olabilir (Demirgüneş, 2007: 5). Türkçe eğitiminde zaman kavramlarının çok kullanıldığı söylenebilir. Özellikle her eylemin hemen hemen bir zaman diliminde gerçekleştiği düşünülürse, söz varlığı içinde zaman kavramlarının yerinin yadsınamaz olduğu söylenebilir. İncelenen eserlerde yer verilen zaman kavramlarının, öğrencilerin hem söz varlığını geliştirmek, kavram öğrenimini kolaylaştırmak hem de onlara zaman zarflarını öğretip kavram özelliklerine uygun olarak kullanabilmelerini sağlamak açısından yardımcı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca Türkçe ders kitaplarında ‘Zaman ve Mekân’ adlı temada, zaman kavramlarını amacına uygun vermek adına bu eserlerden faydalanılabilir.

5.1.1.9. Duygu Bildiren Kavramlar

Ülgen’e göre (2001: 5), “Kavram öğrenme, diğer öğrenmeler için anahtardır ve temelde, kavramlar insanlarla ve onların duygu, düşünce, hareket bütünlüğü içinde edindikleri tecrübeleri ile var olurlar. İnsanların ürettiği bu kavramlar dünyayı anlamaya ve onunla bütünleşmeye yarayan, sonuçta insanlar arası etkileşimi sağlayan ve ilkeler geliştirmeye temel olan bir çeşit bilgi formudur. Eğitim çoğu zaman kavramlarla ilgilidir.” Bu bilgilerden hareketle kavramlar çeşitli çağrışımları öğretmekle görevlidir. Bu çağrışımlardan biri de duygulardır. Duygu kavramları, dünya ile bütünleşerek onu anlamaya ve yorumlamaya yardım edebilir. Bu amaçla incelenen “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde duygu kavramları tespit edilmiş, eserdeki duygu kavramlarından hareketle bir tablo oluşturulmuş ve ilgili tablonun altında tespit edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo 17 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Duygu Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	TEMEL DUYGULAR	TEKRAR SIKLIĞI
1	Sevgi	9
2	Sevinç	8
3	Merak	1
4	Şefkat	1
5	Kızgınlık	2
6	Neşe	8
7	Gurur	1
8	Telaş	2
9	Heyecan	12
10	Kıskançlık	1
11	Hayret	1
12	Korku	2
13	Hüzün	2
14	Endişe	1
15	Şaşkınlık	1
16	Özlem	1
Toplam	16	53

Yukarıdaki tablodan hareketle “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde temel söz varlığının içinde bulunan duygu kavramlarına çok fazla yer verildiği, bazı duygu kavramlarının çok sık tekrar edildiği tespit edilmiştir. ‘Sevgi, sevinç, neşe ve heyecan’ duygularının bu kavramlardan olduğu anlaşılmaktadır. Öğrencilerin okudukları eserlerde karşılaştıkları duygu kavramları, gerçek hayatta olaylara karşı nasıl tepki vereceklerine, yaşamda hem olumlu hem de olumsuz duyguların varlığını bilmelerine yardımcı olabilir. Eserde duygu kavramlarının kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

“Her şeyin ilkin **seviyorum** (PAO: 7).

Kuş **sevinçle** bakıyor bana (PAO: 8).

“ O nasıl bir dua?” diyorum **merakla** (PAO: 10).

...kanatlarına **şefkatle** bir öpücük konduruyorum (HŞS: 11).

Babaannem bu yüzden çok **kızıyor** televizyondaki insanlara (HŞS: 13)...

İnsanların gülüşünü, birbirleriyle **neşeli** sohbetler edişini hiç göstermiyor bu televizyon (HŞS: 13)...

Okurum ya,” diyorum **gururla**, elifbamı kucaklayarak (EO: 22).

Ooo,” diyorum **telaşla** yatağımdan fırlayarak (KUG:25).

Bilal **heyecandan** elime daha sıkı sarılıyor (KUG:26).

Neşeli bir müzik avludaki güvercinleri bile **kışkandırıyor** (KUG: 26).

Kuran ‘ın mucizelerini **hayretle** dinliyoruz (KUG: 29).

“Bak abi, hiç **korkmadım** ben. Erkeğim di mi?” (UA: 70)

Kardeşim Rabia’nın yüzünde bazen **sevinç** bazen **hüzün** geziniyor (GSİ: 71).

Hem gelmemişse de bu kadar **endişeye** gerek yok, kader böyleymiş” diyorum (KKU: 78).

Etrafa **şaşkınlıkla** bakıyoruz (MSSİ: 86).

Onu ne kadar **özlediğimi** hiç kimseye anlatamam (ABK: 95).”

“Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserle ilgili duygu kavramları incelendikten sonra “Çok Serin Hikâyeler” incelenmiş ve bu eserde duygu kavramları ile ilgili bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 18 “Çok Serin Hikâyeler” deki Duygu Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	DUYGULAR	TEKRAR SIKLIĞI
1	Sevgi	18
2	Sevinç	23
3	Hayret	2
4	Şaşkınlık	3
5	Utanç	1
6	Yalnızlık	4
7	Merak	2
8	Hüzün	5
9	Korku	7
10	Neşe	3
11	Mutluluk	5
12	Öfke	4
13	Özlem	2
14	Telaş	2
15	Heyecan	2
16	Merhamet	2
17	Şefkat	1
18	Kıskançlık	1
Toplam	18	87

Yukarıdaki tablo incelendiğinde “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde duygu kavramlarına çok fazla yer verildiği, duyguların tekrar sıklıklarının da çok fazla olduğu tespit edilmiştir. Tekrar sıklığı en fazla olan duygu kavramlarının ‘sevinç’ ve ‘sevgi’ olduğu anlaşılmaktadır. Bir kavramın olumlu ve olumsuz örneklerinin bir arada verilmesi o kavramın öğrenilmesini kolaylaştırır. Bu yüzden eserde hem olumlu hem de olumsuz birçok duyguya yer verilmiştir. Eserde duyguların kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

“Ağaçsız büyüyen bir insanda **sevgiden** eser olmayacağını öğrendim sonra (YYBK:8).

Bahar geldiğinde kuşlar gibi **sevinirdi** babam (YYBK: 8).

...diye **hayretle** soruyorum bu kez (SO: 12).

Şaşkınlık içerisinde uzun uzun izledim (AU: 17).

Ben ise şaşırmış ve **utanmış** bir halde ne yapacağımı bilmiyordum (AU: 18).

Kendi **yalnızlığına** iyi bir dost olmaktır (AU: 20).

Merak ediyordum bunu (AU: 20).

Kalbinde mutlaka **hüzünden** bir şeyler birikiyor ve yumuşatıyordu bir şeyleri (AU: 21).

Ya da **korkunç** kahkahalar atarak gülüyorlar (AU: 21):

...daha **neşeli** daha güzel ve daha aydınlık bir güne kavuşmak için (İKEBSV: 23).

Mutluluk ve sevinç kelimelerini en çok karşılayan eşyadır zil (İKEBSV: 30).

Ama nedense Cemil’in **öfkeli** sesi kesilmek bilmiyor (İKEBSV: 30).

Bir haftadır birbirimizi ne kadar çok **özlediğimizi** anlıyoruz o an (İKEBSV: 30).

Telaş içerisindeydim (YN: 37).

Heyecan içerisinde bağırıyorlar (DÇSBK: 52).

...çok büyük bir **merhamet** örneğini serer gözler önüne (KB: 56).

...bulunan hayvanlara **şefkat** göstermemiz gerektiğini... (KB: 59).

Kıskançlıklarından elbet...(S: 77).”

Grafik 9 Duygu Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 9’da duygu kavramlarının kullanım sıklığının eserlere göre dağılımı incelenmiştir. Duygu kavramlarının % 62’lik (87) bir oranla, en çok “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde olduğu anlaşılmaktadır. “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde ise bu oran % 38 (53)’dir.

Dilin söz varlığı, insanların fikir ve hislerinden ortaya çıkmış toplumsal etkileşimin ögesi olarak değerini koruyan bir öze sahiptir. İnsanlar ana dillerini öğrenirken o dile ait değerleri, duyguları duymak, hissedip yaşamak isterler (Karadüz, 2009: 644). Eserlerde bulunan duygu kavramları öğrencilerin duyguları anlayıp, olay örgüsüne göre nerde nasıl kullanılacağını öğrenmesi bakımından önemli görülebilir. Ayrıca Türkçe söz varlığının içindeki duygu kavramlarının özelliklerini öğrenerek hayatta karşılaşılabilecek olumlu, olumsuz her olay karşısında duygularını açıkça göstermelerini sağlayabilir. Özellikle eserlerde ‘hayvan sevgisi’, ‘doğa sevgisi’ konulu öyküler üzerinde durulduğundan Türkçe ders kitaplarındaki ‘Duygular’ adlı temada bu eserlere yer verilebilir.

5.1.1.10. Eşya Kavramları

Kavram, “Dünyadaki nesnelerin biçimlerin, olgu, durum ve devinimlerin dildeki anlatım buluşu ve dünyadaki nesnelerin ortak niteliklerine dayanan, dile özgü bir genelleme, bir soyutlamadır.” (Aksan, 1994: 475). Kavramlar ortak özelliklerine göre gruplara ayrılır. Bu gruplandırma içinde hem aynı hem de farklı özellikleri barındırır. Kavramlar somut ve soyut kavramlar olmak üzere iki başlık altında değerlendirilebilir. Eşyalar da somut kavramlar içerisinde gruplandırılır. Bu doğrultuda öncelikle “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eser incelenmiş ve eserdeki eşya kavramlarından hareketle bir tablo oluşturulmuş ve ilgili tablonun altında tespit edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo 19 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Eşya Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	EŞYALAR	TEKRAR SIKLIĞI
1	Televizyon	4
2	Telefon	2
3	Gözlük	2
4	Uçurtma	1
5	Başörtü	2
6	Değnek	3
7	Topuz	1
8	Çanak	1
9	Orak	1
10	Yatak	6
11	Halı	2
12	Tepsi	1
13	Düdük	2
14	Davul	2
15	Kılıç	4
16	İp	5
17	Bardak	3
18	Fener	1
19	Sedir	2
20	Döşek	1
21	Rahle	1
22	Sehpa	1
23	Dolap	1
24	Balon	1
25	Kurdele	1
26	Kitap	1
27	Lamba	1
28	Yastık	1
Toplam	28	54

Yukarıdaki tablodan hareketle “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde temel söz varlığının içinde bulunan eşya kavramlarının çok sık tekrar edildiği, yakın çevrede görülen, kullanılan birçok eşyaya eserlerde yer verildiği tespit edilmiştir. Eserde eşya kavramlarının kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

“**Televizyonda** yürüyen insanlara bakıyor... (HŞS: 13).

İnsanlar **telefon** açıyor ve ilk sözleri ‘alo’ oluyor (HŞS: 13).

Kalın çerçeveli **gözlükleri** var ninemin (HŞS: 13).

Maviye, **uçurtmaya**, yeşile, kuyruğu kesilmiş minik kedime... (HŞS: 14).

...beyaz **başörtüsü** kuşlara bürünüyor birden (EO: 19).

Elif **değnek** gibi, be börek gibi (EO: 23),

Mim **topuz** gibi (EO: 23),

Nun **çanak** gibi (EO: 23),

Lamelif-ya yatar **orak** gibi (EO: 23),

“Ooo,” diyorum telaşla **yatağımdan** fırlayarak (KUG: 25).

Arkadaşlarımızın hepsi **halının** üzerine büyük bir halka... (KUG: 26).

Dedem, ninemi mutfaktan getirdiği çay **tepsisi** ile görünce... (UBY: 40).

...ince dallarından **düdük** yaparız (KOA: 43).

“Hani şu Ramazan **davullarının** çalmaya başladığı zaman.” (KOA: 46).

Okan hemen eline tahta **kılıcını** alıp bağılıyor: (KOA: 46).

Biz bağlandıklarımıza soluk benizliler gibi ince **iplerle** değil... (KOA: 47).

Elimi su dolu **bardağa** uzatmamak için kendimi zor tutuyorum (KOA: 50).

Aydede ise durmadan yanan büyük bir **feneri** andırmakta (KOİ: 53).

İki **sedir**, bir yer **döşegi**, rahlenin üzerinde bir Kur’an-ı Kerim, küçük bir **sehpa**... (KOİ: 54).

Dolabın içine baksam! (UA: 60).

Rengârenk **balonlar**, **kurdeleler** odayı boydan boya kaplamış (UA: 68).

...tanımadığım ülkelerden yüzlerce **kitabı** atıma yükleyip ateşin başına dönmek ne müthiş bir şey! (GSİ: 74).

Uyumadan önce Ezel ile defalarca kalkıp pencereden sokak **lambasının** bulunduğu yere bakıyoruz (MSŞDİ: 84).

Başını **yastığa** koyduğunda... (ABM: 92).”

Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserle ilgili eşya kavramları incelendikten sonra “Çok Serin Hikâyeler” adlı eser incelenmiş ve bu eserle ilgili bulgular da aşağıda tablolatırılmıştır:

Tablo 20 “Çok Serin Hikâyeler” deki Eşya Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	EŞYALAR	TEKRAR SIKLIĞI
1	Salıncak	1
2	Balta	1
3	Kazma	1
4	Kürek	1
5	Kitap	8
6	Yatak	7
7	Kolonya	2
8	Para	3
9	Değnek	1
10	Zil	9
11	Çanta	6
12	Sıra	1
13	Bank	1
14	Saat	2
15	Telefon	1
16	Bilgisayar	2
17	Mendil	1
18	Kalem	1
19	Bardak	6
20	Ayakkabı	4
21	Baston	3
22	Şemsiye	1
23	Kumbara	1
24	Vazo	2
25	Top	7
26	Misket	1
27	Bisiklet	1
28	Çember	1
29	Topaç	1
30	Masa	1
31	Uçurtma	1
Toplam	31	79

Tablo 20 incelendiğinde “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde “Çok Mavi Hikâyeler” e göre daha fazla eşya kavramının kullanıldığı görülmektedir. Eserlerde günlük hayatta ev, okul gibi ortamlarda sık sık kullanılan eşya kavramlarının geçtiği tespit edilmiştir. Bazı kavramların tekrar sıklığının fazla olmasına karşın çoğu eşya kavramının yalnızca bir kez tekrar edildiği dikkat çekmektedir. Eserde eşya kavramlarının geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir:

“...dallarına **salıncaklar** kurup kelebekler gibi uçsunlar diye (YYBK: 7).

Ağaç ağız, **balta** dil oldukça dünyanın sonu yakındır (YYBK: 8).

Hemen eline ağaç fidanlarını, **kazma** ve **küreğini** alır... (YYBK: 10).

...daha iyisini lütfeder diyor yüce **kitabımız** Kur'an (SO: 14).

Gecenin bu saatinde neden **yatağında** değildi? (AU: 17).

Kolonyalar tutulup, bayram şekerleri ikram ediliyor hepsine (İKEBSV: 27).

...parkta **paralarını** ve şekerlerini sayarken buluyorum (İKEBSV: 27).

Değnek atımı özgürce gökyüzünün en yüksek maviliğine koşturacağım (YBDV: 29).

Bu **zil** sesine baylıyorum (YBADV: 30).

Cemil, elinde annesinin **çantasıyla** dikilip duruyor orta yerde (YBADV: 30).

Sınıfta aynı **sırayı** paylaşırsınız (YBADV: 30).

Sonra da cami avlusundaki bir **banka** oturup... (YBADV: 31).

Bir **saatmişim** gibi durmadan kurmaya çalışıyorlar (YBADV: 31).

Hal hatır sorma işini **telefonlar** ve **bilgisayarlar** yapıyor artık (YN: 43).

...sonra geride eli **mendilli**, gözleri yaşlı insanlar bırakıp gitmesi yok mu? (YN: 43).

...mavi renkli bir **kalemle** çizmek gerekiyor evlat (YN: 46).

Bir **bardak** sıcacık çayı, düşüncelerimle içiyorum (DÇSBK: 50).

Yırtık spor **ayakkabılarının** içerisine... (DÇSBK: 50).

Sevinç rengârenk bir **şemsiye** gibi kuşatıyor ikisini de DÇSBK: 52).

Kumbaramda biriken paraları da ceketin cebine boşaltıyorum (DÇSBK: 54).

Süleyman dedenin **bastonunu** çalıp atçılık oynuyoruz (RB: 68).

Öğretmen **masasındaki vazo** kırılmıştı (BU: 79).

Top mu patlamıştı, yoksa sakatlık geçiren birisi mi vardı? (KAN: 83).

Misketler, bisikletler, bir kedi, **çember, topaç**, fotoğraf makinesi, kitaplar, volkmen, bilgisayar oyun disketleri, **uçurtma**, saksıda çiçek... (KAN: 87).”

Grafik 10 Eşya Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 10’da eşyaların kullanım sıklığının eserlere göre dağılımı incelenmiştir. Eşya kavramlarının % 59’luk (79) bir oranı, en çok “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde geçmektedir. “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde ise bu oran % 41 (54)’dir. İncelenen her iki eserde de çok fazla eşya kavramına yer verildiği ve bu eşyaların genelde yaşamda sıkça kullanılan eşyalardan seçildiği tespit edilmiştir.

Kavram öğretimi, öğrencilere kavramların isminin, tanımının, örnek olan veya olmayanlarının, ortak ve farklı özelliklerini sunarak bu özellikleri kalıcı olarak zihne yerleştirme sürecidir. Kavram öğretimi, öğrencilerin hayatı tanıyıp, öğrencilere etrafındakilerle sorunsuz iletişim kurmaları konusunda yardım eder (Kurt: 2018).

Eserlerde eşya kavramlarına yer verilmesi, öğrencinin içinde yaşadığı alanlarda hangi eşyayı nerede kullanacağını öğrenmesi anlamında fayda sağlayabilir. Öğrenci Türkçe dersinde, hem okuma hem yazma becerilerinde sözcük dağarcığı genişlediği için başarılı olabilir. Okuduğunu anlayıp, anlamlandırabilir. Öğrencinin eserlerde geçen eşya kavramlarıyla karşılaşması somut düşünme yeteneğini geliştirmesine, somut isimleri ve bu isimlerin kavram özelliklerini öğrenmesine yardım edebilir.

5.1.1.11. Yiyecek-İçecek Kavramları

Geniş bir yelpazeye sahip olan kültürün görünen tarafını dil, yemekler, mimari, edebiyat, hukuk sistemi gibi ögeler ve gözlenebilen ritüel ve davranışlar oluşturur (Gökçel, 2012: 71).

Toplumların yaşam şekillerini, yeme-içme alışkanlıklarını o toplumun sahip olduğu kültürel değerler belirler. Her toplum farklı bir kültüre sahiptir. Türk toplumu da yemek çeşitleri ve özellikleri bakımından diğer toplumlardan farklıdır (www.turkishcuisine.org). Yiyecek-içecek kavramları Türkçede, temel söz varlığı unsurları içinde önemli yere sahiptir. Bu amaçla “Çok Mavi Hikâyeler” incelenmiş ve eserdeki yiyecek-içecek kavramlarından hareketle bir tablo oluşturulmuş ve ilgili tablonun altında tespit edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo 21 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Yiyecek- İçecek Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	YİYECEK-İÇECEK	TEKRAR SIKLIĞI
1	Ekmek	12
2	Su	17
3	Çay	6
4	Börek	2
5	Karnıyarık	2
6	Elma	1
7	Hurma	1
8	Leblebi	1
9	Biber	1
10	Limon	1
11	Havuç	2
12	Buğday	1
Toplam	12	47

Tablo 21 incelendiğinde “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde temel söz varlığının içinde bulunan yiyecek ve içecek kavramlarına çok fazla yer verilmediği tespit edilmiştir. Ancak Türk kültüründe ve Türk mutfağında önemli bir yeri bulunan ‘ekmek’ ve ‘su’ kavramlarına çok fazla yer verildiği görülmektedir. Ekmek ve su kültürümüzde en çok ihtiyaç duyduğumuz temel besinlerdendir. Eserde yiyecek-içecek kavramlarının kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

“Pencereye koyduğum **ekmek** kırıntılarını görünce uçarak geliyor (PAO: 8).

Kuşum ekmekleri yiyor, **suyunu** içiyor... (PAO: 10).

Elif değnek gibi, be **börek** gibi... (EO: 22).

Cim’in karnıyarık, ha da ona benzer, hı da... (EO: 22)

Dedem, ninemi mutfaktan getirdiği **çay** tepsisi ile görünce... (UBY: 40).

Ben, az önce bilmeden **elma** yemiştım (KOA: 49).

Ama orucumu sudan önce **bir hurma** yiyerek açacağım (KOA: 50).

Leblebi gibi bir şeyle başlıyordu (KKO: 62).

Tuz deseniz değil, **biber**, ekmek, su, **limon**, kaşık deseniz hiç değil (UA: 65).

Annemden **havuç**, şapka, atkı ve birazcık da kömür alıp geliyorum (MSŞDİ: 88).

Buğday tarlalarına yağmur yağmasa bu ekmekler olur muydu? (ABY: 99).”

“Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserle ilgili veriler incelendikten sonra “Çok Serin Hikâyeler” adlı eser incelenmiş ve bu eserle ilgili bulgular da aşağıda tablolastırılmıştır:

Tablo 22 “Çok Serin Hikâyeler” deki Yiyecek-İçecek Kavramlarıyla İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	YİYECEK-İÇECEK	TEKRAR SIKLIĞI
1	Yemiş	2
2	Kiraz	2
3	Su	8
4	Buğday	5
5	Hurma	1
6	Portakal	2
7	Çay	16
8	Et	4
9	Şeker	12
10	Ceviz	16
11	Kurabiye	6
12	Sakız	1
13	Armut	1
14	Ekmek	3
15	Süt	2
16	Elma	5
17	Pide	1
18	Limon	1
Toplam	18	88

Tabloya bakıldığında “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde, yiyecek-içecek kavramlarına “Çok Mavi Hikâyeler” adlı esere göre daha fazla yer verildiği anlaşılmaktadır. Eserde ‘çay’, ‘şeker’ ve ‘ceviz’ kavramlarının daha çok tekrar edildiği tespit edilmiştir. Temel söz varlığı içinde önemli bir yer tutan yiyecek-içecek kavramlarının öğrenciler tarafından öğrenilmesi atalarından kalan yemek kültürünü öğrenmesine faydalı olabilir. Ayrıca ‘tavşankanı çay’ gibi yiyecek-içecek kültürümüze has özellikleri bilmelerini sağlayabilir. Eserde yiyecek-içecek kavramlarının geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir:

“**Yemişlerini** yesinler (YYBK: 7).

...dallardan aşağıya sarkan **kirazlardan** birkaçını kopararak (YYBK: 8).

Fidanın ilk **suyunu** gözyaşlarıyla verirdi adeta (YYBK: 10).

Cebime **buğday** taneleri doldurmuştum (SO:11).

Yarım **hurma** bile olsa sadaka vererek... (SO: 12).

...**portakal** gibi yuvarlak duran ayı izlemeye başladı (AU: 17).

Annem, yeni demlenmiş tavşan kanı **çayları** getiriyor (İKEBSV: 24).

Kurbanda yediğimiz **etin** tadını hiçbir yemekten alamayız (İKEBSV: 25).

Sonra bir dağın başında nereden geldikleri belli olmayan çocuklara ceplerimden çıkardığım **şekerleri** dağıtıyorum (İKEBSV: 25).

Cebinden iki **ceviz** çıkarıp bana uzatıyor sonra (YN: 45).

Kurabiye versen yerler belki (DÇSBK: 53).

Yeni soruları **sakızıyla** birlikte çiğnemeye başlıyorum (KB: 56).

Sapanımla ağaçtan **armut** gibi düşürdüğüm kuşları düşünüyorum (KB: 60).

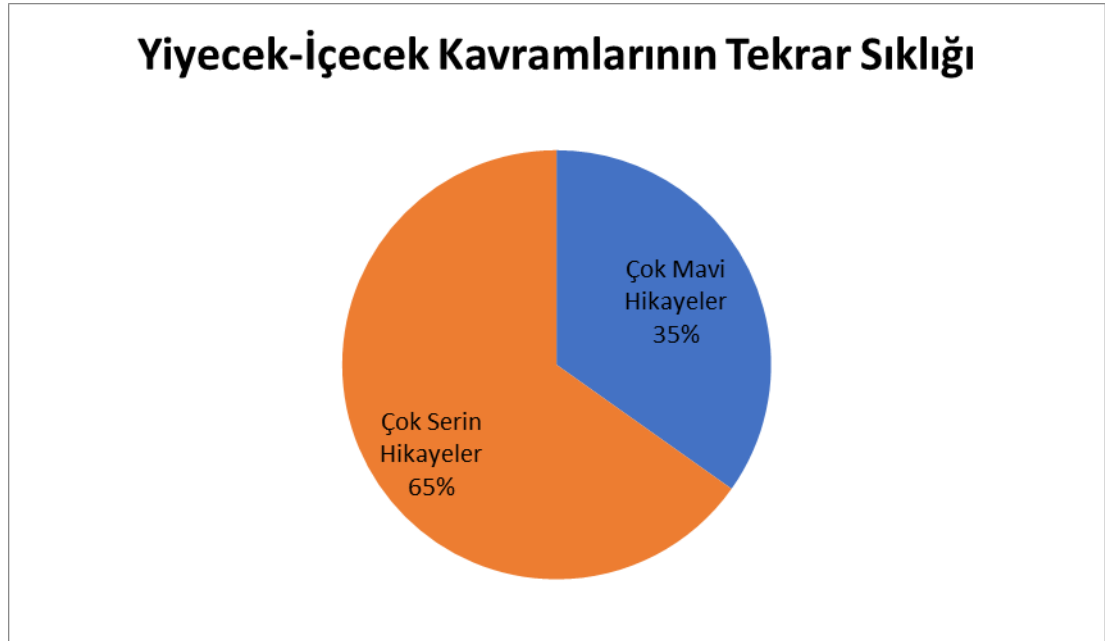
...biraz **süt** ve **ekmek** parçaları alarak dışarıya çıkıyorum (KB: 60).

Portakal ve **elma** koydu tabağa, soyulmuş olarak (BT: 65).

...sıcak **pide** alıp geliyorum Ayşe Nine'ye (GT: 66).

“Yüzünüzde **limon** yemiş gibi bir hal var.” (KAN: 84)”

Grafik 11 Yiyecek-İçecek Kavramlarının Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 11’de yiyecek-içecek kavramlarının kullanım sıklığının eserlere göre dağılımı gösterilmiştir. Yiyecek-içecek kavramlarının % 65’lik (88) bir oranla, en çok “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde olduğu görülmektedir. “Çok Mavi Hikâyeler”

adlı eserde, yiyecek-içecek kavramlarının kullanım sıklığı ise % 35 (47)'tir. Bu verilerden hareketle, en fazla “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde yiyecek-içecek kavramlarına yer verildiği tespit edilmiştir.

Dünyayla başa çıkmada kavramların önemi büyüktür ve bu kavramlar öğrenmenin önemli bir parçasıdır. Şayet nesne, olay ve fikirler ortak özelliklerine göre sınıflandırılmasaydı her bir nesne, olay ya da düşüncüyü ayrı ayrı öğrenme zorunluluğu doğacaktı. Hâlbuki kavramlar, nesne, olay veya düşüncelerin sınıflandırılıp; bireyleri çevreleyen çeşitliliklerle başa çıkmasına yardımcı olmaktadır (Çeliköz, 1998: 70). Yiyecek-içecek kavramlarının ortak özelliklerine göre sınıflandırılması, Türkçe eğitiminde öğrenmenin önündeki birçok engeli ortadan kaldıracaktır. Öğrencinin, bu sınıflandırmalardan yola çıkarak Türk kültüründe yiyecek-içecek kavramlarının önemini anlayıp, mutfak kültürünü tanımasına yardım edebilir. Ayrıca incelenen eserler, Türkçe ders kitaplarında “Milli Kültürümüz” adlı temada kullanılabilir.

5.1.2. Terimler

Terim, “Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan kelime, ıstılah” (TDK, 2005: 1959) şeklinde tanımlanmıştır. Terimler, bir dilin söz varlığının en önemli unsurlarındandır. Zaman ile birlikte kullanılan terimler, değişimlere ve gelişmelere açıktır. Terimlerin öğretimi öğrencilerin birçok alanda kullanılan önemli terimleri öğrenmesi ve gelişen teknolojiye ayak uydurmaları açısından önemlidir. İncelenen eserlerde din ve müzik terimlerine çok fazla yer verilmiştir. Bu doğrultuda öncelikle “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eser incelenmiş ve eserdeki din ve müzik terimlerinden hareketle bir tablo oluşturulmuş ve ilgili tablonun altında tespit edilen bulgular sunulmuştur:

5.1.2.1. Dini Terimler

Dini terimler başlığı altında önce “Çok Mavi Hikâyeler”, ardından “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserlerdeki dini terimler ve bu terimlerin kullanılma sıklıkları, aşağıdaki gibi tablolaraştırılarak ve iki eserle ilgili veriler karşılaştırmalı bir biçimde grafikleştirilerek yorumlanmıştır:

Tablo 23 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Dini Terimlerle İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	DİNİ TERİMLER	TEKRAR SIKLIĞI
1	Dua	33
2	Rahman	1
3	Rahim	1
4	Allah	29
5	Besmele	10
6	Kader	10
7	Sure	5
8	Müslümanlık	5
9	Kelime-i şهادet	2
10	İlah	1
11	Kuran	22
12	Selam	45
13	Peygamber	12
14	Elifba	10
15	Cennet	6
16	Cüz	2
17	Hadis	2
18	Ayet	5
19	Ahiret	4
20	Melek	31
21	Ezan	5
22	Abdest	9
23	Mesh	2
24	Namaz	18
25	Rekât	9
26	Tekbir	1
27	Kıyam	1
28	Sübhanek	2
29	Rükû	2
30	Secde	1
31	Sünnet	7
32	Farz	5
33	Tesbih	3
34	Ramazan	4
35	Oruç	34
36	İftar	7
37	İmsak	3
38	Sahur	2
39	Teravih	2
40	Zekât	13
41	İslam	1
42	Hac	7
43	Tavaf	2
44	Şeytan	1
45	İhram	2
46	Mahşer	2
47	Sünnet olmak	14
48	Rab	4
49	Kaza	6
50	Tevekkül	1
51	Vahiy	1
52	Cennet	6
53	Cehennem	1
54	Kıyamet	2
55	Sevap	1
56	Günah	1
57	Helallik	1
Toplam	57	419

Yukarıdaki tablodan hareketle “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde dini terimlere çok fazla yer verildiği, özellikle günlük hayatta karşılaşılan çoğu dini terimin defalarca tekrar edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Yazar, İslam dinin beş şartını (namaz kılmak/ oruç tutmak/ hacca gitmek/ zekât vermek/ kelime-i şهادet getirmek) eser içindeki öykülerde özellikleri ile anlatmaya çalışmıştır. Eserde dini terimlerin kullanıldığı cümle örnekleri aşağıdadır:

“Benim ilk **duamı** bilir misin sen (PAO: 8)?

‘**Rahman** ve **Rahim** olan **Allah**’ın adıyla başlarım.’ demektir (PAO: 8).

Besmele bizim en büyük **duamızdır**(PAO: 8).

Kuşlar da **kaderle** uçar (PAO: 8).

Ona ezberlediğim ilk **sureyi** okuyorum (PAO: 8).

“Okuduğun **Fatiha suresi**.”(PAO: 10)

“**Müslümanlığa** girmek isteyen bir insanın ilk sözü ne olmalıdır?”(PAO: 10).

“**Kelime-i Şهادet** getirmektir,” diye cevaplıyor kuş (PAO: 10).

Allah’tan başka **ilah** yoktur (PAO: 10)

Kuran okurken de başka gözlük takıyor (HŞS: 13).

“İnsanlar **selamsız** ve **duasız** kaldılar,” diyor(HŞS: 13)

Peygamberimiz çocukları bile gördüğünde onlara selam verirdi (HŞS: 14).

Elimde **elifbam**, ninemin önüne diz çökmüş, okuyorum (EO: 19).

Elleri ne güzel de **cennet** kokuyor (EO: 22).

Çok yakında **amme cüzüne** geçersin (EO: 22).

“Babam, ‘Sizin en hayırlınız Kuran’ı öğrenen ve öğretendir.’ diye bir **hadis** okumuştı.” (KUG: 27).

Her **ayet** ve **sure** iki ucudur hayatın (KUG: 29).

Geçici olan dünyadan sonsuz **ahirete** uzatılan kutlu sözler dizesidir (KUG: 29).

...Cebrail **meleği** tarafından Arapça olarak tam 23 yılda indirilmiş (KUG: 29).

Ezan okunmak üzere(GS: 31)...

“Bakalım kim daha önce **abdest** alacak.” (GS: 31)

“Ona **mesh** etmek derler.” (GS: 33)

“**Namaz** kılmak, uzun bir yolculuğa çıkmaktır yavrularım.” (UBY: 37)

Namaza niyet ederek **tekbir** aldığımızda (UBY: 38)...

Kıyamda yani ayakta iken, ellerimiz sımsıkı birbirine bağlıyken (UBY: 38)...

Rükû, yolculuğumuzun ilk durak yeridir (UBY: 38).

“ o **secde** de söylenir.”(UBY: 38)

Namazın bölümlerine **rekât** dendiğini öğrendik (UBY: 40).

Sabah namazı 4 rekâtı mesela (2’si **sünnet**, 2’si **farz**) (UBY: 40)...

“ ...verelim ama **tesbih** çekmeyi ve dua etmeyi unuttuk dede.”(UBY: 40)

Ramazan ayında olduğumuz için kahvaltıya, tatilde olduğumuz için de okula gerek olmuyor (KOA: 43).

Mahallenin çocukları Ramazan ayı ve **oruç** hakkında ateşli ateşli tartışıyorlar (KOA: 44).

Hem **iftara** kadar da vakit geçirmiş oluruz (KOA: 46).

Orucun başladığı sabah vaktine **imsak**, güneşin batıp kaybolduğu akşam vaktine iftar deniyordu (KOA: 46).

“Peki **sahur** bunun neresinde?” (KOA:46)

Teravih namazının kaç **rekât** olduğunu ben unuttum (KOA: 50).

“Zarfin içinde **zekât** vardı.” (KOİ: 54)

“Zekât, **İslam’ın** beş şartından olan ve mal ile yapılan bir ibadettir.”(KOİ: 56)

Annem ve babam **hacdan** bugün dönüyorlar (KKO: 59).

Tavaf yapılıyor (KKO: 62).

Safa ile Merve arasında gidip geliniyor, **şeytan** taşlanıyor, **ihrama** giriliyor, ihramdan çıkılıyor (KKO: 62).

Ahret gününde toplanacağımız **maḥşer** yerini çağrıştırıyor (KKO: 62).

Sünnet olmak onların canını hiç acıtmaz mı (UA: 66)?

“Yaratan **Rabbi’nin** adıyla oku!” (GSİ:72)

“Facia değil **kaza**,” diyorum gülümseyerek (KKU: 78)

Sonra da olacakları Allah’a bırakmıştır ki buna da **tevekkül** denir.(KKU: 80).

...peygamberlere Allah’ımızdan **vahiy** indiren, O’nun söylediklerini bildiren bir melektir (MSŞİ: 86).

“Bu dört melek dışında **cennet** ve **cehennemde** bekleyen görevli melekler de var,” diyor(MSŞİ: 87).

O, boruya üfler üflemez **kıyamet** kopacak (MSŞİ: 87).

Sağ omuzumuzdaki melekler iyilik işlediğimizde **sevapları**, sol omuzumuzdaki melekler ise bir kötülük yaptığımızda **günahlarımızı** yazar (MSŞİ: 88).

Odadaki herkese teker teker sarılıp **helallik** diliyor (ABK: 92).”

“Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserle ilgili veriler incelendikten sonra “Çok Serin Hikâyeler” incelenmiş ve bu eserle ilgili bulgular da aşağıda tablolastırılmıştır:

Tablo 24 “Çok Serin Hikâyeler” deki Dini Terimlerle İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	DİNİ TERİMLER	TEKRAR SIKLIĞI
1	Kıyamet	1
2	Hadis	11
3	Sadaka	13
4	Cehennem	2
5	Peygamber	31
6	Allah	35
7	Kur'an	6
8	Tesbih	3
9	Rekât	1
10	Namaz	14
11	Dua	10
12	Beddua	1
13	Oruç	5
14	Ramazan	1
15	Müslüman	2
16	Kurban Bayramı	7
17	Şükür	2
18	Ölüm	16
19	Zekât	1
20	Abdest	3
21	Tekbir	1
22	Ezan	2
23	İmam	2
24	Cennet	14
25	Ayet	3
26	Fatiha	2
27	Ahiret	2
28	Günah	3
29	Tövbe	3
30	İftar	1
31	Haram	1
32	Sevap	1
33	İslam	1
34	Şeytan	2
35	Halife	1
36	İman	1
Toplam	36	205

Tabloya bakıldığında “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde birçok dini terimin kullanıldığı, özellikle ‘Allah’ ve ‘peygamber’ terimleri üzerinde durulduğu anlaşılmaktadır. Bu eserde üzerinde durulan bu terimlerin, incelenen “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde kullanılan terimlerle benzerlik gösterdiği sonucuna varılmıştır. Eserde dini terimlerin geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir:

“Biraz sonra **kıyametin** kopacağını bilseniz bile, elinizdeki fidanı dikiş (YYBK: 10).

...**hadis-i şerifini** defalarca hatırlatırdı (YYBK: 10).

Sadaka der insanlar bunun adına (SO: 12).

...**cehennemden** korunmamız gerektiğini söyler **peygamberimiz** (SO: 12).

Allah bunun ardından daha iyisini lütfeder diyor yüce kitabımız **Kur'an** (SO: 14).

Her **tespih** bir sadakadır (SO: 14).

Kuşluk vakti kılınan iki **rekât namaz** bunların yerini tutar (SO: 14).

...verdiğinin yerine başka mal ver diye **dua** ederken...(SO: 15)

Malını kıskançlıkla elinde tutana zarar ver diye **beddua** eder (AU: 16).

Bugün son **oruçlarımızı** tuttuk (İKEBSV: 23).

Ramazan ayındaki sınavımız böylece bitmiş oldu (İKEBSV: 23).

O kapıyı tıklatmak ise ancak **Müslümanların** hakkı (İKEBSV: 24).

Tabii, ya ikinci bayramımızdır **Kurban Bayramı** (İKEBSV: 25).

Şükürler edip, kurbanlar keserek kutlarız bu bayramı (İKEBSV:25).

Biz de kurban kesilirken bir parça **ölürüz** bu yüzden (İKEBSV: 25).

Bayramlarda verilen sadaka ve **zekâtlarla**...(İKEBSV: 25)

...ve **abdest** almaya koşuyorum (İKEBSV: 25).

Getirdiğimiz **tekbirlere** kumruların sesi karışıyor (İKEBSV: 27).

Ezan, çiçeğin tam ortasında açan bir ses gibi minareden yukarıya yükseliyor (YBADV: 33).

Cami imamı, ana-baba hakkından bahsediyor (YBADV: 33).

İyi yaşayıp da **cennete** giren kişilerden olanlar ne kazançlı insanlar, öyle değil mi? (YBADV: 34)

...Kur'an'dan bir **ayeti** önce Arapça sonra Türkçe olarak okudu (YÇ: 37).

Fatihalar okunuyor aralarda (YÇ: 40).

Hem hepsi **ahirette** bizler gibi konuşacaklar (KB: 59).

Günahları durmadan biriktiriyoruz (RB: 68).

“Biz **tövbe** ediyoruz, bir daha kötülük yapmayacağız.” diye yalvarmaya başlıyoruz (RB: 71).

Peki oruçluyken **iftar** saatini beklemekte bir çeşit sabır sayılır mı? (S: 76)

Bir diğeri Allah’ın **haram** kıldığı şeylerden uzak durmak (S: 76).

Sabretmekle hem **sevap** işliyor...(S: 77)

...baskılara rağmen **İslam** dinini anlatmaktan vazgeçmemiştir (S: 77).

İşsize **şeytan** çok iş bulur (KAN: 84).

Hz. Ali’yi bilirsiniz dört **halifenin** dördüncüsü (KAN: 86).

Cömertliğe yaklaştıkça **iman** artıyordu (KAN: 87).”

Grafik 12 Dini Terimlerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 12’de dini terimlerin kullanım sıklığının eserlere göre dağılımı gösterilmiştir. Dini terimlerin % 67’si (419), en çok “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde geçmektedir. “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde, dini terimlerin kullanım sıklığı ise % 33 (205)’tür.

“Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde kullanılan dini terimlerin sayısı, incelenen diğer eserdeki dini terimlerin hemen hemen iki katı kadardır. Bu verilerden hareketle, din alanına ait birçok terimin iki eserde de yer aldığı söylenebilir. Öğrencinin söz varlığını geliştirmek, okuduğunu anlamak ve adlandırmak adına bu terimleri, severek okuduğu edebi ürünlerde bulması Türkçe eğitimi adına önemli görülebilir. Anlaşılması zor olan birçok din alanına ait terimin, öykülerin olay örgüsünden yola çıkılarak anlaşılması kolaylaşabilir. Öğrencilerin daha küçük yaşlarda bu terimlerle karşılaşması ve bu terimlerin anlamlarını öğrenmesi; öğrencilerin söz hazinesinin gelişmesine büyük katkı sağlayabilir. Ayrıca öğrencileri ile ilgili dini-ahlaki kaygılar taşıyan bir öğretmenin kitap tercihi yaparken Zengin’in “Çok Serin Hikâyeler” adlı kitabından önce “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserinin tavsiye edebileceği de dile getirilebilir.

5.1.2.2. Müzik Terimleri

Yazarın her iki eseri de müzik terimleri bakımından incelenmiş; ancak “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde müzik terimleriyle ilgili herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Yalnızca “Çok Serin Hikâyeler” de müzik terimleri tespit edilmiştir ve bu terimlerin kullanılma sıklıkları aşağıdaki gibi tablolaştırılarak yorumlanmıştır:

Tablo 25 “Çok Serin Hikâyeler” deki Müzik Terimleriyle İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	MÜZİK TERİMLERİ	TEKRAR SIKLIĞI
1	Nota	1
2	Ahenk	1
3	Ritm	1
4	Koro	1
Toplam	4	4

Tablo 25 incelendiğinde “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde müzik terimlerine çok fazla yer verilmediği görülmüştür. Yalnızca ‘4’ adet müzik teriminin kullanıldığı, bu müzik terimlerinin tekrar sıklığının ise eşit sayıda olduğu

anlaşılmaktadır. Müzik bir dildir çünkü düzenlilik kurallarına dayanan, insanın kelimelerle anlatamadığı hissiyat ve düşüncelerini güzel seslerle anlatmasına yardımcı olur (Çetinkaya: 1995: 13). Öğrencilerin eserde karşılaştığı müzik terimlerini öğrenmesi ve müzik kültürü ile bu terimler arasında bağ kurması çok önemlidir. Bu eserler öğrencilere estetik bakış açısı kazandırabilir. Bu eserdeki öyküler, içinde barındırdığı müzik terimleri açısından Türkçe ders kitaplarında yer alan ‘Milli Kültürümüz’ adlı temada kullanılabilir. Eserde müzik terimlerinin geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir:

“Kuşlar dal değiştirdikçe ağaç şarkısının **notalarının** da değiştiğini hissettim zamanla.(YYBK: 8)

Trenin tekerliklerinden belli bir **ahenkle** çıkan sesler kapladı kompartımanın içini.(YN: 46)

Bir **ritim** halinde, dışardaki **koroya** eşlik ediyordu.(HBOBŞ: 92)”

5.1.3. Deyimler

Dil Bilim Terimleri Sözlüğü’ nde (1949: 57) deyim: “Belli bir anlama gelmek üzere iki veya ikiden artık kelimedenden meydana gelmiş söz öbeği.” olarak tanımlanmıştır. Deyimler kısa ve mecazlı bir anlatıma sahiptir. Var olduğu dili konuşan halkın geçmişi ve yaşamı hakkında bize bilgi verir. Bu doğrultuda “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eser incelenip eserdeki deyimlerden bir tablo oluşturulmuştur. Eserde bulunan deyimler, içerisinde geçen cümlelerle birlikte verilmiştir. Bazı uzun cümleler kısaltılarak vurgulanması gereken kısımlar verilmiştir. İçerisinde deyim geçen cümlelerin yanına yay ayraç içinde cümlelerin alındığı hikâyenin kısaltması ve sayfa numarası verilmiştir:

Tablo 26 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Deyimlerle İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	DEYİMLER	TEKRAR SIKLIĞI
1	Kalbi hoplamak	1
2	Bir çırpıda yemek	2
3	Kafa tutmak	1
4	Hak etmek	1
5	Bir taşla iki kuş vurmak	1
6	Fırlamak	2
7	Kaşlarını çatmak	5
8	Eşlik etmek	3
9	Bir solukta ezberlemek	1
10	El çırpma	1
11	Soluk soluğa kalmak	2
12	İçeriye dalmak	2
13	Gözleri dolmak	4
14	Kolları sıvamak	1
15	Taklit etmek	1
16	Kulakların pasını silmek	1
17	Selam çakmak	1
18	Vız gelip tırıs gitmek	1
19	Altta kalmak	1
20	Araya girmek	1
21	Bilgiçlik taslamak	1
22	Kafası karışmak	1
23	Tehditler savurmak	1
24	Söküp atmak	1
25	Sözünü kesmek	1
26	Utancından kızarmak	2
27	Kolları sıvamak	1
28	Başına üşüşmek	1
29	Rahat nefes almak	1
30	Aklına gelmek	2
31	Ayaklanmak	1
32	Kendini zor tutmak	1
33	Tıknıp durmak	1
34	Dalga geçmek	1
35	Oralı olmamak	1
36	Buyur etmek	1
37	Hal hatır sormak	1
38	Göz gezdirmek	1
39	Gönül almak	1
40	Hoş tutmak	1
41	Kuş gibi hafiflemek	1
42	Cevabı yapıştırmak	1
43	Karşılık vermek	1
44	Söze başlamak	1
45	Aklının köşesine yazmak	1
46	Akılda tutmak	1
47	Uzaklara dalıp gitmek	1
48	Karnı zil çalmak	1
49	Burun buruna gelmek	1
50	Meraktan çatlamak	1
51	Nutuk çekmek	1
52	Destek çıkmak	1
53	İmdada yetişmek	1
54	Yollara düşmek	1
55	Kulak vermek	2
56	İç geçirmek	1
57	Hak vermek	1
58	Nişan almak	1
59	Kendini alamamak	1
60	Hayret etmek	1
61	Bir kulağından girip çıkmak	1
62	Anlamını yitirmek	1
63	İşaret etmek	1
64	Dolaşıp durmak	1
65	Çılgılık atmak	1
66	İçli konuşmak	1

67	Helallik almak	1
Toplam	67	83

Tabloya bakıldığında “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde birçok deyim kullanıldığı, tekrar sıklıklarının az olmasına rağmen sayı olarak çok fazla deyim bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eserde deyimlerin geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir:

“İlk karı görünce sevinçten **hopluyor kalbim** (PAO: 7).

Ekmekleri **bir çırpıda yiyor** (PAO: 8).

Şimdi de bana **kafa tutuyor** (PAO: 8).

Bu kuş sorularıyla **beni terletiyor**(PAO: 10).

...küçük kuşum ekmek kırıklarını ve teşekkürü **hak ediyor**(PAO: 10).

Bir taşla iki kuş vurmak bu olsa gerek (PAO: 16).

Babaannemden izin alıp **sokağa fırlamak** için kapıyı açıyorum (PAO: 16).

Ninem, kuşlara **kaşlarını çatıyor** (EO: 20).

Kuşlar nineme ne de güzel **eşlik ediyor** (EO: 22).

Hepsini **bir solukta** ezberliyorum (EO: 22).

El çırpıyorum (EO: 22).

“Olur mu anne?” diyorum **soluk soluğa** (KUG: 25).

Heyecanla **dahiyoruz içeriye** (KUG: 26)

Herkesin **yüreği sevinçle doluyor** (KUG: 27).

Abdullah hocanın **gözleri doluyor** (KUG: 29).

Tatlı bir telaşla oturup, **kollarımızı sıvıyoruz** (GS: 31).

Sonra bizi **taklit etmeye** başlıyorlar (GS: 33).

Kulaklarımızın pasının silinmesi ve duyması için üç defa kulağımızı mesh edelim (GS: 33).

Merhaba arkadaşlar diye bir **selam çakarak** İsmetle söğüt ağacının dibine oturuyoruz (KOA: 44).

Vız gelir tırıs gider (KOA: 44).

Bunları **altta kalmayı** asla hazmedemeyen Selçuk söylüyor (KOA: 44)

“Arkadaşlar !” diyorum **araya girerek** (KOA: 46).

Ali hemen **bilgiçlik taşıyor** (KOA: 46).

Bu arada Okan'ın **kafası karışmış** olacak ki...(KOA: 46)

Bana **tehditler savurmaya** başlıyor (KOA: 47).

...bir ülkeyi asla **söküp atamazsınız** (KOA: 47).

“Aksi halde ne soluk benizli?” diye **sözünü kesiyorum** (KOA: 47)

Ali utancından **kulaklarına kadar kızarıyor** (KOA: 48).

Söğüt ağacının ince dallarından güzel düdükler yapmak için **kolları sıvıyoruz** (KOA: 49).

Hemen **başına üşüşüp** eline bakıyoruz (KOA: 49).

Elmanın tam yarısında oruçlu olduğum **aklıma geldi** (KOA: 50).

Hepimiz **ayaklanıyoruz** (KOA: 50).

Elimi su dolu bardağa uzatmamak için **kendimi zor tutuyorum** (KOA: 50).

İsmet neden **tıkınıp** duruyor (KOA: 51).

İsmet'le **dalga geçmek** için söylüyorum bunları (KOA: 51).

Ama İsmet **oralı bile olmuyor** (KOA: 51).

Kapıyı açan yaşlıca bir teyze bizi içeriye **buyur ediyor** (KOİ: 54).

Hal hatır soruyor, konuşuyoruz (KOİ: 54).

Çaktırmadan odanın içinde **göz gezdiriyorum** (KOİ: 54).

...**gönüllerini almak**, onları **hoş tutmak** gerekir (KOİ: 54).

Zekât verince **kuş gibi hafifliyoruz** demek (KOİ: 56).

Cevabı hemen **yapıştırıyorum** (KOİ: 57).

Annem de babamın gülümsemesine **karşılık veriyor** (KKO: 60).

Babam ellerimi kocaman avucunun içirisine alarak **söze başlıyor** (KKO: 60).

Yaşlı nineler **içlerini çeke çeke** ağlıyor (KKO: 60).

Hepsini **aklımda tutmanın** imkânı yok (KKO: 62).

Gücü yeten hac yapsın hadisini **aklımın bir köşesine yazıyorum** (KKO: 62).

Annemin gözleri **uzaklara dalıp gidiyor** (KKO: 62).

Karnım aklıktan zil çalıyor (UA: 65).

Gökhan'la **burun buruna geliyoruz** (UA: 66).

Az kalsın **meraktan çatlayacaktım** (UA: 66).

Gökhan'ın bu sorularından sonra ona uzun **bir nutuk çekmem** gerekecek (UA: 67).

“Hiç ağlamadı bak!” diye **destek çıkarak**...(UA: 70)

Selim cankurtaran gibi **imdadıma yetişiyor** (UA: 70).

Sabahleyin uykulu gözlerimizle yine **yollara düşeceğiz** (GSİ: 71).

Hayalimi şimdilik olduğu yerde bırakıp dedeme **kulak veriyorum** (GSİ: 74).

Kardeşin Rabia, birden **yerinden fırlayarak** odaya koşuyor (GSİ: 75).

Sessiz sessiz yağın kara bakıp **iç geçiriyoruz** Ezel’le (MSŞİ: 83).

Ezel’e **hak veriyorum** (MSŞİ: 84).

...İdris’e kartopunu **nişan alıp** fırlatıyorum (MSŞİ: 84).

“Gerçekten mi?” diye **hayret etmekten kendimi alamıyorum** (MSŞİ: 86).

Annemin söyledikleri **bir kulağından girip diğer kulağından çıkıyor** (MSŞİ: 89).

Odadaki herkese teker teker sarılıp **helallik diliyor** (ABK: 92).

Güzel annemin güzel ölümü karşısında bütün kelimeler **anlamını yitiriyor** (ABK: 92).

Eliyle güzel bir kuşu **işaret ediyor** (ABY: 97).

Yağmurun altında **dolaşıp duruyor** (ABY: 97).

“Abi bak!” diye neşeli bir **çığlık atıyor** Emre (ABY: 97).

...diye **içli içli konuşuyor** (ABY: 97).”

“Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserle ilgili veriler incelendikten sonra, “Çok Serin Hikâyeler” adlı eseri incelenmiş ve bu eserle ilgili bulgular da aşağıda tablolastırılarak belirtilmiştir:

Tablo 27 “Çok Serin Hikâyeler” deki Deyimlerle İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	DEYİMLER	TEKRAR SIKLIĞI
1	Kucak açmak	1
2	Eser kalmamak	1
3	Sarmaş dolaş olmak	1
4	Farkına varmak	1
5	Kendini alamamak	1
6	Şarkı tutturmak	1
7	İpin ucunu kaçırmak	1
8	Açıklık getirmek	1
9	Oralı bile olmamak	1
10	Uykusu kaçmak	1
11	Göz açıp kapamak	1
12	Yok olmak	1
13	Görmezlikten gelmek	1
14	Gözlerini dikmek	2
15	Diz çökmek	2
16	Hayata bağlanmak	1
17	Dikilip durmak	1
18	Fırlamak	4
19	Dışarı atmak	1
20	Göz göze gelmek	2
21	Söz açmak	1
22	Karşılık vermek	3
23	Görmek geçirmek	1
24	Mürekkep yalamak	1
25	Rağbet etmek	1
26	Kulak vermek	1
27	Kafası karışmak	1
28	Bardaktan boşanırcasına yağmak	1
29	Aldırış etmemek	1
30	Çene çalmak	1
31	Art arda sıralamak	1
32	Pay etmek	1
33	İşaret etmek	1
34	Söz açmak	1
35	Geçinip gitmek	1
36	Havadan sudan konuşmak	1
37	Kahkahayı basmak	1
38	Ateş basmak	1
39	Soluk alıp vermek	3
40	Hak etmek	2
41	İnkâr etmek	1
42	İtiraf etmek	1
43	Kıpkırmızı olmak	2
44	Çelme takmak	1
45	Sona ermek	1
46	Şeytana külahını ters giydirmek	1
47	Arı gibi olmak	1
48	Eli açık olmak	1
49	Yüzünü çevirmek	1
50	Su gibi akmak	1
51	Karar verememek	1
52	İz bırakmak	1
53	Elde etmek	2
54	İçinden geçirmek	1
55	Öpücük kondurmak	4
56	İkram etmek	1
57	İcat etmek	2
58	Kafası bozulmak	1
59	Söküp atmak	1
60	Uykuya dalmak	1
61	Hal hatır sormak	1
62	Kesip atmak	1
63	Dalıp gitmek	1
64	Gözler önüne sermek	1
65	İçi içine sığmamak	1
66	Alkış tutmak	1

67	Ağızdan bal damlamak	1
68	Mideye indirmek	1
69	Çıglıklar atmak	1
70	Canı sıkılmak	1
71	Çar çur etmek	1
Toplam	71	88

Tabloya bakıldığında “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde günlük hayatta kullandığımız birçok deyim yer aldığı, tekrar sıklıklarının az olmasına rağmen toplamda ‘88’ deyim kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Eserde deyimlerin geçtiği cümleler aşağıda verilmiştir:

“Ağacın kendisine sonuna kadar **kucak açtığını** söylerdi sonra (YYBK: 8).

Ağaçsız büyüyen bir insanda sevgiden **eser olmayacağını** öğrendim sonra (YYBK: 8).

Bir serçe her mevsimde **sarmaş dolaş olabiliyor** çünkü (YYBK: 10).

Bahçedeki erik ağacının en üst dalında bir **şarkı tutturmuş** gidiyor (YYBK: 11).

Fakat olan bitenin farkına varır varmaz irkilmekten **kendimi alamıyorum** (SO: 12).

Amaan iyice **kaçırdım ipin ucunu** (SO: 12).

Önce şuna bir **açıklık getirelim** (SO: 12).

Küçük serçe sorduğum soruya **oralı bile olmuyor** (SO: 14).

Göz açıp kapayıncaya dek hem de (SO: 15).

Aaa, **yok olmuşlar!** (SO: 15).

Acaba **uykusu mu kaçmıştı?** (AU: 17).

Geriye dönüp yatağıma mı uzanmalıydım, **karar veremiyordum** (AU: 18).

Abimin gözyaşlarının derin bir **iz bıraktığı** yüzü ne ısıltılıydı öyle (AU: 20).

İstedigimi **elde etmekte** geç kalmazdım (AU: 20).

Ne bilgece bir davranış diye **geçiriyorum içimden** (AU: 21).

Annemin ipekten ellerine en güzel **öpücüğümü konduruyorum** evde (İKEBSV: 27).

...bayram şekerleri **ikram ediliyor** hepsine (İKEBSV: 27).

Gözlerime biriken gözyaşlarını **görmezlikten geliyorum** (İKEBSV: 28).

Gözlerimi abimin **üstüne dikerek** izlemeye başladım (İKEBSV: 28).

Dedem, mezarlıkta Kur'an okunduktan sonra yanıma **diz çöküyor** (İKEBSV: 28).

Bu sözle **hayata bağlanıyor** ve...(İKEBSV: 28).

Bu misafirlik denen şeyi **icat edeni** tutup yüzünden öpmek lazım (YBADV: 29).

Cemil, elinde annesinin çantasıyla **dikilip duruyor** orta yerde (YBADV: 30).

Bir solukta benim odama **fırhıyoruz** (YBADV: 31).

Hem anneme hem de babama **bozuk kafam** (YBADV: 31).

Dakika başı sıcaklık yükselen odadan bunalınca hemen **dışarı atıyoruz kendimizi** (YBADV: 31).

Cemil'le **göz göze geliyoruz** (YBADV: 34).

Fıkralar anlatarak, başka şeylerden **söz açarak** onu güldürüyorum (YBADV: 35).

“Öyle ya öyle” diye **karşılık veriyor** bu söylenenlere (YÇ: 37).

Görmüş geçirmiş, mürekkep yalamış bir ihtiyar olmalı bu (YÇ: 37).

“Biz onların göğüslerindeki kiri **söküp attık.**” (YÇ: 37).

Abim çoktan **dalmış uykuya** (YN: 42).

Şimdi trenlere bile **rağbet edilmiyor** pek (YN: 43).

Düşüncelerimden sıyrılıp dedenin söylediklerine tekrar **kulak veriyorum** (YN: 43).

Hal hatır sorma işini telefonlar ve bilgisayarlar yapıyor artık (YN: 43).

Doğrusu **kafam karışıyor** (YN: 45).

...**İtiraz** edecek oldum; kondüktör **kesip attı** (YN: 47).

Bardaktan boşanırcasına yağan bir yağmur var dışarıda (DÇSBK: 50).

Fakat tüm bunlara **aldırış bile etmedikleri** belli (DÇSBK: 50).

Kendi aralarında neşeli neşeli **çene çalıyorlar** (DÇSBK: 50).

Dalıp gitmişim demek ki düşüncelere (DÇSBK: 52).

Annemin soruları makineli bir tüfekten çıkar gibi **art arda sıralanıyor** (KB: 56).

...çok büyük bir merhamet örneğini **serer gözlerimin önüne** (KB: 56).

Et ve sütü eşit bir şekilde **pay ediyorum** hepsine (KB: 60).

...dercesine, elimi makas gibi yaparak **işaret ediyorum** (KB: 61).

Ondan **söz açacak** olsak, iyilik çiçeği Ayşe Nine dememiz gerekir onun için (GT: 62).

Emekli maaşıyla **geçinip gidiyordu** Ayşe Nine (GT: 63).

Havadan sudan konuştuk uzunca (GT: 65).

İçim içime sığmaz oluyor (GT: 66).

Bütün fareler bize alkış tutuyorlar (RB: 67).

Her gün onlarcasını **indiriyoruz midemize** (RB: 67).

Onlar ağlayıp sızlandıkça biz **kahkahayı basıyoruz** (RB: 68).

Savaş kazanmış gibi sevinip, **çılgıllar atıyoruz** (RB: 68).

Her yanımız **ateş basıyor** (RB: 70).

Derin derin **soluk alıp veriyorum** (RB: 71).

...bir kişide şu üç şeyin bulunmasıyla onun sevabı **hak edeceğini** belirtiyor (S: 76).

Ya da ben burnumun uzayacağı korkusuyla söylediğimi hemen **inkâr eder** ve gerçeği **itiraf ederdim** (BU: 78).

Utancımдан **kıpkırmızı oluyorum** (BU: 81).

Tolga, kendisine birisinin **çelme takmasıyla** düşmüş (KAN: 83).

Oyun **sona ermişti** böylece (KAN: 84).

“Biz **şeytana külahını ters giydiririz** Pamuk Dede...”(KAN: 84).

Pamuk Dede **arı gibi bir** adamdı (KAN: 84).

Konuşurken **ağzından bal damlıyordu** sanki (KAN: 84).

Canı sıkılan çocuklar sessiz bir şekilde ceviz ağacının altına toplandılar (KAN: 84).

Cömertlik öyle rastgele harcamak, elimizdekilerini **çar çur etmek** değildir (KAN: 86).

Eli açık olanların kalbi de okyanuslar gibi geniştir (KAN: 86).

İkinci, **yüzünü** çoktan akşama **çevirmişti** (KAN: 86).

Bir ara, trenin raylar üzerinde **su gibi akıp giderken** çıkardığı sese kulak verdi çocuk (HBOBŞ: 92).”

Grafik 13 Deyimlerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 13'te deyimlerin kullanım sıklığının eserlere göre dağılımı gösterilmiştir. Deyimlerin kullanım istatistiklerinin birbirine çok yakın olduğu ancak % 51'lik (88) bir oranla, en çok “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde olduğu görülmektedir.

“Bir Türkçe ders kitabında deyimlerin yer alması, öğrencinin mecazlı söyleyişlerin sözcük öbeği olarak da bulunabildiğini, sözcüklerin bir araya gelebildiğini ve bu yolla yeni anlamlar kazanabildiğini, soyutlaşmayı görmesini ve kavrayabilmesini sağlayacaktır.” (İnan. 2016: 201) Bu ifadeden yola çıkarak incelenen iki eserin de deyimler açısından zengin olduğu sonucuna varılmıştır. Milli Eğitimin özel dilbilgisi amaçlarından biri de kelime gruplarını, atasözü, özdeyiş ve deyimleri açıklayabilmektir. Eserlerde deyimlerin çokça kullanılmasının, öğrencilere soyut düşünmeyi kazandırmak, sözcüklerin yeni anlamları nasıl kazandığını göstermek, günlük hayatta deyimleri anlamlarına uygun kullanabilmeyi sağlamak açısından başarılı olduğu söylenebilir. Eserlerde deyimlerin çokça kullanılması, Milli Eğitimin özel dilbilgisi amaçlarını öğrencilere kazandırabilir.

5.1.4. Atasözleri

“Uzun gözlem ve deneyimlere dayanan yargıları, genel bir kural, bilgece bir düşünce ya da öğüt olarak yansıtan ve halkın ortak kullanımına giren kalıplaşmış özlü sözlerdir.” (Bilgin, 2013: 63). Bu tanımdan yola çıkarak atasözlerinin, tecrübelerden meydana gelip, bizlere yol gösterdiği söylenebilir. Çocuklar atasözlerini öğrenerek, içinde büyüdükleri toplumun yaşayış ve kültürü hakkında bilgiye ulaşabilirler. Bu doğrultuda öncelikle Zengin'in “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eseri incelenip eserdeki atasözlerinden bir tablo oluşturulmuştur. Eserde bulunan atasözlerinin, yanına yay ayraç içinde atasözleri alındığı hikâyenin kısaltması ve sayfa numarası verilerek aktarılmıştır:

Tablo 28 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Atasözleriyle İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	ATASÖZLERİ	TEKRAR SIKLIĞI
1	Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az	1
Toplam	1	1

Tablo 28 incelendiğinde “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde atasözlerine çok fazla yer verilmediği, yalnızca “1” atasözünün kullanıldığı görülmüştür. Diğer söz varlığı öğelerine çokça yer verilip atasözlerine yeterince yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Eserde atasözlerinin kullanıldığı cümle örneği aşağıda verilmiştir:

Anlayana sivrisinek saz, anlamayana davul zurna az (KOA: 46).

“Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde atasözleri ile ilgili veriler incelendikten sonra Salih Zengin’in “Çok Serin Hikâyeler” adlı eseri incelenmiş ve bu eserle ilgili bulgular da aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 29 “Çok Serin Hikâyeler” deki Atasözleriyle İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	ATASÖZLERİ	TEKRAR SIKLIĞI
1	Ağacın yemişini ye ama kabuğunu soyma.	1
2	Ağacın ucuna yel değer, güzel kişiye söz değer.	1
3	İyilik et, iyilik bul.	1
4	Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.	1
Toplam	4	4

Yukarıdaki tablodan da anlaşılaacağı üzere “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserin yanı sıra “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde de atasözlerine yeterince yer verilmemiştir. Toplamda eserde 4 adet atasözünün kullanıldığı görülmektedir. Söz varlığı öğeleri arasında önemli bir yere sahip olan atasözlerine, incelenen iki eserde de fazlaca yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Eserde atasözlerinin kullanıldığı cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

“Ağacın yemişini ye ama kabuğunu soyma (YYBK: 8).

Ağacın ucuna yel değer, güzel kişiye söz değer (YYBK: 10)

İyilik et, iyilik bul (GT: 65).

Yalancının mumu yatsıya kadar yanar (BU: 81).”

Grafik 14 Atasözlerinin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 14’te atasözlerinin kullanım sıklığının eserlere göre dağılımı gösterilmiştir. Atasözlerine, incelenen her iki eserde de sayıca çok az yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Atasözlerinin tekrar sıklıklarının birbirine çok yakın olduğu ve en çok % 80’lik (4) oranla “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde olduğu anlaşılmaktadır.

Atasözleri, insanların davranışlarını, dünyaya bakış açılarını, töre ve inançlarını, hayat tecrübelerini gözler önüne serer. Atasözlerinin en belirgin özelliği ise ele alınan konunun az söz kullanılarak özlü şekilde anlatılmasıdır (Kaya, 2007: 110). Bu bilgiler ışığında çocuk edebiyatı eserlerinde atasözlerine çokça yer verilmesi gereklidir. Çünkü toplumun dil unsurlarını önemli ölçüde barındıran atasözleri, çocukta söz varlığını önemli ölçüde geliştirebilmektedir. İncelenen

eserlerin, hem kazanım olarak atasözlerini ve kavram özelliklerini öğretmede hem de çocuğun geçmişiyle bağlantı kurup dilinin özelliklerini öğrenmesinde yetersiz kalabileceği düşünülmektedir. Türkçe ders kitabında atasözlerinin sık kullanılması öğrencilerin sözcük dağarcığını zenginleştirmesini, soyut ve çok yönlü düşünebilmesini, atasözlerinin verdiği anlamlardan ders alarak tecrübe kazanmasını, kendine doğru bir yol çizmesini sağlayabilir.

5.1.5. İkilemeler

Özdemir (2000: 142), ikilemeyi aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine karşıt ya da yakın olan sözcüklerin yan yana kullanılması olarak tanımlamaktadır. Zengin'in sıklıkla kullandığı söz varlığı öğelerinden birisi de ikilemelerdir. Değişik şekillerle kurulan birbirinden farklı ikilemeler çokça kullanılmıştır. Anlatıma zenginlik katması açısından ikilemelerin etkisi büyüktür.

Bu doğrultuda öncelikle “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eser incelenmiş ve eserdeki ikilemelerden hareketle bir tablo oluşturulmuş ve ilgili tablonun altında tespit edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo 30 “Çok Mavi Hikâyeler” deki İkilemelerle İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	İKİLEMELER	TEKRAR SIKLIĞI
1	Leylek leylek	1
2	Cik cik	5
3	Mavi mavi	1
4	Cıvıl cıvıl	1
5	Güzel güzel	1
6	Kocaman kocaman	1
7	Cici cici	1
8	Hanım hanım	1
9	Hızlı hızlı	2
10	Uzun uzun	1
11	Tatlı tatlı	1
12	Çıkar çıkmaz	1
13	Ateşli ateşli	1
14	Söyler söylemez	1
15	Birer birer	1
16	Ciddi ciddi	1
17	Belli belirsiz	1
18	Kat kat	1
19	Manalı manalı	1
20	Çeke çeke	1
21	Boydan boya	1
22	Ağır ağır	2
23	Çıtır çıtır	1
24	Sessiz sessiz	1
25	İnce ince	1
26	Bilgiç bilgiç	1
27	Üfler üflemez	1
28	Kıpır kıpır	1
29	Teker teker	1
30	Sık sık	1
31	Türlü türlü	1
32	Pıt pıt	1
33	İçli içli	1
34	Koşuyoruz koşuyoruz	2
35	Işıl ışıl	1
Toplam	35	42

Tablo 30 incelendiğinde “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde söz varlığı öğelerinden ikilemelere, çokça yer verildiği görülmektedir. İkilemelerin eserde genellikle bir kez kullanıldığı yalnızca ‘cik cik’ ikilemesin tekrar sıklığının birden fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Eserde genellikle aynı sözcüklerin tekrar edilmesi

yoluyla oluşan ikilemelerin kullanıldığı dikkat çekmiştir. Eserde ikilemelerin kullanıldığı cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

“**Leylek leylek** havada, yumurtası tavada (PAO: 7).

Sen kuşların **cik cik**’ten başka bir şey bilmediğini sanıyordun değil mi? (PAO: 8)

Her gün öylesine kullandığımız selam gökyüzünü **mavi mavi** gülümsetiyor mu? (HŞS: 14).

Kuş sesleri **cıvı cıvı** (EO: 19).

Dut ağacının yeşil yaprakları arasından **güzel güzel** saklambaç oynuyorlar (EO: 19).

Ninem **kocaman kocaman** elleriyle okşuyor saçlarımı (EO: 22).

Sonra da **cici cici, hanım hanım** Kuran-ı Kerim okursun (EO: 22).

Hızlı hızlı çarpıyor kalbimiz (KUG: 26).

Abdullah hoca **uzun uzun** anlatıyor Kuran-ı (KUG: 29).

Herkesin elinde Elifbası birbirleriyle **tatlı tatlı** şakalaşıyorlar (KUG: 30).

Camiden **çıkarcık** eve doğru koşuyor (KUG: 30).

Mahallenin çocukları Ramazan ayı hakkında **ateşli ateşli** tartışıyorlar (KOA: 44).

Demek oruçları **yarım yarım** tutuyorsun ha (KOA: 44)!

Bunları **söyler söylemez** kahkahalara boğuluyoruz (KOA: 48).

Erol dilini çıkartıp hepimize **birer birer** gösteriyor (KOA: 49).

Ciddi ciddi yüzüme bakıyor (KOA: 51).

Bir de çakıl taşları **belli belirsiz** parlıyor (KOİ: 53).

Sevgili Allah’ımızın verilen zekatın karşılığını **kat kat** vereceğini biliyorum (KOİ: 56).

Babam **manalı manalı** yüzüme bakıyor (KOİ: 57).

Yaşlı nineler içlerini **çeke çeke** ağlıyor (KKO: 60).

Kâinatı okumak diye **ağır ağır** konuşuyor dedem (GSİ: 74).

Gözleri ve bilge yüzü, bizle birlikte ocakta **çıtır çıtır** yanan ateşe kayıyor (GSİ: 74).

Sessiz sessiz yağın kara bakıp iç geçiriyoruz (MSŞİ: 83).

Çok şükür az da olsa **ince ince** tozuyor (MSŞİ: 84).
O boruya **üfler üflemez** kıyamet kopacak (MSŞİ: 87).
Peki diyorum **bilgiç bilgiç** (MSŞİ: 87).
Annemin dudakları **kıpır kıpır** belki o da dua mırıldanıyor (ABK: 92).
Odadaki herkese **teker teker** sarılıp helallik diliyor (ABK: 92).
Bizi, bahar ülkesi cennette bekleyen papatya kadar beyaz ırmaklar, kuşlar ve **türlü türlü** yiyecekler bekliyorlarmış (ABK: 94).
Babam ve ablamla **sık sık** annemin mezarını ziyarete gidiyoruz (ABK: 95).
Çatımıza **pıt pıt** düşen şu yağmur sesi yok mu (ABY: 96)?
Ama bize vermez ki diye **içli içli** konuşuyor (ABY: 97).
Koşuyoruz koşuyoruz (ABY: 99).
Su **ıslıl ıslıl** yapıyor yüzümüzü (ABY: 101).”

Bu çalışmada “Çok Serin Hikâyeler” adlı eser de ikilemeler açısından incelenmiş ve bu eserle ilgili bulgular aşağıda belirtilmiştir:

Tablo 31 “Çok Serin Hikâyeler” deki İkilemelerle İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	İKİLEMELER	TEKRAR SIKLIĞI
1	Yaprak yaprak	1
2	Cik cik	5
3	Pat pat	1
4	Varır varmaz	1
5	Bilgiç bilgiç	3
6	Hoplaya zıplaya	1
7	Cır cır	1
8	Şen şakrak	1
9	Uzun uzun	5
10	Sarsıla sarsıla	1
11	Yavaş yavaş	2
12	Tatlı tatlı	1
13	Işıl ııl	1
14	Birer birer	1
15	Hatırlar hatırlamaz	1
16	Biter bitmez	1
17	Çanta manta	1
18	Görür görmez	2
19	Cıvıl cıvıl	1
20	Pırıl pırıl	1
21	Şak şuk	1
22	Belli belirsiz	1
23	Ağır ağır	2
24	Utana sıkıla	1
25	Kıvrıla kıvrıla	1
26	Üfler üflemez	1
27	İçer içmez	1
28	Açar açmaz	1
29	Yok yok	1
30	Neşeli neşeli	1
31	Acı acı	1
32	Çıkarır çıkarmaz	1
33	Söyler söylemez	1
34	Parça parça	1
35	Ödev mödev	2
36	Söyleye söyleye	1
37	Boş boş	1
38	Dalga dalga	1
Toplam	38	52

Yukarıdaki tabloya baktığımızda “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde de ikilemelere çokça yer verilmiştir. Toplamda eserde 38 adet ikilemenin kullanıldığı, bazı ikilemelerin birden fazla tekrar edildiği tespit edilmiştir. İkilemelerin anlatıma kattığı ahenk ve uyum düşünüldüğünde, çocukların ikilemeleri ve kullanım

amaçlarını öğrenmelerinin doğru olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Eserde ikilemelerin kullanıldığı cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

“**Yaprak yaprak** bir kuş (YYBK: 7).

Cik cik de **cik cik** (SO: 11).

...**pat pat** dökülecek yere (SO: 11).

Fakat olan bitenin farkına **varır varmaz** irkiliyorum (SO: 12).

...diyor serçe bilgiç bilgiç (SO: 12).

Hopla zıplaya dedeme doğru koşuyorum (SO: 15).

Ağustos böceklerinin **cır cır** ötüşleri dışında hiçbir şey duyulmuyordu (AU: 17).

Sanki bugün bizimle **şen şakrak** gülüp espriler yapan o değildi (AU: 17).

...şaşkınlık içerisinde **uzun uzun** izledim (AU: 17).

...bazen hıçkırıklarla **sarsıla sarsıla** ağlayarak... (AU: 18).

Abim **yavaş yavaş** konuşuyor (AU: 20).

Dedem **tatlı tatlı** anlatıyor (İKEBSV: 25).

Hepsi de üzerimde güneş gibi **ışıl ışıl** parıltıyor (İKEBSV: 25).

Hepsiyle ellerini sıkarak **birer birer** bayramlaşıyorum (İKEBSV: 27).

Ama dedemin üç günden fazla dargın kalmamakla ilgili söylediklerini **hatırlar hatırlamaz...**(İKEBSV: 28).

Zaten şu yarıyıl tatili **bitir bitmez**... (YBADV: 30).

Bir daha bir yerlere giderken **çanta manta** taşımam ben (YBADV: 30).

Cemil, beni **görür görmez** yanıma koşuyor (YBADV: 30).

Kuşlar **cıvı cıvı** geziniyor dallarda (YBADV: 31).

Mezarın başına diz çöktüğümde yeni açan **pırıl kırıl** bir çiçekle karşılaşıyorum (YÇ: 40).

...çekip duruyor, **şak şuk** sesleri eşliğinde (YN: 41).

Dudağında **belli belirsiz** bir mırıldanma geziniyor (YN: 42).

...uzaklarda sürüleriyle **ağır ağır** ilerleyen bir çoban... (YN: 42).

“Köye,” diyorum **utana sıkıla** (YN: 42).

Tren bir dönemeci yılan gibi **kıvrıla kıvrıla** geçiyor (YN: 42).

Suyumu **içer içmez** trene tekrar bindim (YN: 47).

Kompartımanın kapısını **açar açmaz** ne göreyim! (YN: 47)

Yok yok, en iyisi hiç söz etmemekti bundan (YN: 47).

Kendi aralarında **neşeli neşeli** çene çalıyorlar (DÇSBK: 50).

...kovaladığımız kediler içimden acı acı miyavlayarak geçiyorlar (KB: 60).

Etləri poşetten **çıkırır çıkarmaz**, on bir tane kedi... (KB: 60).

Halam her şeyde sabırlı olmamız gerektiğini **söyler söylemez**... (S: 72).

Çaktırmadan ekmeklerden **parça parça** koparıp midesine yuvarlamaya başladı bile (S: 72).

Ne güzel **ödev mödev** yoktu bir süre (BU: 79).

İnsan yalan **söyleye söyleye**, sonunda Allah katında yalancılardan sayılır. (BU: 81).

Öyle **boş boş** oturacağınıza bir iş yapsanıza! (KAN: 84).

...ırmak ve balıklar dahi **dalga dalga** yayılan bu sese eşlik ediyorlardı (HBOBŞ: 90).

Koyunları önüne katmış bir çoban **ağır ağır** köye iniyordu (HBOBŞ: 92).”

Grafik 15 İkilemelerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 15’te ikilemelerin kullanım sıklığının eserlere göre dağılımı gösterilmiştir. İkilemelerin kullanım oranlarına bakıldığında her iki eser arasında çok fazla fark olmadığı, her iki eserde de ikilemelerin sık sık tekrarlandığının sonucuna varılmıştır. İkilemelerin en çok % 55’lik (52) oranla “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde olduğu görülmektedir.

İkilemeler, Türkçenin dört temel becerisini olumlu yönde etkileyen söz varlığı öğelerinden biridir. Öğrencilerin, sanat kültürlerini öğrenerek kendilerini estetik duygu ve eleştiri kabiliyeti yönünden geliştirebilmeleri edebiyat ve Türkçe dersleriyle, çeşitli edebi metinlerle mümkündür (Alagöz, 2012: 41). İkilemeler, anlatıma vurgu ve ahenk katarak Türkçe eğitiminin anlatım gücünü, zengin ve başarılı kılar. İncelenen eserlerin muhteviyatındaki ikilemeler oldukça fazla olduğundan Türkçenin doğru ve anlaşılır öğretilmesinde bu eserlerin rolünün büyük olabileceği düşünülmektedir.

5.1.6. Kalıp Sözler

“Dilimizin söz varlığını oluşturan öğelerden biri de kalıp sözlerdir (ilişki sözleri). Kişilerin, toplumsal ilişkilerde duygu ve düşüncelerini kısa, ancak etkili bir biçimde aktarabilmek için kullandıkları ilişki sözleri, dilimizin duyguları incelikli ve etkili biçimde anlatma bakımından ne denli güçlü olduğunu kanıtlayan örneklerdir.” (Sever, 2003: 155). Aslında farkında olunmasa da kalıp sözler günlük hayatta sıkça kullanılır. Bu ifadeler değişmeden geçmişten günümüze kadar gelmiştir.

Bu doğrultuda öncelikle “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eser incelenmiş ve eserdeki kalıp sözler bulunarak bir tablo oluşturulmuş ve ilgili tablonun altında tespit edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo 32 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Kalıp Sözlerle İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	KALIP SÖZLER	TEKRAR SIKLIĞI
1	Aferin	1
2	İnşallah	4
3	Alo	1
4	Aman Allah ‘ım	3
5	Hoş geldiniz	1
6	Ucundan accık	3
7	Erkekliğe ilk adımı atmak	1
8	Maşallah	2
Toplam	8	16

Yukarıdaki tablo incelendiğinde “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde söz varlığı öğelerinden kalıp sözlerin çok kullanılmadığı sadece dilimize yerleşen inşallah/maşallah gibi ifadelerle çokça yer verildiği anlaşılmaktadır. Eserde kalıp sözlerin kullanıldığı cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

“**Aferin** sana (PAO: 8).

İnşallah (PAO: 12).

İlk sözleri **alo** oluyor (HŞS: 13).

Aman Allah’ım (KKO: 60).

Komşular evimize “ **hoş geldinize**” geliyorlar (KKO: 60).

Ucundan accık (UA: 65).

Erkekliğe ilk adımını atacaksın (UA: 68).

Maşallah (UA: 68).”

Araştırmanın diğer bir inceleme konusu olan “Çok Serin Hikâyeler” adlı eser de kalıp sözler açısından incelenmiş ve bu eserle ilgili bulgular aşağıda tablolaştırılarak belirtilmiştir:

Tablo 33 “Çok Serin Hikâyeler” deki Kalıp Sözlerle İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	KALIP SÖZLER	TEKRAR SIKLIĞI
1	Şıp diye...	1
2	Teşekkür ederim	2
3	Rica ederim	1
4	Amaaan ...	1
5	Aferin	4
6	Oh be!	1
7	Ağzına sağlık	1
8	Özür dilerim	3
9	Off	1
10	Geçmiş olsun	1
Toplam	9	16

Yukarıdaki tablo incelendiğinde “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde kalıp sözlere fazlaca yer verilmemiştir. Toplamda eserde 9 adet kalıp sözün kullanıldığı, en fazla tekrar edilen kalıp sözün ise “aferin” olduğu görülmektedir. Eserde “aferin, teşekkür ederim, özür dilerim,” şeklindeki takdir, teşekkür, özür türü ifadeler çocuğa özgüven, kişilik ve saygınlık gibi değerleri kazandırması bakımından çok önemlidir. Eserde kalıp sözlerin kullanıldığı cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

“O şarkının neler söylediğini, şarkının içinden neler geçtiğini **şıp diye** çözerdi (YYBK: 7).

Buğday için **teşekkür ederim** (SO: 12).

‘**...Rica ederim.**’ karşılığını veriyorum (SO: 12).

Amaaan... (SO: 12)

“**Aferin**” diyor serçe (SO: 14).

“Oh be!” (İKEBSV: 24).

Hay ağzına sağlık Burhan, ben unutmuştum söylemeyi (İKEBSV: 25).

Özür dileyip bayramımı kutluyor oracıkta (İKEBSV: 28).

“Anne be, **off** alsana şu çantayı!” (YBADV: 30)

Geçmiş olsun deyip ayrıldı yanımdan (BU: 79).”

Grafik 16 Kalıp Sözlerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

Grafik 16’da kalıp sözlerin kullanım sıklığının eserlere göre dağılımı gösterilmiştir. Kalıp sözlerin kullanım istatistiklerinin birbirine eşit olduğu her iki eserde de kalıp sözlerin kullanım sıklığının % 50 (16) olduğu tespit edilmiştir.

Dilin anlatma becerisine katkı sağlayan kalıp sözler, içerik ve anlam bakımından zengindir. Kültürümüzü yansıtmasının yanı sıra iletişimde de bizi karmaşık durumlardan kurtarır. Yaşadığımız topluma aidiyet duygusu kazandırır. İnsan ilişkilerini güçlendirmesinden dolayı çeşitli materyallerle kalıp sözler Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilere sunulabilir (Yılmaz, Şenden, 2015: 190).

Bu ifadeden yola çıkarak incelenen iki eserde de kullanılan kalıp sözler, öğrencilerin hayatına pratiklik katmak ve öğrencilere gerçek hayatta rehberlik

yapmak anlamında faydalı olabilir. Ayrıca öğrencilere dil becerisi kazandırıp kendini ifade edebilme gücü kazandırabilir. Öğrenci yaşadığı toplumla bağ kurarak kendini o topluma ait hissedebilir.

5.1.7. Argo İfadeler

Argo, “ Kendi sosyal çevreleriyle sınırlı yaşayan ve toplumun geri kalan kesimlerinden ayrılmak ve/ya da korunmak isteyen bir grubun benimsediği özel sözcükler bütünü.” şeklinde tanımlanmaktadır (Büyük Larousse Ansiklopedisi, 1986: 778).

Argonun özelliklerinden çoğu, bazen genel dil için bozulma tehlikesi oluştursa da, genel olarak argo, hem aynı özelliklerinden hem de durmadan değişen bir dil olmasından dolayı, genel dilin gelişmesini ve yenileşmesini çabuklaştıran ve onu zenginleştiren bir ögedir. Birçok argo sözcük sonradan hem genel dile hem de edebi dile geçmiştir (Devellioğlu, 1990: 33). Argonun kullanıldığı alanları düşünürsek ülkemizde malzemesi zengin olan bir söz varlığı ögesidir. Kullanılan her bir argo sözcük, argo kullananların yaratıcı olduklarının, iletişimde farklı dilleri kullanabildiklerinin ve o ülkenin kültür zenginliğinin göstergesidir. Bu amaçla incelenen “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde argo ifadeler tespit edilmiş eserdeki argo ifadelerden hareketle bir tablo oluşturulmuş ve ilgili tablonun altında tespit edilen bulgular sunulmuştur:

Tablo 34 “Çok Mavi Hikâyeler” deki Argo İfadeler İle İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	ARGO İFADELER	TEKRAR SIKLIĞI
1	Buyur burdan yak	1
2	Boru değiliz	1
3	Bay uykucu	1
4	Ağır ol bakalım	1
5	Bal gibi de yapmak	1
6	Akıllım	1
7	Yumurtlamak	1
8	Uykucu tavuk	1
9	Aşırmak	1
Toplam	9	9

Tablo 34 incelendiğinde “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde tekrar sıklıklarının az olmasına rağmen birkaç argo ifadenin kullanıldığı tespit edilmiştir. Eserde argo ifadelerin geçtiği cümle örnekleri aşağıdadır:

“Al bakalım, **buyur buradan yak** (PAO: 10)!

Eee biz de **boru değiliz** yani (PAO: 10).

Bugün öğleye kadar uyuyabilirsin **bay uykucu** (KUG: 25).

Heyy, **ağır ol bakalım** (GS: 32)!

Bal gibi de doğru yapıyorum (GS: 32)!

Akıllım, ellerimiz her şeyin başlangıcıdır (GS: 32).

Bakalım bu kez neler **yumurtlayacak?** (KOA: 44)

İçimden **uykucu tavuk** n’olucak (KOA: 47).

Evden **aşırdığım** ekmek parçasını çıkarmak için (ABY: 99).”

“Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserle ilgili argo ifadeler incelendikten sonra Salih Zengin’in “Çok Serin Hikâyeler” adlı eseri incelenmiş ve bu eserle ilgili bulgular da aşağıda tablolştırılmıştır:

Tablo 35 “Çok Serin Hikâyeler” deki Argo İfadeler İle İlgili Tekrar Sıklığı

SIRA	ARGO İFADELER	TEKRAR SIKLIĞI
1	Bay çok bilmiş	1
2	Mızımız	3
3	Tüymek	1
4	Çaktırmamak	1
5	Haylazlık	2
6	Mevzuyu çakmak	1
7	Ötmek	1
Toplam	7	10

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde olduğu gibi, “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde de argo ifadelere fazla yer verilmemiştir. Toplamda eserde 7 adet argo ifadenin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Söz varlığı öğeleri arasında önemli bir yere sahip olan argo ifadelere, incelenen iki

eserde de fazlaca yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Eserde argo ifadelerin kullanıldığı cümle örnekleri aşağıda verilmiştir:

“Bay **çok bilmiş** serçe.” (SO: 14)

Bu kez **mızızlanma** yok (İKEBSV: 25).

En iyisi buradan çabucak **tüymek** (KB: 56).

Çaktırmadan cebime bırakıyor şekerleri (GT: 66).

Okulda **her haylazlık** bizden biliniyor (RB: 68).

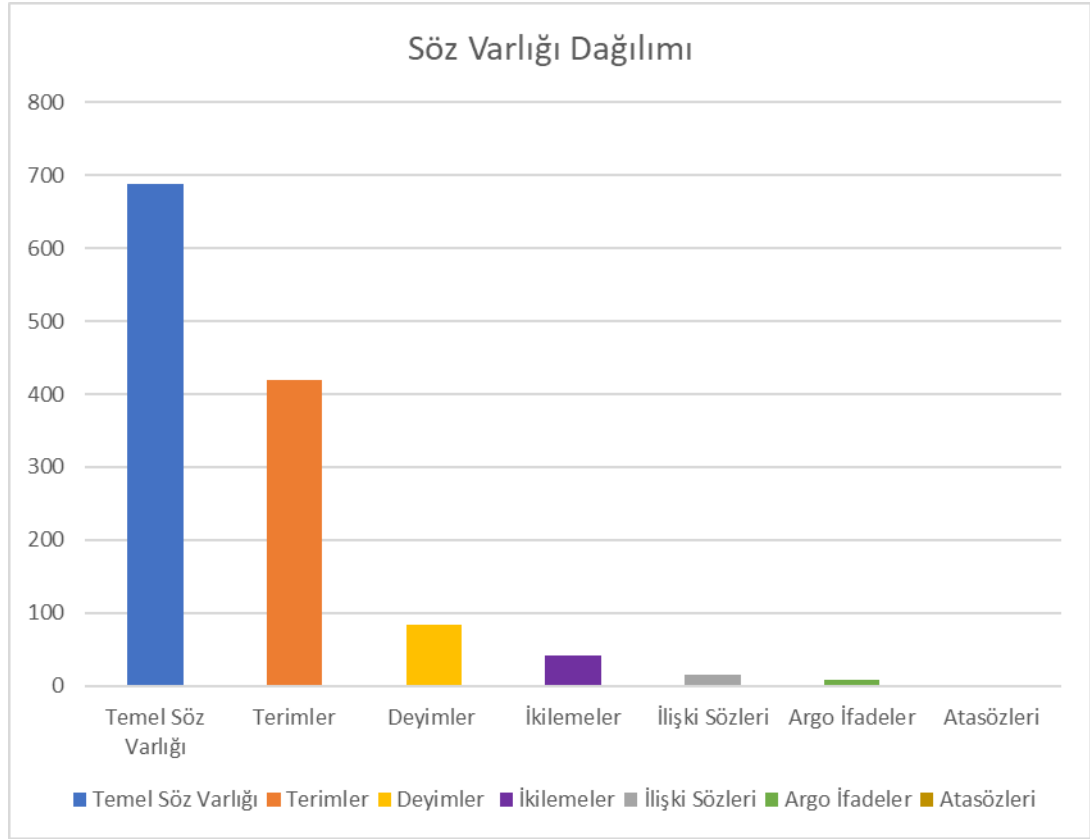
Yunus, durur mu **çakmış mevzu**yu, **ötmeye** başlıyor hemen (S: 77).”

Grafik 17 Argo İfadelerin Tekrar Sıklığının Eserlere Göre Dağılımı

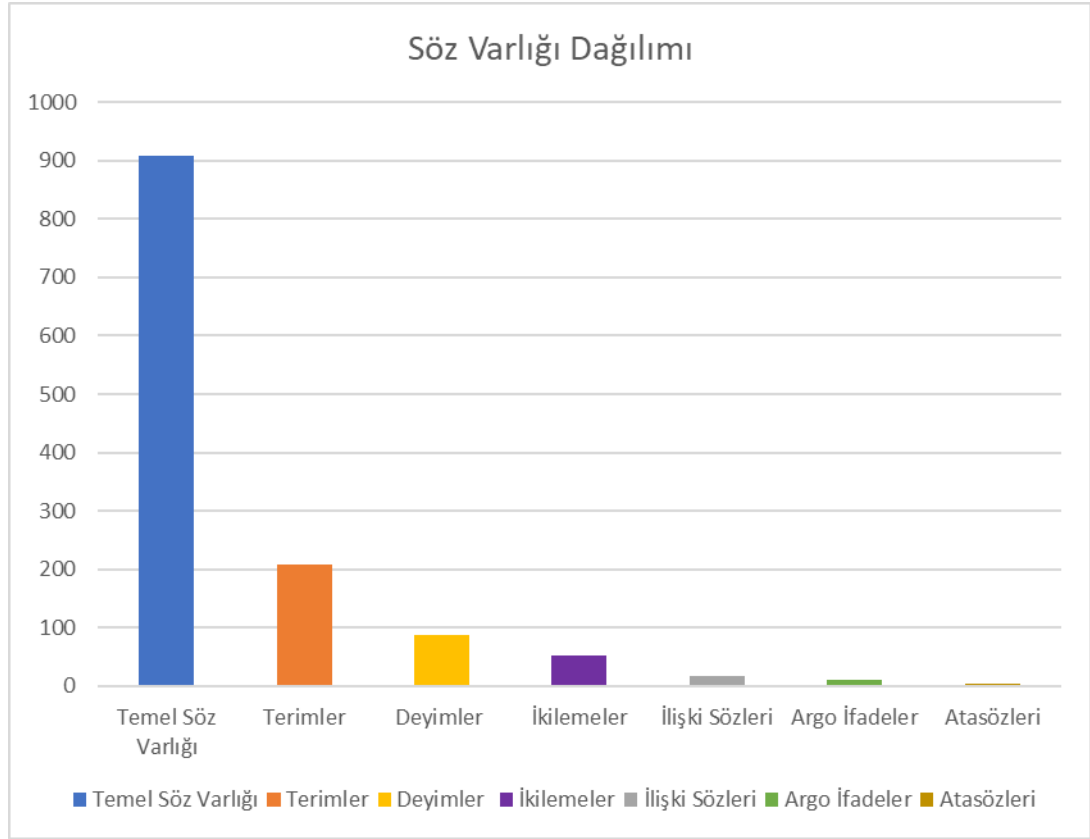
Grafik 17’de argo ifadelerin kullanım sıklığının eserlere göre dağılımı gösterilmiştir. Argo ifadelerin kullanım oranlarına bakıldığında her iki eser arasında çok fazla fark olmadığı, eserlerde argo ifadelerin çok fazla tekrarlanmadığı sonucuna varılmıştır. Argo ifadelerin en çok % 53’lük (10) oranı “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde geçmektedir.

Grafik 18 “Çok Mavi Hikâyeler” Adlı Eserin Söz Varlığı Dağılımı

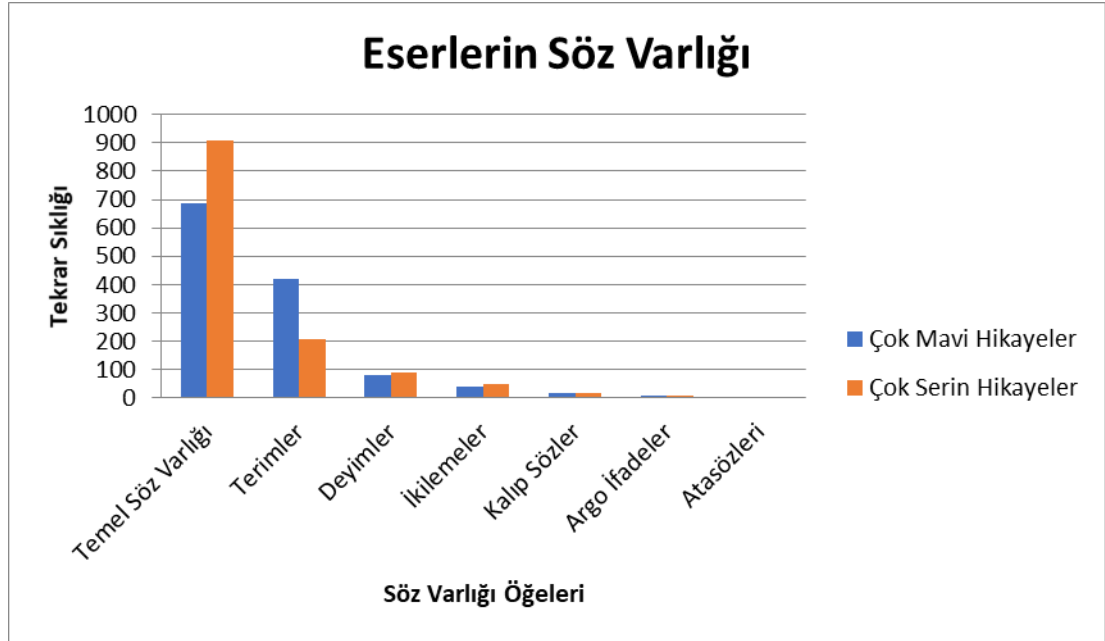
Grafik 18’de araştırmada incelenen “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserin söz varlığı dağılımına yer verilmiştir. Yukarıdaki grafik incelendiğinde “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde temel söz varlığı kavramlarının (hayvan, bitki, sayı, mekân, renk, oyun, tabiat, zaman, duygu, eşya, yiyecek-içecek) en çok kullanılan söz varlığı ögesi olduğu tespit edilmiştir. Temel söz varlığı kavramlarından sonra eserde en sık kullanılan söz varlığı ögesinin ise terimler olduğu anlaşılmaktadır. Eserde deyimlerin de tekrar sıklığının fazla olduğu dikkat çekmektedir. Ancak “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde, söz varlığı ögelerinden olan atasözlerine yeterince yer verilmediği, söz varlığı ögeleri içinde en az kullanılan ögenin atasözleri olduğu tespit edilmiştir. Argo ifadelerin ve kalıp sözlerin de eserde çok fazla tekrar edilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Grafik 19 “Çok Serin Hikâyeler” Adlı Eserin Söz Varlığı Dağılımı

Grafik 19’da araştırmada incelenen “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserin söz varlığı dağılımına yer verilmiştir. Yukarıdaki grafik incelendiğinde “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserde elde edilen bulgular ile “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde elde edilen bulguların benzerlik gösterdiği dikkat çekmektedir. Eserin söz varlığının çoğunluğunun temel söz varlığından (hayvan, bitki, sayı, mekân, renk, oyun, tabiat, zaman, duygu, eşya, yiyecek-içecek) oluştuğu görülmektedir. Temel söz varlığı kavramlarından sonra eserde en sık kullanılan söz varlığı ögesinin ise terimler olduğu anlaşılmaktadır. Eserde deyimler ve ikilemelerin de tekrar sıklığının fazla olduğu dikkat çekmektedir. Ancak “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde olduğu gibi bu eserde de, söz varlığı ögelerinden olan atasözlerine yeterince yer verilmediği, söz varlığı ögeleri içinde en az kullanılan ögenin atasözleri olduğu tespit edilmiştir. Argo ifadelerin ve kalıp sözlerin de eserde çok fazla tekrar edilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Grafik 20 İncelenen Eserlerin Söz Varlığı Dağılımı

Grafik 20’de araştırmada incelenen “Çok Mavi Hikâyeler” ve “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserlerin söz varlığı dağılımları karşılaştırmalı olarak verilmiştir. Yukarıdaki grafik incelendiğinde; “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde sadece terimler “Çok Serin Hikâyeler” e göre daha fazla sıklıkla kullanılmıştır. Kalıp sözler, incelenen iki eserde de eşit tekrar sıklığına sahiptir. Ancak temel söz varlığı ve deyimlerin eserlerdeki tekrar sıklıkları incelendiğinde iki eser arasındaki farklar göze çarpmaktadır. “Çok Serin Hikâyeler” adlı eser temel söz varlığı, deyimler ve ikilemeler açısından “Çok Mavi Hikâyeler” e göre daha zengindir. “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde ise terimler daha fazla kullanılmıştır. Her iki eserde de atasözlerine yeterince yer verilmediği tespit edilmiştir. Türkçe dersinin amaçlarından biri de; öğrencilerin okuduklarından hareketle söz varlığını zenginleştirmek, bu sayede dilin özelliklerini kavrayarak, konuşma ve yazma becerisini geliştirmektir. “Çok Serin Hikâyeler” söz varlığı öğeleri açısından zengin olmasından dolayı bu amaç doğrultusunda fayda sağlayabilir. Ancak eserlerde atasözlerine yeterince yer verilmemesi Türkçe dersi kazanımlarıyla uyusmamaktadır.

5.2. H. Salih Zengin’e Ait Hikâyelerin Türkçe Eğitime Katkısı Üzerine Bir Değerlendirme

Tekin (1984: 9) öğretim programını “Öğrenciden beklenen öğrenme ya da davranış değişikliğini meydana getirmek için planlanmış faaliyetlerin tamamı” şeklinde tanımlamaktadır. Okullarda öğrencilere kazandırılması gereken Türkçe dersi kazanımları ve etkinlikleri öğretim programı kapsamında düşünülebilir. Okullarda Türkçe eğitimi, İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ile gerçekleştirilmektedir.

Türkçe Dersi Öğretim Programında bireylere, dilin dört temel becerisini (dinleme, konuşma, okuma ve yazma) ve Türkçe dil bilgisi kazanımlarını vermek amaçlanmıştır.

Okumak, “Bir yazıyı, sözcükleri, cümleleri, noktalama işaretleri ve öteki öğeleriyle görme, algılama ve kavrama sürecidir.” (Kavcar ve diğerleri, 1995: 41) “Okuma etkinliğinin temel amacının, iletileni anlamak olduğu düşünüldüğünde; okuduğunu anlama becerisinin en temel değişkeninin sözcük dağarcığı zenginliği olduğu söylenebilir.” (Sever, 1997: 19). Çocuk, gerçek ya da gerçek olmayan kavramları zamanla zihnine kaydedip, yerleştirmektedir. Çocuk, zamanla çevre desteği ile geliştirdiği hayal dünyasını ise dış dünya ile paylaşma isteği duyacaktır. Dil kazanımını en iyi şekilde kazanan çocuk bu isteklerini de sağlıklı şekilde gerçekleştirmiş olur. Çocuk, okuduğu edebi ürünlerle, sorunlarla başa çıkan, problemlere uygun çözümler üretebilen, yaratıcı, yetişkin birey olma yolunda ilerleyebilir. Çünkü edebi ürünler, çocuğun hayal dünyasının sınırlarını zorlayıp, zenginleşmesine yardım ederken aynı zamanda sahip olduğu anlatımlarda çocuğun dilin kurallarını kavrayıp, kullanmasına fırsat verir (Gündüz Sağlam, 2008: 11-12). Böylelikle çocuk, tanıştığı her edebi ürünle farklı dünyaların kapısını aralayıp, dil bilinci ve duyarlılığı edinip, okuma isteği ve alışkanlığı kazanabilir.

His ve düşüncelerin sözlü olarak karşı tarafa ifade edilmesi konuşma becerisini, bu olguların yazılı olarak ifade edilmesi ise yazma becerisini gösterir. İyi yazı yazmak, zengin bir sözcük dağarcığına sahip olup, düşünmek, gözlem yapmak ve dili iyi kullanan yazarların eserlerini okumaktan geçer (Aktaş ve Gündüz, 2001: 60).

İlköğretim Okulları Türkçe Öğretim Programının genel amaçlarından biri de her türlü etkinlik yapılarak kelime dağarcığını zenginleştirmektir. Fakat dil eğitimi

yalnız okulla sınırlı değildir. Hayatın her aşamasında iç içe olunan bir dili tanımaya ve tanıtmaya Türkçe dersleri yeterli değildir. Çocukları, dil sevgisi ve bilinci ile yetiştirmek için öğretim programları kadar edebiyat ürünlerine de ihtiyaç duyulmaktadır.

Türkçe zengin kelime ve anlatım gücüne sahip bir dildir. Çocuk kitaplarında Türkçenin zenginlikleri kullanıldığı zaman çocuk, dile ait güzelliklerin farkına varacaktır. Çocuklar Türkçenin zenginliğini ve anlatım gücünü, nitelikli kitapları okuyarak öğrenebilir. Sanatsal bir duyarlılıkla kaleme alınmış bir kitap, çocuğun ilgisini çekebilecek bir konu üzerine inşa edildiği zaman nitelikli bir çocuk kitabı olur (Doğan, 2015: 24). Çocuk kitaplarına bu açıdan büyük görev düşmektedir.

Okuyan çocuk düşünür ve zihnini çalıştırır. Kitaplar çocuğun ilgi alanlarını genişletir, sözcük dağarcığını zenginleştirir, ona kendini tanıma fırsatı verir. Şayet bu eserler Türkçeyi başarılı kullanan sanatçılar tarafından hazırlanmış ve sevimli, estetik resimlerle süslenmişse ana dili öğretimi, dil gelişimi, zevk ve sanat eğitimi, sağlanır. Türkçeyi iyi kullanan sanatçılar, çocuğa ana dili sevgisi ve bilinci kazandırırken deyimleriyle, atasözleriyle, mecazlarıyla çok zengin olan dilimizi öğretir ve onların sözcük dağarcıklarını da geliştirirler (Çılgın, 2006: 176). Okuma öğretimi ile kişi, sözcük dağarcığını, bilgi hazinesini ve düşünce ufkunu genişleterek; daha önce öğrendiği bilgileri yenileyebilmelidir. Okuma öğretiminin amacı okumadan zevk almak, bilimsel bir konuyu araştırmak, daha güzel konuşma ve yazma alışkanlığını kazanmak olmalıdır (Kılıç, 2002: 36). Türkçe eğitiminde çocuklar için yazılmış her eser nitelikli olmalıdır. Öğrenciye dil kazanımı, temel dil becerileri öğretimi yolunda bazı özellikler katmalıdır.

Çalışma kapsamında hedef kitlesi çocuklar olan H. Salih Zengin'e ait "Çok Mavi Hikâyeler" ve "Çok Serin Hikâyeler" adlı eserler incelenmiştir. Bu eserler, çocukların düş ve düşünce dünyasını geliştirip çocukların birtakım kavramları bilişsel düzeyde algılamalarına, duyuşsal olarak edinmelerine katkı sağlayabilir. Çocuklara merak etme, sorgulama, alınan kararlarda cesur davranma gibi beceriler kazandırabilir. Eserlerde çeşitli becerilerin yanı sıra "iyilik, cömertlik, yardımseverlik, sorumluluk alabilme, dini- ahlaki özellikler kazanma vb." konularda çocuk düşünmeye yönlendirilerek, kurgu akışı içinde bu kavramlar çocuğa aktarılabilir.

Zengin, eserlerinde akıcı bir dil kullanmıştır. Cümleleri kısa ve anlaşılırdır. Eserler çocukların dil becerilerini geliştirecek, anlama ve anlatma becerilerine katkı sağlayacak söz varlığına sahiptir. Eserlerde temel söz varlığına, deyimlere, terimlere, atasözlerine, ikilemelere, kalıp sözler ve argo ifadelerine yer verilmesi çocuğun dilsel gelişimine katkı sağlamaktadır.

Birey, doğumdan itibaren hayatının her anında kavramları kullanır. Kullanılan kavramlar, iletişim kurmak, çevreyi anlamak konusunda bireye yardımcı olurlar. Türkçe dersi aracılığıyla kavram öğretimi yapılırsa, temel dil becerileri ile kavramlar arasındaki doğrudan ilişki ortaya çıkar. Bireyin günlük hayatta kullandığı her bir kavram, okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerisini olumlu etkiler. Çocuklar, eserlerden elde edilen temel söz varlığı içinde kabul edilen renk kavramları ile sıfatları; zaman kavramları ile zaman zarflarını; mekân, hayvan, bitki, sayı gibi kavramlarla ise isimleri öğrenirler. Böylelikle çocuk, Türkçe dersinde dilbilgisi kazanımlarını ve sözcük türlerini edinmiş olur. Ancak öykülerde temel söz varlığı kapsamında zaman ve mekân kavramlarına, duygu kavramlarına çok fazla yer verildiği görülmektedir. Türkçe ders kitaplarında bulunan ‘Zaman ve Mekân’, ‘Duygularımız’ temaları kazanımları için bu öykülerin yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Eserler sekiz yaş üzeri çocukların dilsel gelişimini desteklemenin yanında dinsel terimleri, günlük hayatta aile içinde geçen diyaloglarla süsleyerek çocuklara sezdirmiştir. Eserlerde dini konuları, edebiyat ile bütünleştirerek öğrenciye dini-ahlaki özellikler kazandırılmaya çalışılmıştır. Eserlerde atasözlerine, kalıp sözlerle yeterince yer verilmemesi dikkat çekmiştir. Toplumun kültürünü, ortak duygu ve düşüncelerini yansıtan bu söz varlığı öğelerinin eserlerde yeterince kullanılmaması bir eksiklik olarak görülmüştür.

Eserlerde, deyimlere ve ikilemelere çok fazla yer verilmiştir. Deyimlerin çok kullanılması, çocukların soyut düşünebilme yeteneğini geliştirirken Türkçe dersi okuma becerisi kazanımlarına yönelik, kelimelerin mecaz anlamlarının da olduğunu öğrenmesine yardım edebilir. Eserlerde yer verilen ikilemeler ise anlatıma ahenk katarak, anlatımın estetik açıdan daha güzel ve anlaşılır olmasını sağlamaktadır.

Eserlerde, çocukların anlamını kolaylıkla bilebileceği, günlük hayatta karşılaştığı sözcüklerin yanında anlamını öykülerin yardımıyla kazanabileceği sözcükler de bulunmaktadır. Çocuk öğrendiği her yeni sözcük ile zengin bir sözcük hazinesine sahip olabilmektedir. Zengin bir söz hazinesine sahip olan çocuk ise daha hızlı okuyabilir, okuduklarını anlayıp, anlamlandırması kolay olur. Böylelikle temel dil becerilerinden okuma becerisi kazanımları çocuğa kazandırılabilir.

Zengin, eserlerdeki hemen hemen tüm kahramanlarını günlük hayattaki çevremizde bulunan tiplerden veya aile bireylerinden seçmiştir. Eserlerdeki kahramanlar konuşarak duygularını, düşüncelerini, istek ve hayallerini dile getirirler. Kahramanların konuşma eylemi sadece insanlarla değil bazen bir kuş bazen de bir kelebekle olmuştur. Yine eserlerdeki kahramanlar, soru soran, merak eden, merakını gidermek için dinleme eylemi yapan kişilerdir. Eserleri okuyan çocukların, karakterlerle ilişki kurduğu düşünülürse; çocuklarda, temel dil becerilerinden konuşma ve dinleme becerilerinin geliştiği söylenebilir.

Türkçe öğretim programına sonradan giren görsel okuma ise, yazılı metinlerin dışında kalan şekil, sembol, resim, tablo, grafik, beden dili, doğa ve sosyal olaylar gibi görselleri okuma ve anlamayı, his, düşünce ve bilgileri görseller yardımıyla başkalarına aktarmayı kapsamaktadır (Çam, 2006: 5).

Görsel okuryazar:

1. Nesneleri ayırt edip anlamlandırabilir.
2. Belirlenen bir ortamda etkili ve anlamlı görseller oluşturabilir.
3. Başkalarının görselliği nasıl anladığını kavrayarak takdir edebilir.
4. Zihinde canlandırma yapabilir (Brill, Kim ve Branch, 2001).

“Çok Mavi Hikâyeler” ve “Çok Serin Hikâyeler” adlı hikâyeleri okuyan çocuklar da birer görsel okuryazar sayılmaktadır. Hikâyelerde kullanılan görseller incelendiğinde; görsellerin çoğunda aynı kavramların resmedildiği tespit edilmiştir. Edinilen bulgular sonucunda; incelenen her iki kitapta da en fazla tekrar edilen ‘kuş’ kavramına görsellerde de çok fazla yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Çocukların dikkatini çekebilecek görseller aşağıda verilmiştir:

Şekil 1 Çok Mavi Hikâyeler’ de Geçen Bir Görsel Örneği

Yazar, kitaplarında resimlere geniş yer vermiştir. Hikâyelerdeki metinleri anlamlandırmada görseller somut yansımadır. Görsellerle örtük ileti vermeye çalışılmıştır. Sevgi, dayanışma, empati kurma, soru sorma gibi mesajları görsel okuyucuya sezdirilmeye çalışılmıştır. Yukarıdaki görselden hareketle, görseli okuyan öğrencinin öncelikle kuş, bardak ve su kavramlarını ayırt etmesi sağlanmıştır. Çocuğun kuşun bir canlı çeşidi olduğunu zihninde anlamlandırması, yaşamını sürdürmesi için sevgiyle yaklaşması, birtakım yardımlarda bulunması gerektiğini öğrenmesi sağlanmıştır.

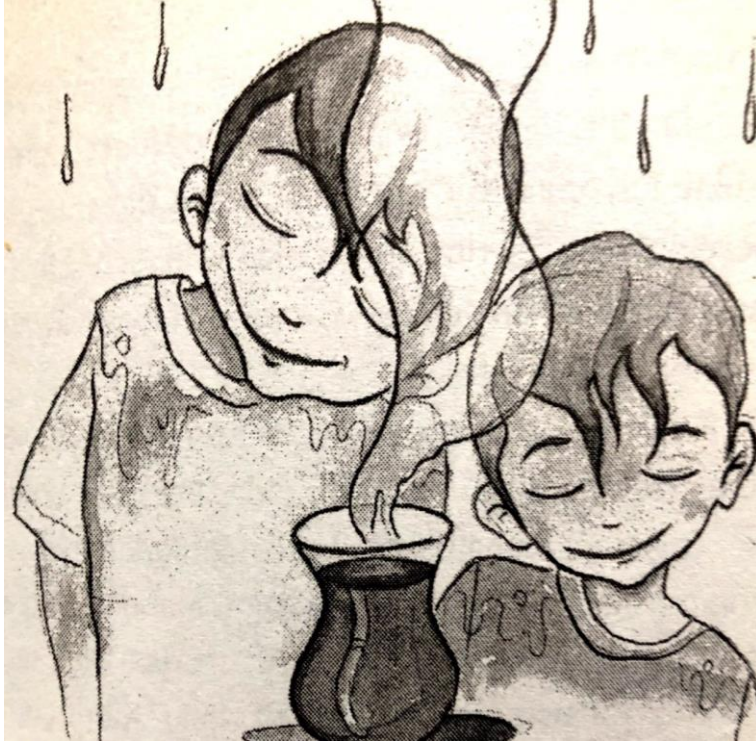
Şekil 2 Çok Mavi Hikâyeler' de Geçen Bir Görsel Örneği

Yukarıdaki görselde kahramanın başörtüsü, kucağındaki Kur'an-ı Kerim, parmağına ve başına konan kuş kavramları görsel okuma yapan öğrencinin dikkatini çekebilir. Öğrenci, eserde geçen söz varlığı öğelerinden, dinle ilgili terimlerle görsel arasında bağ kurarak zihinsel anlamlandırma ve canlandırma yapabilir. Estetik açıdan kişide sevgi ve mutluluk duygularını uyandıran bu görsel, öğrencinin bu duygular yardımıyla okuduklarını daha kolay anlamlandırmasına, okuma zevkinin gelişmesine büyük katkıda bulunabilir.

Şekil 3 Çok Mavi Hikâyeler' in Kapak Görseli

Hikâyeleri okuyan çocuk aynı zamanda görselleri de okumaktadır. Çocuk, görsellerde gördüğü 'kuş' kavramını anlamlandırarak zihinde 'kuş' kelimesi ile 'kuş' görseli arasında bağ kurabilir. Böylece çocuk, 'kuş' görseli ile her karşılaştığında 'kuş' kelimesini hatırlayarak kavramı okuyup, yazabilir. Yukarıdaki görselde kahramanın penceresinde kuşu beklemesi, kuş her geldiğinde onunla sohbet edip, bir şeyler öğrenmesi dostluk, hayvanları koruma ve hayvanlara karşı sevgi besleme gibi konularda öğrencilere katkı sağlayabilir.

Şekil 4 Çok Serin Hikâyeler’ de Geçen Bir Görsel Örneği

Görsel okuma ile çocuk, resimleri yorumlayarak, metin ve görsel arasında bağ kurmaya çalışır. Çevresindeki sosyal olayları görür, tanır ve yorumlar. Kavramları tanır ve sınıflandırır. Yukarıdaki görselde Türk kültüründe önemli yer tutan ‘çay’ kavramı dikkat çekmektedir. Çocuk, bir bardak sıcak çayın, bireyler arasında dostluk, sevgi gibi değerleri arttırdığını, birlik ve beraberliği sağladığını düşünebilir.

Yukarıdaki görseller, Türkçe dersi öğretim programı amaçlarından söz varlığını geliştirerek, metni anlamlandırma, okuma alışkanlığını zevkli hale getirme yolunda öğrencilere yardım edebilir. İncelenen eserler, özellikle toplumsal, dilsel ve kişisel gelişimi açısından gerekli katkıyı yapabilmesi açısından 7-11 yaş aralığındaki çocuklara tavsiye edilebilir niteliktedir. H. Salih Zengin’in incelenen bu eserleri, ilköğretim I. kademe öğrencilerinin anadil eğitimi için tavsiye edilebilecek kitaplardır. Öğrencilerin bu kitaplardan yararlanmaları, onların kelime hazinelerini zenginleştirmelerine, Türk dilinin inceliklerini öğrenmelerine ve güzelliklerini tatmalarına katkı sunacaktır.

ALTINCI BÖLÜM

6.1. Tartışma Ve Sonuç

Türkiye’de yapılan birçok eğitim araştırmasında hikâye, roman, şiir gibi edebi türlerin söz varlığına ve söz varlığı öğelerinin Türkçe eğitime katkısına yer verildiği görülmektedir. Yapılan araştırmalar sonucunda eserlerin, söz varlığı öğeleri bakımından zengin olmasının Türkçe eğitime katkısının büyük olduğu tespit edilmiştir. Sarıkaya (2013), Sevgi Soysal’ın öykülerinin geniş bir söz varlığına sahip olduğu ve II. Kademe öğrencilerinin Türkçe eğitimlerine katkı sunabileceği saptanmıştır. Yazarın özellikle deyimleri, ikilemeleri, kalıp sözleri ve söz sanatlarını ustalıkla kullandığı görülmüştür. Esen (2016), Memduh Şevket Esenal’ın hikâyelerinin söz varlığı açısından atasözleri ve kalıplaşmış ifadeler haricinde yeterli seviyede olduğu belirlenmiştir. Yazarın hikâyelerinde deyimlere, ikilemelere ve terimlere ise çokça yer verdiği tespit edilmiştir. Türkçe öğretiminde üzerinde önemle durulan söz veya söz gruplarının yazar tarafından sıklıkla kullanılması, Türkçe öğretimi hedef ve kazanımlarının gerçekleşmesine büyük katkı sağlamıştır. Bu önemli bir sonuçtur çünkü Salih Zengin’in eserleri üzerinde yaptığımız çalışmada elde ettiğimiz sonuçlarla benzerlik göstermektedir.

Çalışmanın bu bölümünde H. Salih Zengin’in hikâye kitaplarındaki söz varlıklarının incelendiği ve Türkçe eğitime katkısı açısından değerlendirildiği, diğer çalışmaların bulgularının elde edilen bulgularla karşılaştırılarak ortaya konulması amaçlanmaktadır. Yapılan araştırmalara göre Zengin’in hem hikâye hem de diğer eserleri üzerinde söz varlığına ve Türkçe eğitime katkısına dair herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma kapsamında “Çok Mavi Hikâyeler” ve “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserler doküman incelemesi yöntemiyle incelenmiştir.

Araştırmaya konu olan eserlerin dilinin hedef kitleye uygun olduğu, çocukların anlayabileceği bir dilin kullanıldığı, toplam söz varlığına bakıldığında ise her iki eserinde söz varlığı açısından zengin olduğu, eserlerin sözcük öğretimine ve öğrencilerin söz varlığını geliştirmeye yardım ettiği tespit edilmiştir.

Türkçenin söz varlığının en önemli unsurlarından olan deyimler, Türkçe öğretimi amaç maddeleri arasında sıklıkla geçmektedir. Yazar, incelenen eserlerde toplamda ‘171’ deyim kullanmıştır. Deyimlere en fazla “Çok Serin Hikâyeler” de yer

veren Zengin, kullandığı deyimleri yerinde ve anlamına göre kullanmıştır. Bu sebeple kullanılan deyimlerin anlamlarını metnin ve cümlelerin bağlamından yola çıkarak tahmin etmek kolaylaşmıştır. Çocuğa okuma zevki kazandıran deyimlerle etkili ve güçlü anlatım sunulmuş, çocukların söz varlığı zenginleştirilmiştir. Kullanılan farklı farklı deyimlerle anlatım somut ve canlı hale getirilmiştir. Bu özellik, Türkçe öğretiminin deyimlerle ilgili kazanımlarını gerçekleştirebilmeye büyük katkı sağlamıştır. Bu yüzden incelenen hikâyeler deyim öğretiminde kullanılabilecek niteliktedir.

İncelenen eserlerde anlatıma ahenk katmak, anlatılmak isteneni daha güçlü ve etkili anlatmak için söz varlığı öğelerinden ikilemelere yeterince yer verilmiştir. Yazarın eserlerde kullandığı toplam ikileme sayısı ‘94’ tür. Hikâyelerde tespit edilen ikilemelere bakıldığında çoğunlukla aynı sözcüğün tekrar edilmesiyle oluşan ikilemelerin kullanıldığı görülmüştür. Ahenkli ve ritimli söyleyişe sahip olan ikilemeler, hafızada kalmayı kolaylaştırır. Bu yüzden ikilemeler çocuklar için her zaman ilgi çekici olup, dil sevgisi, dil bilinci kazanma yolunda çocuklara yardımcı olmuştur. Bu eserler, Türkçe öğretimi için önemli bir unsur olan ikilemelerin görevleri ve oluşum yollarını öğrenciye sezdirmek açısından da faydalı görülmüştür.

Söz varlığı öğelerinden atasözleri, dil öğretiminde önemli bir yere sahiptir. Bir dilin tarihini, kültürünü taşıyan; geçmiş deneyimlerin günümüze ışık tutmasını sağlayan söz varlıklarıdır. Türkçe öğretiminde öğrencilerden, atasözlerinin anlamlarını bilmeleri; okuma, yazma ve konuşma becerisinde anlamına uygun kullanmaları istenmektedir. Türk dili, atasözleri bakımından zengin olmasına rağmen, incelenen eserlerde toplamda ‘5’ adet atasözü kullanılmıştır. Özellikle “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde atasözlerinin tekrar sıklığı ‘1’dir. Bu bakımdan Zengin’in hikâyelerinin atasözlerinin kullanımı açısından zengin olmadığı söylenebilir. Eserlerde atasözlerine yeterince yer verilmemesi, Türkçe öğretiminin atasözleri kazanımlarıyla ilgili hedeflerle çalışmaktadır.

Terim sözcüklerin ya bir disipline ya da bir alana ait kullanılması gerekir. Hikâyelerde tespit edilen terimlere bakıldığında ise din bilimine ait terimlerin ağırlıkta kullanıldığı görülür. Her iki eserde toplamda kullanılan dini terimlerin sayısı ‘624’ tür. Özellikle “Çok Mavi Hikâyeler” adlı eserde dini terimlerin sayısı ‘419’

dur. Türkçe öğretimi açısından incelenen eserler, öğrencilere küçük yaşlardan itibaren tespit edilen alanların terimlerini öğretip, kullanmalarını sağlamada; okudukları metinleri anlamlandırmada ve genel kültür düzeylerinin yükseltilmesinde başarı sağlamıştır.

İnsanlar arasında doğru ve etkili iletişim kurmada önemli bir yere sahip olan, belli durumlar için kullanılan kalıp sözler, önemli söz varlığı öğelerindendir. İncelenen her iki eserde de eşit sayıda olmak koşuluyla toplamda ‘32’ kalıp söz kullanılmıştır. Dili kullanan herkes için aynı anlamı ifade eden bu kalıp sözler, öğrencilerin dilde standartlaşmalarını, konuşma ve yazma becerisinde aynı kavram ve anlamları ifade ederek anlaşmalarını kolaylaştırmıştır.

Eserler temel söz varlığı kavramları açısından da oldukça zengindir. Eserlerin toplam söz varlığı içinde temel söz varlığı kavramları büyük yer tutmaktadır. Özellikle ‘kuş, ağaç, ev, yağmur, sevinç’ kavramlarının tekrar sıklıklarının çok fazla olduğu görülmüştür. Bu kavramlar (hayvan/ bitki/ sayı/ mekân/ renk/ oyun/ tabiat/ zaman/ duygu/ eşya/ yiyecek-içecek), öğrencinin Türkçe öğretimi dilbilgisi kazanımlarını gerçekleştirmesine büyük katkı sağlamıştır. Eserlerdeki zaman kavramları zaman zarflarını, renk ve sayı kavramları sıfat ve sıfat çeşitlerini diğer kavramlar ise isim ve isim çeşitlerini öğrencilere kavratmada faydalı olmuştur. Öğrenciler söz varlıklarını zenginleştirerek, Türkçenin dört temel dil becerisini doğru ve etkili kullanmıştır.

6.2. Öneriler

Yapılan bu çalışma, H. Salih Zengin’ in “Çok Mavi Hikâyeler” ve “Çok Serin Hikâyeler” adlı eserleri okunarak, içerisindeki söz varlığı öğeleri tespit edilmesi; tespit edilen söz varlığı öğelerinin Türkçe eğitimine olan katkısı incelenerek değerlendirilmiştir.

Çocuk edebiyatı ürünlerinden hikâye, çocukların hayal dünyasını zenginleştiren, çocuğun kendisini ve çevresini keşfetmesini sağlayan bir edebi türdür. Hikâyelerde söz varlığı öğelerine yeterince yer verilerek çocukların, Türkçe eğitimine büyük katkı sağlanabilir.

İncelenen eserlerde söz varlığı ögelerine yeterince yer verildiği söylenebilir, ancak özellikle dini terimlere çok fazla yer verilmiştir. Bu önemli bir tespittir. Çocuk, küçük yaşlarda soyut düşünme becerisine sahip olmadığından dini terimler, çocuklara yalın bir dille, hikâyeler yardımıyla somutlaştırılarak aktarılabilir. Eserlerde bulunan öykülere, içerdikleri dinsel konu ve terimler açısından Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi kitaplarında yer verilebilir.

Eserlerde dini- ahlaki değerler, yardımlaşma, saygı, sevgi, iyilik, sabır gibi duygu ve düşünceler büyük yer almıştır. Çocukların, öz değerlerini ve kültürlerini eğlenerek öğrenmeleri adına hikâyelerde bu değerlere daha fazla yer verilebilir. Eserlerde bulunan öyküler, Türkçe ders kitaplarındaki “Milli Kültürümüz”, “Erdemler”, “Değerlerimiz” gibi temalarda amaca uygun olacak şekilde kullanılabilir.

Türkçe eğitimi, dil ve anlatım açısından H. Salih Zengin’in hikâyeleri çocukların zevkle ve anlayarak okuyabilecekleri kitaplardır. Bu yüzden bu öyküler, İlköğretim I. kademe öğrencilerine okumaları için tavsiye edilebilir niteliktedir.

Hikâye kitaplarında deyimlere, terimlere, atasözlerine, kalıp sözler gibi söz varlığı ögelerine yeterli düzeyde yer verilerek çocuğun Türk diline hâkim olmasına ve dilinin güzelliklerini tanınmasına fırsat verilebilir.

Çocuk kitaplarının söz varlığının tespit edilip ve değerlendirilmesi Türkçe öğretiminde ve Türkçe derslerinde kullanılan materyallerdeki ölçütlerin belirlenmesine imkân sağlayabilir.

Yapılan bu çalışma, ders kitabı hazırlayan uzmanlara, bu alanda literatür çalışması yapan kişilere Türkçe eğitimi açısından uygun hikayeleri kullanmaları adına yardım edebilir.

KAYNAKÇA

- Ağakay, M. A. (1988). *Türkçede Kelime Koşmaları*, Tday-Belleten 1954, 97-104.
- Ak, Ç. (2006). *Türk Dili*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Aksan, D. (1995). *Her Yönüyle Dil: Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aksan, D. (1998). *Her Yönüyle Dil*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aksan, D. (2001). *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (2004). *Dilbilim ve Türkçe Yazıları*, Multilingual, İstanbul.
- Aksan, D. (2004). *Türkçenin Sözvarlığı*, Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (2005). *Türkçenin Zenginlikleri, İncelikleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (2006). *Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*, Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (2006)/A, *Dil, Şu Büyülü Düzen*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (2006)/B, *Türkçenin Söz Varlığı*, Engin Yayınevi, Ankara.
- Aksan, D. (2009). *Her Yönüyle Dil*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aksan, D. (2009)/C, *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Aksan, D. (2015). *Türkçenin Sözvarlığı*, Bilgi Yayınları, Ankara.
- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılap Yayınları, İstanbul.
- Aksoy, Ö. A. (1993). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılap Yayınevi, Ankara.
- Aksoy, Ö. A. (2000). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılap Yayınları, Ankara.
- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2001). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2004). *Yazılı ve Sözlü Anlatım Kompozisyon Sanatı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Alagöz, F. Cihan (2012). *Cahit Uçuk'un Masal Kitaplarında Temel Değerlerin Türkçe Eğitime Katkısı*, Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Altay, S. (2000). *Türkçe Eğitimi Uygulamaları*, Milli Eğitim Dergisi, 147, 46-49.
- Altaylı, S. (2010). Atasözleri ve Deyimler Arasındaki Farklar, *Karadeniz Araştırmalar*: Sayı: 25, (125-134).

- Apaydın, N. (2010). *6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Arıcı, A. Fuat (2016). *Çocuk Edebiyatı ve Kültürü*, Pegem Akademi, Ankara.
- Arslan, M. (2004). *Argo Kitabı*, Yay Kitabevi, İstanbul.
- Ateş, K. (2009). *Türk Dili*, Ankuzen Yayıncılık, Ankara.
- Ayyıldız, M. (2005). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Akçağ Basın Yayım Pazarlama, Ankara.
- Baş, B. (2006). *1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma*, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Baş, Türker Ve Akturan, Ulun (2017). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Bilgen, Dilek Y. (2017). *1970-2015 Yılları Arasında Yayımlanan Çocuk Şiir Kitaplarındaki Söz Varlığı*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bilgen, Dilek Y. Ve Nurlu M. (2017). *Çocuk Edebiyatındaki Alanındaki Eserlerin Temel Söz Varlığına İlişkin Karşılaştırmalı Bir İnceleme*, *Turkish Studies*, 12/4, S. 585-602.
- Bilgin, M. (2013). *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Bozkurt, B. Ümit, (2018). *Kavram, Kavramsallaştırma Yaklaşımları Ve Kavram Öğretim Modelleri: Kuramsal Bir Derleme ve Sözcük Öğretimi Açısından Bir Değerlendirme*, *Dil Dergisi*, 169, 2.
- Brill, J. M. , Ve Branch, R. M. (2001). *Visual Literacy Defined. The Results Of A Delphi Study Can, Exploring The Visual Future: Art Design, Science And Technology*, (9-159va: Ivla.
- Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, (1986). Gelişim Yayınları, İstanbul.
- Calp, M. (2007). *Özel Öğretim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi*, Eğitim Kitabevi Yayınları. Konya.
- Ciravoğlu, Ö (2000). *Çocuk Edebiyatı*, Esin Yayınevi, İstanbul.
- Çam, B. (2006). *İlköğretim Öğrencilerinin Görsel Okuma Düzeyleri İle Okuduğunu Anlama, Eleştirel Okuma ve Türkçe Dersi Akademik Başarıları Arasındaki*

- İlişki*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Çeliköz, N. (1998). *Kavram Öğrenme ve Öğretme İlkeleri*, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2(2). 69-71.
- Çetinkaya, Y. (1995). *İhvan-ı Safa'da Müzik Düşüncesi*, S.13, İstanbul.
- Çılgın, A. S. (2006). *Çocuğa Büyülü Bir Dünyanın Kapılarını Açmak*, Milli Eğitim Dergisi, 172, 39-43.
- Çotuksöken, Y. (2009). *Uygulamalı Türk Dili*, Papatya Yayıncılık, İstanbul.
- Çotuksöken, Y. (2012). *Uygulamalı Türk Dili*, Papatya Yayıncılık, İstanbul.
- Demir, C. (2016). *Türkçe Eğitim-Öğretim Programları ve Kişisel Söz Varlığı*, Milli Eğitim, S.210, Ss.141-161.
- Demirgüneş, S. (2007). *Türkçede Görünüş ve Zaman Morfemleri*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Devellioğlu, F. (1990). *Türk Argosu*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Dilbilim Terimleri Sözlüğü, (1949). Tdk, Ankara.
- Doğan, Ç. (2015). *Sevim Ak'ın Çocuk Kitaplarının Çocuk Edebiyatının Temel Öğeleri Yönünden İncelenmesi ve Türkçe Eğitimine Katkısı*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Efendioğlu, S., Solmaz Ali O. (2007). *Birleşik Zamanlar Üzerine*, Türkiye Araştırmaları Enstitü Dergisi, 35, 49-58, Erzurum.
- Eren, A. (2008). *Baki Divan'ında Kırmızı Renk*, AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 37, 339-341, Erzurum.
- Ergin, M. (2009). *Üniversiteler İçin Türk Dili*, Bayrak Basım- Yayım-Tanıtım, İstanbul.
- Erkul, Ayşe B. (2008). *İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Kitaplarındaki Olaya Dayalı Metinlerin Öğrencilerin Söz Varlığını Geliştirmedeki Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Esen, Ş. (2016). *Memduh Şevket Esendal'ın Hikâyelerinin Söz Varlığı ve Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Gökçel, R. (2012). *Romen- Türk Kültürel Etkileşiminin Romen Diline Yansımaları*, Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi, 2(67), 71.

- Gökdayı, H. (2008). “*Türkçede Kalıp Sözcükler*”, Bilig, Sayı 44: 89-110.
- Gündüz, Ayşegül S. (2008). *Anne- Baba ve Öğretmenlerin Okul Öncesi Çocuk Kitaplarını Değerlendirmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Güneş, F. (2002). *Ders Kitaplarını İncelenmesi*, Ocak Yayınları, Ankara.
- Gürsoy, Naskali E. , Sağol, G. (2002). *Türk Kültüründe Argo*, S. O. T. En Azerbaidzjan (Ed.). Sota.
- Hatiboğlu, V. (1982). *Türkçenin Söz Dizimi*, Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Hengirmen, M. (1999). *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Engin Yayınevi, Ankara.
- Hirik, E. (2016). *Türkiye Türkçesi Atasözlerinde Renkler ve Duygu Değerleri*, 3. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü İlk Okuma ve Yazma Öğretmen Kılavuzu (1987). M.E.G.S.B. Yayınları.
- İnan, İ. (2016). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerdeki Deyim, Atasözü Ve Özdeyişlerin Analizi Ve Türkçe Eğitime Katkıları*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Karadüz, A. (2009). *Sözlük, Sözcük Anlamı ve Öğrenme Üzerine*, Turkish Studies, 636-649.
- Karakuş, İ. (2000). *Türkçe Türk Dili ve Edebiyat Öğretimi*, Sistem Ofset Yayınları, Ankara.
- Karasar, Niyazi (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Kavramlar İlkeler Yöntemler*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Karatay, H. (2007). *Kelime Öğretimi*, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, S.27(1). 141-153.
- Karatay, H. (2007/A). *Türkçe Dersi Kitaplarında Kelime Çalışmaları*, Milli Eğitim Dergisi, 173, 50-66.
- Katı, Y. (2015). Yavuz Bahadıroğlu’nun Çocuk Hikâyelerinde Değerler Eğitimi. *Akra Kültür Sanat Ve Edebiyat Dergisi*, 3(7). 187-210.
- Kavcar, C. , Oğuzkan, F. Ve Sever, S. (1995). *Türkçe Öğretimi*, Engin Yayınevi, Ankara.

- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kayaalp, İ. (2006). İletişim ve Dil, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Kılıç, Y. (2002). *İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Dersi Programındaki Amaçların Gerçekleşme Düzeyi*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Korkmaz, Z. (2010). *Gramer Terimleri Sözlüğü*, Tdk Yayınları, Ankara.
- Kurt, E. (2018). *Altıncı Sınıf Türkçe Dersi Kavram Öğretiminde Animasyon ve Hikâye Kullanımının Başarıya Etkisi*, Doktora Tezi, Karadeniz Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Meb (2004). *İlköğretim Türkçe Dersi (1-5 Sınıflar) Öğretim Programı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Meb (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi 6-8. Sınıflar Öğretim Programı*, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- Meb Talim Terbiye Kurulu (2010). “*Talim Terbiye Kurulu Program Çalışmaları*”, [Http://Ttkb.Meb.Gov.Tr](http://Ttkb.Meb.Gov.Tr)
- Nas, R. (2004). *Örneklerle Çocuk Edebiyatı*, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Oğuzkan, A. Ferhan (2013). *Çocuk Edebiyatı*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Özdemir, E. (2000). *Erdemin Başlı Dil*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Özdemir, E. (2002). *Eleştirel Okuma*, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Özdemir, E. (1969). *Öz Türkçe: Sözcüklerin Gücü*, Türk Dili Ve Edebiyatı Dergisi, C: Xx, Sy. 216, S. 770.
- Sarar, K. T. (2004). *Etkileşimsel Modele Uygun Okuma Öğretimin Türkçe Bilgilendirici Metinleri Anlama Düzeyine Etkisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 37(1), 55-77.
- Sarıkaya, B. (2013). *Sevgi Soysal’ın Öykülerinin II. Kademe Öğrencilerinin Türkçe Eğitimine Katkısı Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.
- Sarıkaya, S. , “Çocukları Prizden Çekmek Lazım”, Makas Dergisi, 2019- Mayıs.
- Sever, S. (1997). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve Edebiyat*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Sever, S. (2015a). *Çocuk ve Edebiyat*, Tudem Yayınları, Ankara.

- Şahin, H. (2006). *Terimlerin Genel Dile Yansımasına Dair Bazı Gözlemler*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:20, Ss: 23-129.
- Şahin, Hatice (2006): “Terimlerin Genel Dile Yansımasına Dair Bazı Gözlemler”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi: Sayı: 20, Ss. 23-129.
- Şirin, Mustafa R. (2007)/A, *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Şirin, Mustafa R. (1994). *Çocuk Edebiyatı*, Çocuk Vakfı, İstanbul.
- Şirin, Mustafa R. (2007) , *Masal Atlası*, Kök Yayıncılık, Ankara.
- Tatar, E. Ve Soylu, Y. (2006). *Okuma-Anlamadaki Başarının Matematik Başarısına Etkisinin Belirlenmesi Üzerine Bir Çalışma*, Kastamonu Eğitim Dergisi, 14(2): 503-508.
- Tdk, (1969). *Türkçe Sözlük*, Tdk Yayınları, Ankara.
- Tdk, (2005). *Türkçe Sözlük*, Tdk Yayınları, Ankara.
- Tdk, (2011). *Türkçe Sözlük*, Tdk Yayınları, Ankara.
- Tekin, H. (1984). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Has-Soy Matbaası, Ankara.
- Tosunoğlu, M. (1999). *Kelime Servetinin Eğitim Öğretimdeki Yeri ve Önemi*, Milli Eğitim Dergisi, (144), Ekim-Kasım-Aralık.
- Turan, L Ve Yılar, Ö. (2010). *Çocuk Edebiyatı*, Pegem Akademi, Ankara.
- Turhan, H. (2010). 8. *Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Söz Varlığı Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisan Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Türkben, T. (2012). *Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Söz Varlığı*, Yüksek Lisans Tezi, Bozok Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yozgat.
- Uludağ, Ç. (2010). 7. *Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Söz Varlığı Açısından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Uyar, Özge B. (2012). 8. *Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Bilgilendirici Metinlerin Öğrencilerin Söz Varlığına Katkısı*, Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Ülgen, G. (2001). *Kavram Geliştirme*, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Ünalın, Ş. (2005). *Dil ve Kültür*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Ünüvar, Z. (2008). *Öyküde Çocuk Dili*, Çağdaş Türk Dili Dergisi, 250, 499-502.

- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Yayınları, İstanbul.
- Yengin, Sibel A., “Masalsız Bir Çocukluk Yitik Bir Çocukluktur”, Akşam Gazetesi, Nisan-2018.
- Yıldırım, E. (2012). *Fiziksel Elemanların Yüzer Yapılarda Mekân Algısına Olan Etkileri: Çevre ve İnsan Davranışı İlişkisi Bağlamında İrdelenmesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Yıldız, C. (2008). *Yeni Öğretim Programına Göre Kuramdan Uygulamaya Türkçe Öğretimi*, Pegem Akademi, Ankara.
- Yılmaz, F. Ve Şenden, Y. (2015). *Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Kalıp Sözler: “Babam Ve Oğlum” Film Örneği*, International Journal Of Social Science, N: 32, 187-202.
- Yıldırım, Ali Ve Şimşek, Hasan (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yurtbaşı, M. (2003). *Sınıflandırılmış Türk Atasözleri*, Arion Yayınevi, İstanbul.
- Zengin, H. Salih, (2003). *Çok Serin Hikâyeler*, Mavikuş Çocuk Kitaplığı, İstanbul.
- Zengin, H. Salih, (2013). *Çok Mavi Hikâyeler*, Venüsya Çocuk Kitaplığı, İstanbul.
- www.turkishcuisine.org, <https://translate.google.com.tr/translate?hl=tr&sl=en&u=http://www.turkish-cuisine.org/&prev=search>, Erişim Tarihi: 10.06.2019
- www.tdk.gov.tr ,<http://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 10.06.2019
- www.meb.gov.tr,<http://ttkb.meb.gov.tr/www/turkce-icin-iki-quothayatiquote-proje/icerik/334>, Erişim Tarihi: 10.06.2019

EKLER

Ek 1 H. Salih Zengin'in Makas (Mayıs 2019) dergisinde yayımlanan çocuk edebiyatına dair röportajı

Sude SERTKAYA

H. Salih Zengin

Çocukları Prizden Çekmek lazım!

Hey dostum, o elindeki tableti ve cep telefonunu yavaşça yere bırak. Ve şimdi sakince bir kitabın kapağını aç! Kalbini aç...

MAKAS 44

Gazetecilik, dergicilik, editörlük, muhabirlik, çocuk edebiyatı yazarlığı, seyyahlık, sonradan gurmeliği, radyo programcılığı... Size atfedilen birçok uzmanlık alanından ziyade ve ötede size göre 'Salih Zengin' aslında kimdir?

Şimdi sizin saydığınız şeyleri düşününce "Ne ortaya karışık bir adamım" fikri uyardı zihnimde. Ama genel olarak bu farklı semsiyeleri kapatıp altına sığacak olursam ortada bariz bir semsiye var: O da yazarlık. Yani dergi, gazete, editörlük, gurmeli, seyyahlık ve hatta sesle iletişim kurulan radyo bile harflerin hükümlerine giren kaleler değil midir? İsim kelimelerle ve cümlelerle. Kendini cümleleriyle var eden ya da Salih Zengin'i kendi cümleleriyle yok edip farklı masalara servis yapan biri konumuna sokan şey yazarlığım. Herkes gibi kendini arayan, hayal kuran ve hayallerini yazan birisiyim.

Maviküs'lardan Şişkonun Bütün Adamları'na; Çok Mavi Hikâyeler'den Çok Serin Hikâyeler'e; Devlekusları Plan Yapmaz'lardan Gazoz Kapağı'na ve nihayet 'Dede Korkut Hikâyeleri'ne doğru salınan çok geniş, masalsı bir yolculuğunuz var. Bu yolculukta size refakat eden en önemli işel motivasyonunuz nedir?

Büyümek ve hayal kurmaya devam etmek! Büyümüş insan taklidi yapıyorum. Ve bu sırada durup çocuklara yazıyorum. Kelimelerimin çocukların dünyası kadar sürreal ve hayalsi olmasına özen gösteriyorum. Belki de beni bu kitapları yazmaya iten şey, okuyamadığım kitapları okuma duygusuydu yazmamdır. Yazdıklarım yazılmış olsaydı, büyük ihtimalle yazıyor olmazdım. Çocuklar için yazıyor olmak, müthiş bir ruh huzuru sağlıyor. Yeni çiçeklenen bir ağaca bakmak, çimenlerde kaygısızca oturmak ya da ağzında leblebi tozuyla ısık çılmak gibi bir şey çocuklara yazıyor olmak. Buna bir de çocukların okurken aldığı keyfi ekleyin ve bana cevap verin: Niye yazmıyayım?

Ülkemizde çocuk edebiyatı ve süreli yayınları henüz emekleme dönemindeyken dahi siz tünelin ucundaki ışığı görmüştünüz. Bugün bu alanda bereketli zamanlar yaşıyor olsak da 'ünden giden atlı' olmak farklı. Tünelin ucunda görmüş olduğunuz ışığı tarif eder misiniz, evvel/ahir neden ille de ÇOCUKLUK?

Çünkü hayatın var olduğunu ve var olacağını imleyen şey çocuktur. Her çocuk, yeni bir dünya için taze bir başlangıçtır. Ve geleceğe gönderdiğimiz canlı mesajlardır. Hangi işi yaparsam yapayım, çocuklar her zaman zihnimin ve kalemimin bir yanındadır. Bu sorunun cevabı aslında çok uzun. Çocuk söz konusu olduğu zaman anlatacak çok şey var; her çocuk büyük bir evrendir çünkü. Dünya teknolojik olarak ne kadar ilerletilebilir, her şey ne kadar mekanikleşse mekanikleşsin bir çocuk sesi hep var olacak ve bu masum ses, bütün kurgulanmış sistemleri parçalayacak. Çocukluğun ve çocukluğun evelinin ve ahirinin sonsuzluğu fikri ve onların kelimeleriyle büyüyen kalbi beni, çocuk edebiyatının içinde kalmaya itti. Ve ne kadar doğru bir şey yapmış olduğumu bugüne bakarak daha iyi anlıyorum. Herkesin çocuk edebiyatını "çocuk işi" gibi gördüğü dönemden bugüne geldik. Çocuklar için yazmanın önemi her geçen gün artıyor; suniilik çoğalmaya devam ettikçe artmaya da devam edecek.

"Çocuğa bir şey öğretmeyi dayatmıyor, ona masal anlatıyorum. Çocuk masalın içinden sözcükler yoluyla hayata açılıyor. Köprüyü sağlam kurmazsanız, o köprü'nün altından sonra çok sular geçiyor." demisiniz. Bugün 'çocuk olmak' artık ekstra bir çaba ve direnç gerektiriyor. Görselliğin, teknolojinin ve temponun bu kadar yoğun saldırısı altında; çocukların etrafına ördüğünüz surlar nelerdir?

Evet, kabul edelim ki artık teknoloji çağındayız, herşey herkesin parmakları ucunda. Bu durumda 'çevrimiçi çocukluğa' edebiyatla seslenmek biraz romantik kaçmıyor mu? Kaçmaz olur mu, kaçıyor. Ama söyler misiniz, romantik olmanın zararı ne? Bu anlamda bütün yazarlar gibi romantikim. Peki, saf çocukluk nasıl korunacak? Onu koruyacak sağlam bir surlu, kelimelerle ve cümlelerle inşa etmek mümkün mü? Bir dergi, bir kitap, bir metin, bir çizgi, bir duygu bu gölgeyi karşısında bir iltiraz, bir duruş ve bir nida anlamı taşımayacak mı? Taşısa da hüküm ne olacak? Bir hüküm taşıma iddiası yoksa o zaman bunları yazıyor ve konuşuyor olmanın anlamı ne? Dünya üzerinde 15-24 yaş arası gençlerin yüzde 71'inin çevrimiçi olduğu, 18 yaşından küçük çocukların dünyadaki internet kullanıcılarının üçte birini oluşturduğunu düşünürsek çocuklara hâlâ kitapla sesleniyor olmak neyi kurtaracak? Bir sürü deli saçması soru işte. Cevaplarını düşünüp kafayı yemektense

Ek 2 H. Salih Zengin'in Makas (Mayıs 2019) dergisinde yayımlanan çocuk edebiyatına dair röportajı

yazmaya devam etmek lazım. Yazmak zaten deliliktir ve bir ıddidir. Çocuklara yazmak ise daha büyük bir delilik ve daha büyük bir ıddidir. Dünya nereye evlirirse evlirsin, nasıl kurgulanırsa kurgulanırsın, bildiğim tek bir gerçek var: Geleceği ancak okuyan ve hayal kuran çocuklar kurar ve kurgular. Tek gerçek bu! İşte bu yüzden çocuk edebiyatı! Gerçeğin taarruzuna karşı hayalden tuflalar örüyorum. Ve biliyorum ki hayaller gerçeklerden daha güçlüdür. Çünkü gerçekler hayalleri takip eder, hayaller gerçekleri değil.

Kadrosunda, çocuk edebiyatının önemli isimlerinden; Mevlâna İdris, Mustafa Ruhl Şirin, Yalvaç Ural ile Fatih Erdoğan'ın yer aldığı iki dergi; 'minikaGo (7-14 yaş)' ve 'minikaÇocuk'un (3-6 yaş) genel yayın yönetmenisiniz. Yayın yönetmenliğini yaptığınız minikaGo ve minikaÇocuk'un yayın politikasında dikkat ettiğiniz temel kriterler/ kırmızı çizgiler nelerdir?

Her iki dergimiz de bütün çizgiler mavi! Edebiyat ve eğlenceyi bir araya getiren ve tamamen yerli-telif eserlere yer veriyoruz. minikaÇOCUK (3-6 yaş) ve minikaGO (7-14 yaş) isimli iki dergide, dijital bir ekrana hapseden çocuklara nefes aldırmayı amaçlıyoruz. Okuyan, irdeleyen ve sorgulayan, düşünen çocuklar için yayınlıyoruz dergilerimizi. Bu dergilerin farkı, gerçekten iyi düşünülmüş ve her sayfasıyla hiçbir şeyi atlamadan zengin bir içerik sunması... Bu iki dergideki hem yazı hem de çizim çeşitliliği hiçbir dergide yok. Türkiye'nin en iyi yazar ve çizimleriyle çalışıyoruz ve her geçen gün kadromuza yeni isimler katıyoruz. Bir derginin yayınlanma amaçlarından birisi de budur: Hem yazar ve çizimci bir alan açmak hem de yeni yazar ve çizimci yetiştirmesini sağlamak. Bir köprü görevini üstleniyoruz. Aynı zamanda 5 kişiden oluşan çocuk yayın kuruluna sahip Türkiye'nin tek dergisiyiz. Kapak konusunu takip eden ve bunu eğlenceden bilimeye, teknolojiye kadar bütün sayfaları yayıyan dergi sadece biziz. Klasik ve didaktik bir anlatım değil, edebi bir üslup önceliğimiz. Dergilerimiz Türkiye'de medya grubu içinde çıkıyor ve haliyle arkasında sağlam bir grup desteği var. Bu, birçok dergide olmayan bir şey elbette. Bu, bir imkân ve avantaj. Biz de bu avantajı daha çok çocuğa ulaşma noktasında kullanmaya gayret ediyoruz. Bu çitinin altına düşmemek, öncelikli hedefimiz.

MAKAS 46

Çizgi roman geleneğimizde geçmişten günümüze özellikle zikretmek isteyeceğiniz karakterler ve çizimleri kimlerdir?

Çizgi romanlar bir dönemin en önemli iletişim aracıydı. Tektaş, Tommiks, Zagar, Kaptan Swing ve Kızıl Maske ve daha niceleleri. Benim de gizlice okuduğum ve beslenişim kaynakları arasındadır çizgi romanlar. Ama çizgi romanların eski gücü artık yok, kabul edelim. Suat Yalaz'ın Karaoğlan'ı ile Necdet Şen'in Hızlı Gazeteci'sini zikretmek lazım en başta. Sezgin Burak (Tarkan), Hasan Kaçan (Essek Herif), Şahap Ahan (Tengiz), Ahan Başoğlu (Malıçoğlu), Oğuz Aral (Utanmaz Adam, Avanak Amiri), Bülent Arabacıoğlu (En Kahraman Rivani), Suat Gönül (Bahriye Bahri), Halim Sevil (Ustura Kemal), Ali Recan (Yüzbaşı Volkan, Kaptan Venüs), Necdet Konak, Şahin Erkoçak ve Galip Tekin, niceleleri... Hepsinin kalemine sağık...

Son çıkan eseriniz 'Dede Korkut Hikayeleri'nin çıkış mottosu nedir; altın çizdiğiniz kadim bir mesaj var mı?

Dede Korkut her şeyden önce bizim en önemli kültürel mirasımız. Türk edebiyatının 15. yüzyıla ilk defa yazıya geçirilen metinlerinden olması nedeniyle, dünya kültür ve sosyal tarihi açısından öneme haiz. Benim altını çizeceğim kadim bir mesaj yok, zaten çizeceğim kadar çizmiş Dedem Korkut. Bu bir çocuk kitabı değil, elbette, muhabir büyükler. Ben bunu bugünün çocuklarının anlayacağı bir dile ve keyif alacakları metne dönüştürmeye gayret ettim. Neden? Çünkü böylesine yerli, milli ve evrensel nitelikleri de bulunan kahramanlarımızın çocuklara sevdirmesi ve tanıtılması önemli. Tarihi kahramanlar, çocuklara bir aidiyet duygusu yanında kolektif bir gurur şuurunu kazandırır: Dede Korkut her hikâyede ortaya çıkan bilge kişiliğiyle çocukların tam da aradığı bir kahramandır. Öne çıkan en önemli meziyet hiç şüphesiz kahramanlık. Ki bu her çocuğun ve bu topraklarda yaşayan herkesin ortak bir mizacıdır. Aileye önem, büyüklere hürmet, kadınlara verilen değer ve çocuk eğitimine dair sayısız ipuçları ile dolu hikâyeler. Çocukların ve gençlerin terbiyesine, nasıl bir kişilik olmalarının gerektiğine dair sayısız terbiye kuralı içeriyor her biri. Evrensel değerlerden olan doğruluk, adalet, güzelliğe hep yüceltilir ve örnek olarak sunulur. Zaten bunlar bugünün toplum ve devletlerinde var olan hasletler olsa dünyanın başka derti kalmaz. Dede Korkut bilge kişiliğiyle bir hayat nizamnamesidir. Ve bu kahramanı

sinemadan animasyona, bilgisayar oyunlarından eğitimci oyuncaklara kadar geniş bir alanda yürürlüğe sokarak çocukların kahramanı yapıyoruz.

Çocukların çok küçük yaşlarda kitap/dergi vb yazın dünyasıyla ilişki kurmasını ve bu açıdan ailelerin rehberliğini önemsiyorsunuz. Anne/babaların çocuklarıyla birlikte vakit geçirmeleri için dergilere sayfalar eklendiğini görüyoruz. Ebeveynliğin; filtreli vazifesi nasıl olmalıdır?

Her ebeveynin gerek kendi çocuğundan ve anne-babasından gelen gerekse tecrübesiyle kazandığı filtresi var zaten. Her ebeveyn aslında kendi çocuğunu pedagoğu konumunda. Herkesin nasıl çocuk yetiştireceği konusunda bir söz söyleme hakkımız yok. Biz sadece şunu söylüyoruz: Dergilere eklediğimiz sayfalarla: Çocuklarımızla daha çok vakit geçirin. Niye böyle bir kaygımız var? Çünkü görüyoruz ki artık ev içinde bile iletişim oldukça azaldı. Muhabbetin ağı kesildi, herkesin kendi ağı var. Annesinden, evde kurdıkları WhatsApp grubundan su isteyen çocuklara karşılıyorum. Yani dudaklarıyla konuşmaktan ziyade baparmaklarıyla konuşan bir nesil var karşımızda. Ebeveynler ila filtre koyacaklarsa çocuklarının

da kitap okuyorsa yedi saat on dakikada bir gözünü ekrana dikiyor.

Gönül teli titrerken, damak zevki incelir mi? Salih Zengin'in 'Mideden kalbe giden' gizli bir geçidi var mı?

Damak zevki incelirken gönül teli titrer. Gönül telim titremez mi hep titriyor ama acıdan. Yanımdan acı biberimi eksik etmem çünkü. Ve dilime değdiği an her yerim titrer. Hani bir kitap vardı, "Türebün Götürdüğü Yere Git" diye... Benim mottom ise şu: Göbeğin götürdüğü yere git. Tabii göbeğinize her şey de girmeyecek. Gurme; her şeyi yiyeceğinizde, tadın kişi, iyi, kaliteli ve lezzetli yerleri bilmek lazım. Çeşitliliği bilme sanatıdır gurmelik, göbek büyüme aracı değil. Öyle olsaydı, Pavarotti dünyanın en iyi gurmesi olurdu. Farklı, güzel ve gerçekten emek verilmiş lezzetleri tatmayı seviyorum, napayım huyum kurusun. Böyle bakarsak hepimiz birer sonradangurme'yiz. Bu ismi bulduğumda çok gülmüştüm, ald'yırdı. Herkes sonradangurme şu an. İyi yemek için çok para harcamak, adaletsizlik ve sağmalk ama birçok mekan statü ve ambiyans satıyor, yemek değil. Çok lüks bir restoranda ya da otelde bir quai para verip lezzetsiz bir şey yiyeceğime, seyyar arabadan güzel bir dürüm yemek benim için daha keyifli. Mideden kalbe gizli geçit var mı? Geçit gizli değil aşkır. Helal kazanıp helalinden yiyeceksin. Çünkü insan ne yerse odur!

Yazarlık/çizimci/gazetecilik bütün bir etkileşim mecranızda yoksa yukarı tırmak için sizi en çok zorlayan, sancılıdır şey ne oldu?

Kendimi hala yolun çok başında ve sancılı hissediyorum. Sancım yoksa zaten yazmazsınız ki. Doğurdunuz şey o sancılarla gelir zaten. Her zaman için beni sancılıdır bir şey var: İlk cümle... Ah o ilk cümle!.. Her şeyin kilit taşı o işte.

Mesleğinizi icra etmek isteyen genç kardeşlerimize, bu yolda özellikle ne önerirsiniz?

Tavsiyem kısaca şu: Hey dostum, o elindeki tableti ve cep telefonunu yavaşça yere bırak. Ve şimdilik sadece bir kitabın kapağını aç! Kalbini aç...

Aktif olarak idame ettirdiğiniz projeler dışında, üzerinde çalıştığınız ya da yakın zamanda görücüye çıkacak bir projeniz var mı?

Kafamda bir sürü deli şey var ve böyle anlarda hiçbir şey yapamadan bağlanıp kalıyorum. Öncelikle, "Şişkonun Bütün Adamları" romanının üçüncüsünü yazıp bu macerayı sonlandırmalıyım. On kitaplık bir seri var çocuklar için ve o neredeyse hazır. Her an tezgaha düşebilir. "Çizgili Tarih" isimli bir çizgi roman projesi var. Ve şu an biraz da teknoloji-çocuk ilişkisine katılıyorum. Çocukları prizden çekmek lazım.

47 MAKAS

tabletlere, bilgisayarlara ve cep telefonlarına filtre koymalı. Çocuklarına her tür tehlikeye açık bir teknolojik alet veremeyi ebeveynlik görevi olarak görüyorlar, bir kitap ya da dergide yanlışlık gördükleri zaman dünyayı ayağa kaldırabiliyorlar. Bu yüzden zaten genel olarak çok dikkatli olmak zorundayız. Ama lütfen aileler çocuklarına sundukları teknolojik cihazların tehlikelerine karşı da aynı hassasiyeti gösterinsinler. Zira bir çocuk günde bir saat dergi ya

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Belgin AKDEMİR
Doğum Yeri ve Tarihi	Ağrı – 15/07/1984
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği (09.06.2009)
Yüksek Lisans Öğrenimi	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Eğitimi Bilim Dalı Tez Dönemi
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetler	-
İş Deneyimi	
Stajlar	-
Projeler	-
Çalıştığı Kurumlar	Milli Eğitim Bakanlığı Selahaddin Eyyubi Ortaokulu
İletişim	
E-posta Adresi	belginsu179@hotmail.com